อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายเลิศ ท. สิริมงคล
นางถนิม สิริมงคล
น.ส.กิติลักษณ์ สิริมงคล
ทักษิณานันทน์ สิริมงคล

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง
วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๘

อนุสรณ์

ในงานฌาปนกิจศพ

นายเลิศ ท. สิริมงคล

นางกนิม สิริมงคล

น.ส.กิติลักษณ์ สิริมงคล

ด.ญ.ทักษิณานันทน์ สิริมงคล

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๘

คำนำ

ในการฌาปนกิจศพนายเลิส ท. สิริมงคล นางถนิม สิริมงคล น.ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล และ ด.ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง วันพุธที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๘ นี้ โดยที่การกำหนดงานได้เป็นไปอย่างกระทันหันและรีบด่วน เพราะธิดาคนที่สองจะต้องรีบเดินทางกลับไปเรียนต่อ ณ ต่างประเทศ และเพื่อให้การศึกษาได้เป็นไปโดยราบรื่น ไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง เจ้าภาพจึงได้กำหนดงานนี้ขึ้นเพื่อให้เป็นไปด้วยความสบายใจ และหมดกังวลของผู้ที่จะไปศึกษาต่อ การรวบรวมประวัติของผู้ถึงแก่กรรมพร้อมกันในคราวเดียวรวม ๔ คน เป็นไปด้วยความยากลำบากยิ่ง เพราะจำต้องอาศัยความทรงจำของผู้ที่ใกล้ชิดเล่าสู่กันฟัง จึงอาจมีข้อบกพร่องและไม่สมบูรณ์ดีเท่าที่ควร ซึ่งก็ได้ใช้ความพยายามที่จะรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถจะทำได้ในระยะเวลาเพียงเล็กน้อยนี้.

นายเลิส ท. สิริมงคล

ชาตะ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๕๘

มรณะ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘

ประวัติย่อ

๑. นายเลิส ท. สิริมงคล

เดิมชื่อ ทองด้วง เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นบุตรชายคนเดียวของนายรักษ์และนางชีวิต บิดาเป็นชาวจังหวัดพัทลุง และมารดาเป็นชาวจังหวัดตรัง ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วทั้ง ๒ คน เมื่ออายุควรแก่การศึกษา บิดาจึงส่งให้เรียนหนังสือที่จังหวัดพัทลุง และเมื่อได้จบการศึกษาเบื้องต้นในสมัยนั้นแล้ว จึงได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเมื่ออายุได้ประมาณ ๙ ปี และได้เข้าฝึกหัดงานจากประเทศต่าง ๆ หลายประเทศด้วยกัน การศึกษาครั้งสุดท้ายได้รับปริญญาตรีทางบัญชีและพาณิชย์จากประเทศอังกฤษ และสำเร็จวิชากฎหมายจากสหรัฐอเมริกา ได้เดินทางกลับประเทศไทย ราว พ.ศ. ๒๔๘๓ และได้เข้าทำงานครั้งแรกในประเทศไทยที่บริษัทซิงเกอร์โซอิงเมชีน จำกัด โดยโอนตัวมาจากต่างประเทศ เมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม

๒๔๘๔ ทางบริษัทซิงเกอร์จำเป็นต้องหยุดกิจการลงชั่วคราว ในระหว่างสงคราม นายเลิสจึงได้ไปร่วมทุนกับบริษัท วาย. ไอ. อี. แอสเซีย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งต่อมาบริษัทนี้ก็ได้เลิกกิจการในประเทศไทย โดยได้ย้ายบริษัทไปอยู่ที่นิวยอร์ค สหรัฐอเมริกา ในระหว่างนั้นอาศัยความชำนิชำนาญ และความรอบรู้ที่ได้เคยฝึกฝน และได้ร่วมงานกับบริษัทดังกล่าวมาบ้าง และอาศัยสติปัญญาความสามารถ และความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวของตนเอง จึงได้ก่อตั้งบริษัทเมทรอพพอลิตันขึ้นที่ถนนเยาวราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ด้วยทุนรอนที่เก็บเล็กผสมน้อยของตนเอง และได้ดำเนินการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศโดยอาศัยประสพการณ์ที่ผ่านมา ประกอบกับสินค้าจากต่างประเทศในระยะปลายสงคราม อยู่ในระหว่างการขาดแคลน และหายากกับมีราคาสูง จึงได้ประสบความสำเร็จในด้านการเป็นตัวแทนค้าสินค้าจากต่างประเทศหลายบริษัทด้วยกัน ต่อ

มาเมื่อกิจการได้เจริญก้าวหน้า และเป็นปึกแผ่นมั่นคงยิ่งขึ้นจึงได้ซื้อกิจการของบริษัทวรภัณฑ์ จำกัด ถนนพาหุรัดตำบลบ้านหม้อ ในปี่ พ.ศ. ๒๔๙๔ โดยการเรียกหุ้นจากมิตรสหายผู้ใกล้ชิด และดำเนินการเช่นเดียวกับบริษัทเมทรอพพอลิตัน พร้อมกับย้ายกิจการของบริษัทเมทรอพพอลิตัน ที่ถนนเยาวราช มารวมอยู่ที่บริษัทวรภุณฑ์ จำกัด ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๑ จึงได้ก่อตั้งบริษัทเมตตาพันธุ์ จำกัด ขึ้นอีก ๑ บริษัทและดำเนินกิจการคล้ายคลึงกัน นายเลิส ท. สิริมงคลเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัททั้งสามในขณะเดียวกัน ซึ่งกิจการทั้ง ๓ บริษัทนี้ เป็นตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าไปยังต่างประเทศ และเป็นตัวแทนสินค้าเข้าทุกชนิดจากต่างประเทศ ซึ่งกิจการค้าทั้ง ๓ บริษัทได้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าเป็นลำดับ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่สายตาบุคคลในวงการค้าทั่วไป ทั้งนี้เพราะความมานะบากบั่น ความสามารถ ความอดทน ที่ลงมือ

ปฏิบัติการงานอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย แม้จะเป็นเวลาค่ำคืนดึกดื่น หากจะต้องเจรจาเรื่องการงานกันแล้ว ก็พร้อมเสมอที่จะปฏิบัติอย่างไม่ย่อท้อ เพื่อผลของงานนั้นได้สำเร็จลุล่วงไป และผลแห่งความมานะบากบั่นนี้ ได้เป็นผลดลบันดาลสนองให้นายเลิส ท. สิริมงคล ได้มาซื้ออาคารเลขที่ ๕๕๗/๘ ถนนศรีอยุธยา เยื้องสถานีตำรวจพญาไท พร้อมกับได้ทำการย้ายกิจการของบริษัททั้ง ๓ บริษัท ที่ตำบลบ้านหม้อมาอยู่ ณ อาคารเลขที่ดังกล่าว เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๐๓ ซึ่งอาคารที่ซื้อใหม่นี้ มีสถานที่กว้างขวางโอ่โถง และสง่างามสมกับเป็นที่ประกอบกิจการของบริษัทรวม ๓ บริษัท อย่างน่าภาคภูมิและน่าปลาบปลื้มใจในความสำเร็จของนายเลิสตราบจนถึงปัจจุบันนี้.

นายเลิส ท. สิริมงคล ได้ทำการสมรสกับ น.ส. ถนิม เชาวนโยธิน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ซึ่งเป็นกุลสตรีผู้งามพร้อมด้วยคุณสมบัติ และมีนิสัยรักงาน นิยมใน

การเป็นแม่บ้านการเรือน ด้วยการเคยเป็นครูสอนวิชาเย็บปักถักร้อย ประจำอยู่ที่บริษัทซิงเกอร์โซอิงเมชีนจำกัด มีธิดารวม ๔ คน คือ

๑. น. ส. ลดาวัลย์ สิริมงคล สำเร็จปริญญาตรีด้านบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย นอร์ทคาโรไลน่า สหรัฐอเมริกา และกำลังศึกษาเพื่อทำปริญญาโทต่อ เมื่อบิดาถึงแก่กรรมลง จึงได้ตัดสินใจงดการศึกษาทำปริญญาโท และมาประกอบธุรกิจการค้าดูแลกิจการบริษัททั้ง ๓ แห่งสืบแทนบิดาต่อไป.

๒. น. ส. สันทนสิริ สิริมงคล ซึ่งกำลังศึกษาที่โรงเรียนเซ็นต์แมรี่ จูเนียร์ คอลเลช เมืองราเล่ห์ รัฐนอร์ทคาโรไลน่า ขณะนี้โรงเรียนหยุดเทอม และเมื่อได้จัดการฌาปนกิจศพ บิดา มารดา และน้องอีก ๒ คน เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้กำหนดจะเดินทางไปศึกษาต่อ และมีความตั้งใจที่จะนำความสำเร็จทางปริญญาเช่นเดียวกับ น. ส. ลดาวัลย์ ผู้เป็นพี่สาว.

๓. น. ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล ประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘.

๔. ด. ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล ประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘.

โดยปรกติ นายเลิส ท. สิริมงคล เป็นบุคคลที่มีความอุตสาหะ ในกิจการงานตลอดจนระยะเวลาของการประกอบอาชีพอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เกือบจะกล่าวได้ว่า ชีวิตทั้งชีวิตเป็นเรื่องของการทำงานและสนองต่อหน้าที่ พลังในการทำงานทั้งหมดได้มอบให้แก่บริษัทที่นายเลิสเป็นกรรมการผู้จัดการอยู่ทุกลมหายใจ นอกจากนี้ได้เดินทางไปต่างประเทศหลายครั้งด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเทศที่ได้มีโอกาสเดินทางไป ก็ได้สมานมิตรภาพในหมู่ชาวต่างประเทศไว้เป็นอย่างดี จึงเป็นผู้ที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่พ่อค้าทั้งใน และนอกประเทศ ในวงการสังคมได้เป็นผู้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเมตตาต่อคนทั่วไป เป็นที่รักใคร่นับถือของ

ผู้ร่วมงาน ในวงการศาสนาได้เป็นผู้มีใจบุญสุนทาน บริจาคเงินทำนุบำรุงวัดวาอารามต่าง ๆ เป็นประจำ และได้อุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนา ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม นอกจากนี้ยังได้บริจาคเงินตั้งกองทุนการกุศลเป็นจำนวนหลายแห่งด้วยกัน เมื่อมาด่วนเสียชีวิตในวัยเพียง ๕๐ ปี เช่นนี้ นับว่าเป็นวัยที่ยังไม่สมควร ซึ่งควรจะให้เป็นกำลังได้ส่งเสริมกิจการงานของบริษัททั้ง ๓ ให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้น และเห็นผลงานอีกสักชั่วระยะเวลาหนึ่งก็ต้องมาจบชีวิตลงอย่างน่าเศร้าสลดใจยิ่ง.

อุบัติเหตุอันน่าเสียวสยอง และเศร้าสลดใจจนเป็นข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับ และนำความสูญเสียมาสู่บุคคลในวงการทั่วไปนี้ เกิดขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ โดยนายแพทย์ ศิริ บุษปวนิช ได้ไปแจ้งให้นายสุรพล เชาวนโยธิน ทราบเมื่อเวลาประมาณ ๒๔.๐๐ น. ว่าคุณหมอและภริยาได้กลับจากบางแสนมาทางถนนสุขุมวิท และ

เมื่อถึงสะพานข้ามประตูน้ำของกรมชลประทานระหว่าง กิโลเมตรที่ ๗๒–๗๓ เมื่อเวลาประมาณ ๓ ทุ่มเศษ ได้แลเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ยกรถยนต์คันหนึ่ง ซึ่งตกลงไปในคลอง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า คลองผีขุด และคุณหมอจำรถยนต์คันนั้นได้ว่า เป็นรถยนต์ของคุณเลิส ท. สิริมงคล และครอบครัว นายสุรพล เชาวนโยธิน เมื่อได้ทราบข่าวนี้ จึงได้รีบไปยังสถานที่ ๆ คุณหมอได้แจ้งไว้ และได้ทราบข่าวในเวลาต่อมาจากปากคำของชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ว่า รถยนต์คันที่ตกลงไปในคลองนี้ แล่นมาด้วยความเร็วและบังเอิญมีรถบรรทุกสวนทางและข้ามสะพานมา เข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะรถบรรทุกใช้ไฟแรงมาก จึงเป็นเหตุให้รถคันที่ประสบอุบัติเหตุนี้เสียหลัก และชนราวสะพาน พร้อมกับตกลงไปในคลองดังกล่าว นายสุรพล เชาวนโยธิน ในฐานะพี่ของภริยานายเลิส จึงได้ไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่สถานีตำรวจภูธรบางประกง ส่วนศพรวม ๔ ศพ

คือ ศพนายเลิส ท. สิริมงคล ศพนางถนิม สิริมงคล ศพ น.ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล และศพ ด.ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล นั้น เจ้าหน้าที่ได้ฝากไว้ที่วัดกลาง เพื่อรอญาติไปรับต่อไป ในวันรุ่งขึ้น นายสุรพล เชาวนโยธิน จึงได้นำศพน้องเขย น้องสาวและหลานสาว รวม ๔ ศพ มาบำเพ็ญกุศลที่วัดธาตุทอง ตั้งแต่วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๘ จนถึงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๘ และได้ทำการบรรจุศพไว้ ณ วัดธาตุทอง เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. เพื่อรอการฌาปนกิจในเวลาอันควรต่อไป.

นางถนิม สิริมงคล

ชาตะ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๔๖๓

มรณะ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘

๒. นางถนิม สิริมงคล

นางถนิม เกิดที่จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๔๖๓ เป็นธิดาคนที่ ๒ ของนายหยั่ง (ถึงแก่กรรมแล้ว) และนางถนอมศรี เชาวนโยธิน มีพี่ชาย คือ นายสุรพล (เพ็ญ) เชาวนโยธิน ซึ่งต่อมาได้มาช่วยดำเนินกิจการของบริษัททั้ง ๓ สืบแทนน้องเขยต่อไป และมีน้องชายอีก ๑ คน คือ นายสุพจน์ เชาวนโยธิน ซึ่งทำการค้าขายส่วนตัว นางถนิมได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนใกล้บ้าน และต่อมาได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ได้ไปเรียนวิชาการเย็บปักถักร้อยที่บริษัทซิงเกอร์โซอิงเมชีน จำกัด และได้รับประกาศนียบัตรวิชานี้จากบริษัท ต่อมาทางบริษัทได้บรรจุเป็นครูสอนเย็บปักถักร้อย เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้สนใจที่มาศึกษาวิชานี้ในรุ่นต่อ ๆ ไป จนเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่

๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ บริษัทได้หยุดดำเนินกิจการลงชั่วคราวเพราะผลแห่งสงคราม ต่อมาในปี ๒๔๘๖ จึงได้ทำการสมรสกับนายเลิส ท. สิริมงคล มีธิดารวม ๔ คน และได้ถึงแก่กรรมโดยอุบัติเหตุในวันและเวลาเดียวกับสามี พร้อมทั้งธิดาคนที่ ๓ และคนที่ ๔ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘.

นางถนิม สิริมงคล ภริยาคู่ทุกข์คู่ยากของนายเลิส ท. สิริมงคล เป็นผู้ที่อดทนต่อการทำงาน และมีความขยันหมั่นเพียรไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านายเลิสผู้เป็นสามีเลย เกือบจะกล่าวอย่างเต็มปากว่า สามีภริยาคู่นี้เกิดมาเพื่อเป็นบุคคลตัวอย่าง ในการเป็นผู้ขวนขวายในกิจการงานและเพียบพร้อมด้วยคุณงามความดี สมควรแก่การยกย่องสรรเสริญโดยแท้ ย่อมเป็นที่รู้กันอยู่โดยทั่วไปว่า ธุรกิจการค้าของพ่อค้านั้นไม่มีวันหยุดพักผ่อน เช่นบุคคลผู้ประกอบอาชีพอื่น เพราะเวลาทุกนาทีที่ผ่านไปย่อมหมายถึงค่าอันมหาศาล ดังนั้น นางถนิมจึงต้อง

เป็นผู้ที่เหน็ดเหนื่อยไม่น้อยในการที่ต้องเป็นผู้ต้อนรับแขกและบุคคลซึ่งมาติดต่อในธุรกิจการงาน ทั้งทางด้านการค้าและส่วนตัวแทนสามี ยิ่งสามีต้องเดินทางไปต่างประเทศเกือบจะเป็นประจำ ภาระกิจทางด้านรับรองแขกต่างประเทศ จึงตกมาเป็นหน้าที่ของนางถนิมที่จะต้องจัดการไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้น นอกจากงานด้านของสามีแล้ว ยังต้องปฏิบัติงานในด้านหน้าที่แม่บ้านการเรือนซึ่งต้องทำหน้าที่ดูแล และให้การศึกษาอบรมแก่ธิดาทั้ง ๔ คน อยู่เป็นประจำ จนลูก ๆ ได้รับผลสำเร็จในการศึกษาในเวลาอันเยาว์วัย และฝึกฝนภาษาให้แก่ธิดา จนได้มีโอกาสไปเรียนต่อยังต่างประเทศ แม้จะไม่มีโอกาสได้มีบุตรชาย ก็ไม่ละความพยายามที่จะปลูกฝังธิดาทั้ง ๔ ให้เป็นผู้ได้รับการศึกษาอย่างสูงสุด เพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของวงศ์ตระกูล นอกจากจะมีความอาทรและห่วงใยต่อความเป็นอยู่ และให้การศึกษาอย่างสูงสุดแก่ธิดาทั้ง ๔ แล้ว

นางถนิมยังเป็นผู้ที่โอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ญาติพี่น้องมิตรสหาย และเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงโดยทั่วไป การที่มาด่วนเสียชีวิตในอายุเพียง ๔๕ ปี ซึ่งยังไม่ถึงเวลาขุยขัยแห่งชีวิต เช่นนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดายและน่าเศร้าสลดใจยิ่งนัก.

น. ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล

ชาตะ วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๔๒

มรณะ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘

๓. น.ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล

น.ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๙๒ เป็นธิดาคนที่ ๓ ของนายเลิส และนางถนิม สิริมงคล สำเร็จการศึกษา ม.ศ. ๓ จากโรงเรียนผดุงดรุณี ถนนประมวญ สีลม และมีความตั้งใจจะไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา ได้กำหนดจะออกเดินทางไปศึกษาต่อในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๐๘ โดยคุณพ่อจะเดินทางไปส่งด้วย ก่อนกำหนดวันเดินทาง ได้ขอร้องคุณพ่อ ขอได้มีโอกาสเห็นชายทะเลที่ใกล้ ๆ สักครั้งหนึ่ง คุณพ่อแม้จะเป็นผู้มีธุรกิจที่จะต้องปฏิบัติอยู่เป็นประจำ และหาเวลาพักผ่อนยาก ก็ยังหาโอกาสพาภริยาและธิดารวม ๒ คน ไปตากอากาศที่หาดพัทยา เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ และขากลับได้ประสบอุบัติเหตุถึงแก่ชีวิตพร้อมกับคุณพ่อ คุณแม่และน้องคนเล็ก เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. จึงย่อมนำความเศร้าสลดใจอย่าง

ใหญ่หลวงแก่บรรดาเพื่อนนักเรียน และญาติสนิทผู้ใกล้ชิดโดยทั่วกัน เนื่องจาก น.ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล เป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาด และการเรียนอยู่ในขั้นดีมาก ดังปรากฏในปีสุดท้ายที่เรียนอยู่ชั้น ม.ศ. ๒ ได้เพียงเทอมเดียวก็สอบได้ที่ ๑ และข้ามชั้นในเทอมที่ ๒ ไปอยู่ชั้น ม.ศ. ๓ ซึ่งในชั้นนี้ก็สอบได้ที่ ๑ ประจำตลอดมา.

ด. ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล

ชาตะ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๕

มรณะ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘

๔. ด. ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล

ด. ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ เป็นธิดาคนที่ ๔ ของนายเลิศ และนางถนิม สิริมงคล กำลังศึกษาอยู่ชั้น ป. ๗ ณ โรงเรียนผดุงดรุณี ถนนประมวญ สีลม การเล่าเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมากเช่นเดียวกับพี่สาว เป็นเด็กที่มีความร่าเริงปราดเปรียว และแจ่มใสอยู่เป็นนิจ ได้ถึงแก่กรรมโดยประสบอุบัติเหตุพร้อมกับคุณพ่อ คุณแม่ และพี่สาวคนที่ ๓ ในคราวเดินทางกลับจากตากอากาศที่หาดพัทยา เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ ด. ญ. ทักษิณานันทน์ สิริมงคล ซึ่งอยู่ในวัยแห่งความเป็นเด็ก จึงเป็นผู้บริสุทธิ์ผุดผ่องต่อบาปทั้งปวง ย่อมนำความเศร้าสลดใจอย่างใหญ่หลวงแก่บรรดาเพื่อนนักเรียนและญาติสนิทผู้ใกล้ชิดโดยทั่วกัน.

บทสรุป

การจากอย่างไม่มีวันกลับของนายเลิส ท. สิริมงคล นางถนิม สิริมงคล น. ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล และ ด. ญ. ทักษิณานันท์ สิริมงคล ในเวลาเดียวโดยอาการพร้อมเพรียงกันเช่นนี้ ยังความเศร้าโศกเพียงใดนั้นไม่สามารถจะกล่าวออกมา ณ ที่นี้ได้ และปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่ค่อยจะปรากฏบ่อยนัก จึงเป็นการเศร้าใจอย่างใหญ่หลวงเหนือความเศร้าโศกใด ๆ ทั้งสิ้น

ขอเดชะบารมีแห่งกุศลผลบุญทั้งหลาย ที่ท่านผู้มีอุปการคุณ ญาติ มิตรสหาย ผู้ใกล้ชิดได้ประกอบขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ ๔ ชีวิตแห่งครอบครัวที่จากไปนี้ รวมทั้งการกุศลฌาปนกิจที่ประกอบขึ้นในวันนี้ จงเป็นอิฏฐวิบูลย์พูลผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณทั้ง ๔ คือ นายเลิส ท. สิริมงคล นายถนิม สิริมงคล น. ส. กิติลักษณ์ สิริมงคล และ ด. ญ. ทักษิณานันท์ สิริมงคล จงเสวยสุขและสถิตสถาพรอยู่ในสุคติ ณ สัมปรายภพนั้น เทอญ.

คุณป๋าคุณแม่และน้องทั้งสอง
ผู้จากไป

ลูกมีความเศร้าโศกใจและอ่อนแรงจนแทบจะไม่มีทั้งกำลังใจและกำลังกายที่จะจับปากกาขึ้นเขียนคำไว้อาลัยต่อคุณป๋า คุณแม่ และน้อง ๒ คน ถ้าไม่ได้อาศัยคำปลอบโยนและคำแนะนำของคุณลุงที่คอยเฝ้าปลอบและให้กำลังใจด้วยการแนะแนวทางชีวิตและข้อธรรมะซึ่งได้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นปกติวิสัยของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม แม้ว่าคำปลอบโยนของคุณลุงจะทำให้ลูกได้มีสติยั้งคิดและระงับจิตใจลงได้ในบางครั้งบางคราว แต่ลูกก็ยังไม่วายที่จะระลึกถึงความอาภัพของลูก ยังจะมีใครอีกบ้างในโลกนี้ที่จะได้รับความทรมานทางจิตใจเท่ากับชีวิตของลูกในขณะนี้ ที่ต้องประสบเคราะห์กรรมและโชคร้าย ว้าเหว่ ขาดความอบอุ่นใจด้วยการเป็นกำพร้า ต้องพลัดพรากจาก

คุณป๋า คุณแม่ และน้อง ๒ คน ในคราวเดียวกัน ขอทุกท่านที่ได้อ่านโปรดให้อภัยลูก ในการที่ลูกได้แสดงความอ่อนแอให้เป็นที่ประจักษ์ชัดในการเขียนคำไว้อาลัยนี้

เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๘ ลูกและน้องแต๋มอยู่ในบ้านพัก ที่แชปเปิ่ลฮิลล์ นอร์ธคาโรไลน่า สหรัฐอเมริกา เมื่อเวลาประมาณ ๑๐.๓๐ น. ได้มีโทรศัพท์ทางไกลจากบริษัทการบิน เค. แอล. เอ็ม. พูดจากเมืองชาร์ลอทท์ ในรัฐเดียวกัน ขอให้ลูกและน้องแต๋มเดินทางกลับบ้านด่วน เพราะคุณป๋าป่วยหนัก พอลูกได้ทราบข่าวก็มีความตกใจและวิตกกังวลเป็นล้นพ้น และแน่ใจว่าจะต้องมีเหตุการณ์ร้ายแรงยิ่งกว่านี้ ลูกอาจจะต้องประสบการสูญเสียอะไรสักอย่างเป็นแน่แท้ เพราะตามปกติเมื่อคุณป๋าเคยเจ็บป่วยมิได้แจ้งข่าวไปให้ลูกทราบ ต่อเมื่อหายแล้ว จึงได้แจ้งไปให้ทราบภายหลัง ทั้งนี้ เพราะคุณป๋าเกรงว่าลูกจะตกอก

ตกใจและทำให้การศึกษาของลูกต้องชะงักลง เนื่องจากความเป็นห่วงทางบ้าน ลูกและน้องแต๋มจึงรีบเดินทางกลับในทันทีทันใด โดยความอนุเคราะห์ของบริษัทการบิน เค. แอล. เอ็ม. ได้เป็นธุระจัดเรื่องการเดินทางให้เป็นพิเศษ โดยบินตรงจากสหรัฐอเมริกาถึงกรุงเทพ ฯ ซึ่งใช้เวลาบินเพียง ๓๒ ชั่วโมงเท่านั้น ในระหว่างที่ลูกอยู่บนเครื่องบิน ลูกรู้สึกมีความห่วงใย และวิตกกังวลเป็นอันมาก ไม่ได้หลับได้นอนเลย จนกระทั่งเมื่อได้กลับมาถึงบ้านเกิดเมืองนอนแล้ว ที่ได้สังหรณ์ใจไว้ก็กลับกลายเป็นความจริงขึ้นมาจนได้ ไม่เพียงแต่ลูกจะสูญเสียคุณป๋าอันเป็นสุดที่รักของลูกไปเท่านั้น ทั้งคุณแม่ น้องตุ๋ย และน้องต๋อย ก็มาด่วนจากลูกไปพร้อม ๆ กันหมด ขาดคุณป๋า คุณแม่ และน้องสองคน ทุกสิ่งทุกอย่างแทบว่าจะไม่มีความหมายสำหรับลูก

ตามปกติคุณป๋าเป็นคนที่มีความพากเพียร อุตสาหะ และไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย คุณป๋าตื่นแต่เช้า และ

กลับจากทำงานค่ำมืดดึกดื่นแทบทุกวัน ในเวลาเย็นหลังจากลูก ๆ กลับจากโรงเรียนแล้ว คุณป๋ายังคร่ำเคร่งอยู่กับงานของคุณป๋าที่บริษัท ฯ แต่ก็ยังไม่เว้นที่จะโทรศัพท์มาทางบ้านแทบทุกชั่วโมง เพื่อถามข่าวคราวว่า ลูก ๆ กลับจากโรงเรียนแล้วหรือยัง ลูก ๆ อาบน้ำแล้วหรือยัง ลูก ๆ ทานข้าวแล้วหรือยัง จนกระทั่งหากคุณป๋าต้องกลับดึกมากก็ไม่วายที่จะถามมาว่าลูก ๆ เข้านอนแล้วหรือยัง คุณป๋าทำงานของคุณป๋าเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวอย่างไม่มีเวลาว่างก็ตาม ก็ยังมีเวลาดูแล มีความห่วงใยลูก ๆ อยู่ทุกลมหายใจเข้าออก คุณป๋าไม่ดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ ฉะนั้นเวลาที่คุณป๋าจะไปสำมะเลเทเมาจึงไม่มีอยู่ในรายการของคุณป๋าเลย

เมื่อเล็ก ๆ พวกเราอยู่บ้านเรือนไม้กระดาน ลูกเคยรบเร้าคุณป๋าว่าอยากอยู่บ้าน "หิน ๆ" รู้สึกว่าการรบเร้าของลูกนั้น เป็นเครื่องกระตุ้นให้คุณป๋าต้อง

ยิ่งมุมานะบากบั่นเป็นทวีคูณ จนในที่สุดคุณป๋าก็ได้หาบ้าน "หิน ๆ" (ตึกที่อยู่ปัจจุบันนี้) ให้ลูกจนได้ คิดขึ้นมาแล้วลูกต้องน้ำตาไหล อดสงสารคุณป๋าไม่ได้เลย ที่คุณป๋าได้บากบั่นมาเพื่อความสุขของลูก ๆ แต่แล้วคุณป๋าก็ไม่ได้มีโอกาสอยู่เชยชมผลงานของคุณป๋าเท่าที่ควรเลย

ลูก ๆ ทุกคนได้รับการเลี้ยงดู และฟูมฟักจากมือของคุณป๋าและคุณแม่เองโดยตรง แม้ว่าทางบ้านเราจะมีคนรับใช้ แต่ในการเลี้ยงดูบุตรแล้วคุณแม่เป็นผู้ทำเองทั้งสิ้นตั้งแต่เล็กคุ้มใหญ่ คุณแม่ป้อนข้าวและอาบน้ำลูก ๆ เอง แม้จนกระทั่งจัดอาหารและผลไม้สำหรับลูก ๆ เวลาเย็นเมื่อลูกกลับจากโรงเรียน คุณแม่จะมีผลไม้ และขนมที่ลูกชอบเตรียมไว้รับรอง คุณแม่จะไม่ลืมสักวันเดียว สำหรับตัวคุณแม่เองคุณแม่ไม่ห่วงใย ขอแต่ให้ลูกได้รับความสุข คุณแม่ก็สบายใจแล้ว เมื่อ ๓ ปีที่แล้ว ลูกได้มีโอกาสได้กลับ

มาเยี่ยมบ้าน ลูกได้รับความอบอุ่นจากคุณแม่อีกครั้งหนึ่ง คุณแม่ชื่นชมในความอุตสาหะของลูกที่ได้อดทนจากแม่ไปหาความรู้ในต่างประเทศ คุณแม่ยังแข็งแรงและปราดเปรียวเหมือนเดิม ยังให้ความเอาอกเอาใจลูกเหมือนเมื่อลูกยังเล็ก ๆ อยู่ ซึ่งเป็นภาพที่ลูกยังจำได้ติดหูติดตาคล้ายกับเหตุการณ์ที่เป็นอยู่เมื่อวานนี้แท้ ๆ ลูกไม่คิดเลยว่า นั่นเป็นความสุขครั้งสุดท้ายที่ลูกได้มีร่วมกับคุณแม่ คุณแม่ไม่เคยนำเรื่องยุ่งใจมาคุยหรือเล่าให้ลูก ๆ ฟังเลย อยู่กับคุณแม่ ลูกมีแต่ความสุขและมีแต่สิ่งรื่นหู ในระหว่างอยู่อเมริกาจดหมายของคุณแม่เป็นเสมือนหนึ่งน้ำทิพย์ที่คอยชะโลมหัวใจลูกให้เบิกบานและเข้มแข็ง เพื่อต่อสู้กับความว้าเหว่ได้อย่างประเสริฐสุด แม้ว่าคุณแม่จะต้องสาละวนกับงานบ้าน คุณแม่ก็ยังตอบจดหมายของลูกทุกฉบับมิได้เว้นเลย ต่อแต่นี้ไปลูกจะไม่มีโอกาสได้รับความอบอุ่นใจเช่นนั้นอีกแล้ว คุณแม่รู้ว่าลูกชอบ

รับประทานอะไรบ้าง ชอบใช้อะไรบ้างเมื่ออยู่กรุงเทพฯ ก็ได้พยายามส่งไปให้ลูกเสมอ ๆ น้องตุ๋ย น้องต๋อย ก็เป็นยาใจขนานเอก หมั่นเขียนจดหมายถึงพ่ออยู่ตลอดเวลา เขียนเล่าความสนุกสนานต่าง ๆ ที่ได้รับทางกรุงเทพ ฯ เล่าถึงการเล่าเรียน ทำให้พี่คลายความว้าเหว่ลงถนัดใจ คล้ายกับได้มีน้องทั้งสองมานั่งสรวลเสเฮฮาอยู่ใกล้ ๆ กลับมาครั้งนี้พี่ไม่ได้เห็นหน้าน้องเสียแล้ว พี่คงต้องคิดถึงน้องไปอีกนาน นานจนตลอดชีวิต

ลูกขอปฏิญาณว่า ลูกจะระลึกถึงและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของคุณป๋าและคุณแม่ที่ได้เมตตากรุณาอบรมสั่งสอนลูกทุกข้อทุกประการ และจะใช้วิชาความรู้ซึ่งคุณป๋าและคุณแม่ได้ประสิทธิ์ประสาทให้ลูก ดำเนินกิจการที่คุณป๋าได้อาบเหงื่อต่างน้ำก่อตั้งขึ้นมาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป กับทั้งจะทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ดังที่คุณป๋า คุณแม่ได้เคยพร่ำสอนไว้เสมอๆ ให้ระลึกถึงชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์อันเป็น

ที่รักยิ่งของเรา และพร้อมกันนี้ ลูกจะเลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่ปกป้องพิทักษ์รักษาน้องแต๋ม ผู้ซึ่งเป็นสมบัติสุดที่รักชิ้นสุดท้าย ที่คุณป๋าและคุณแม่เหลือไว้ให้ เพื่อวิญญาณของคุณป๋า คุณแม่ และน้อง ๆ จะได้อยู่ในความสงบสุขในสัมปรายภพตลอดกาล

ท้ายที่สุดนี้ ลูกขอกราบขอบพระคุณท่านที่เคารพนับถือ ครูอาจารย์ มิตรสหาย ญาติและบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ที่ได้ให้ความกรุณาช่วยเหลือ รับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม และนำพวงหรีดมาเคารพศพตลอดเวลาที่ตั้งบำเพ็ญกุศล ขอทุกท่านโปรดรับคำขอบพระคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย หากคุณป๋า คุณแม่ น้องตุ๋ย และน้องต๋อยจะทราบได้ด้วยญาณวิถีใด ๆ ขอได้รับปีติตานุโมทนาจากทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือจัดงานนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย เทอญ.

ลูกติ๋ม

๑๐๑/๓ ถนนวิสุทธิ์กษัตริย์

บางขุนพรหม พระนคร

ตายแล้วเกิด

ข่าวเรื่องเด็กระลึกชาติได้

โจทก์จำเลยผู้พิพากษาในตัวเอง

สุชีโว ภิกขุ วัดกันมาตุยาราม เรียบเรียง

คำนำ

หนังสือเรื่องตายแล้วเกิด และโจทก์จำเลยผู้พิพากษาในตัวเองนี้ เมื่อสภาการศึกษาฯ พิมพ์จำหน่ายครั้งแรก ๓,๐๐๐ ฉบับ พ. ศ. ๒๔๙๓ มิได้มีคำนำ ในการพิมพ์ครั้งที่สอง ได้พิมพ์ข่าวเรื่องเด็กระลึกชาติได้เพิ่มเติมลงไปด้วย จึงถือโอกาสเล่าประวัติความเป็นมาของหนังสือเรื่องนี้ไว้เล็กน้อย.

เรื่องโจทก์จำเลยและผู้พิพากษาในตัวเอง เป็นพระธรรมเทศนาที่แสดงในงานสัตตมวาร เจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ ซึ่งสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา เป็นเจ้าภาพ ส่วนเรื่องตายแล้วเกิด ก็ดัดแปลงจากพระธรรมเทศนา ซึ่งแสดงในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ ซึ่งมีผู้บันทึกไว้ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๙๒ งานหลังนี้ ท่านเจ้าคุณราชกวี[๑] (เอื้อน ชินทตฺโต) กับท่านเจ้าคุณอุดมศีลคุณ[๒] (ใย ภทฺทิโย) วัดเทพศิริน-

---

๑. ปัจจุบันเป็น พระธรรมธัชมุนี.

๒. ,, ,, พระราชโสภณ.

ทราวาส เป็นเจ้าภาพ และกำหนดเรื่องให้แสดง เมื่อทั้ง ๒ เรื่อง ล้วนแสดงในงานเจ้าคุณมโหสถศรีพิพัฒน์ด้วยกัน ข้าพเจ้าจึงให้พิมพ์รวมกันไว้ เพื่อเป็นการรักษาประวัติ เป็นแต่ได้ตัดคำนำเรื่องในพระธรรม-เทศนานั้น ๆ ออก และเฉพาะเรื่องตายแล้วเกิด ก็ดัดแปลงใหม่เป็นบทความทีเดียว.

ในการพิมพ์ครั้งหลัง ข้าพเจ้าได้แปลข่าวเรื่องเด็กระลึกชาติได้ จากหนังสือ Bosat เติมลงไปด้วย เพื่อให้เรื่องราวปรากฏรวมในเรื่องเดียวกัน.

สุชีโว ภิกขุ

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๔

"ตายแล้วเกิด"

ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ เป็นปัญหาใหญ่ ซึ่งควรได้รับการพิจารณาด้วยใจอันกว้างขวาง ไม่ด่วนลงโทษผู้คัดค้านหรือไม่เห็นด้วย เพราะถ้าไม่มีผู้เห็นแย้ง เราก็คงอธิบายปัญหานี้ให้ละเอียดสมบูรณ์ไม่ได้ ในเรื่องนี้จะพยายามให้เหตุผลทั้งในส่วนคัดค้านและส่วนอธิบายข้อค้านอย่างละเอียด เท่าที่จะนึกได้ อนึ่งในการเขียนเรื่องนี้ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแก่น ส่วนการอธิบายขยายความให้ชัดเจนขึ้นก็ได้อาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และอัตโนมัติประกอบกัน. มีพระพุทธภาษิตที่เป็นแนวในการวินิจฉัยปัญหานี้อย่างไรบ้าง ก็จะได้ให้ที่มาไว้อย่างละเอียด.

ถ้าพิจารณาที่มาต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่า *สมเด็จพระบรมศาสดาทรงรับรองว่า "ตราบใดที่คนยังมีกิเลส หรือยังมีตัณหา*

ความทะยานอยากประจำจิตอยู่ ตราบนั้นจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก"

การที่คนสมัยใหม่ไม่เชื่อเรื่องตายแล้วเกิด ก็เพราะเขาต้องการเหตุผลที่กระจ่าง เนื่องจากคนที่เกิดมาไม่มีอะไรเป็นเครื่องยืนยันหรือส่อสำแดงให้เห็นว่าผู้นี้เคยตายมาแล้วแต่กาลก่อน และคนตายในปัจจุบันก็ไม่มีอะไรเป็นรูปร่าง เป็นตัวเป็นตน ให้แลเห็นว่าเคลื่อนออกจากตัวไปและไปไหน เมื่อเป็นเรื่องที่มองเห็นด้วยตาไม่ได้ ความกังวลสงสัยก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา และเมื่อปัญหาพาดพิงเข้ามาถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็เป็นการสมควรที่จะให้เหตุผลแก่บุคคลเหล่านั้น เท่าที่สามารถจะทำได้.

สิ่งที่เห็นไม่ได้

ปัจจุบันนี้วิชา *วิทยาศาสตร์ ได้ช่วยทำให้คนมีความคิดกว้างขวางขึ้น* เพราะได้มีสิ่งแปลก ๆ

เกิดขึ้นจากการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์มากหลาย ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค่อยเชื่อถือมาก่อน หรือผู้ประดิษฐ์คนแรกขณะที่ทำการค้นคว้าอยู่ บางทีก็ถูกหาว่าเป็นบ้า *สิ่งที่มองไม่เห็นต่าง ๆ นั้นได้ถูกดัดแปลงขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์และให้กลายเป็นสิ่งปรากฏแก่ประสาทสัมผัสมากขึ้น* เพราะสิ่งที่มองไม่เห็นบางอย่างมีอำนาจยิ่งกว่าสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยซ้ำไป. เช่นเมื่อโยนวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นไปบนอากาศ ทำไมจึงไม่ลอยสูงขึ้นไปเลยแต่กลับตกลงมา นี่ก็เพราะมีแรงดึงดูดหรือแรงถ่วง แรงดึงดูดนี้ทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตที่สุด คือจะดึงดูดตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมงไม่มีพลั้งเผลอหรือพักผ่อนหลับนอน เราจะตื่นขึ้นมาแต่ตี ๑ ตี ๒ ดึกดื่นสักปานใด แล้วลองโยนสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นไป มันก็จะตกลงสู่พื้นดินเสมอ หรือแม้ตัวเราเองถ้าไม่ระมัดระวัง ก้าวบันไดผิดไม่เลือกเวลาไหน อำนาจอันลึกลับซึ่งมองไม่เห็น ที่เรียกว่าความดึงดูดหรือความถ่วง

นี้แหละจะจัดการให้เราตกลงสู่พื้นที่ต่ำที่สุด โดยไม่พลั้งเผลอหรือลืมปฏิบัติงานเลย. อาจมีผู้ค้านว่าลูกโป่งอัดลมบางชนิดปล่อยแล้วทำไมจึงลอยขึ้น ก็ตอบได้ว่าเพราะลูกโป่งนั้นเขาอัดแก๊สบางชนิด ที่มีน้ำหนักเบากว่าอากาศธรรมดา สิ่งที่เบากว่าก็จะต้องลอยอยู่ข้างบนอากาศที่หนักกว่าจะถูกดูดให้อยู่ข้างล่าง แต่ลูกโป่งนั้นพอแตกหรืออากาศเบาภายในออกไปหมดแล้วก็ตกลงมาอีก หรือเหมือนกาบมะพร้าวเบากว่าน้ำจึงลอยน้ำแม้จะกดลงไปก็ลอยขึ้นมาอีก แม้เรื่องนี้ก็แสดงว่าอากาศหรือแก๊สต่าง ๆ นั้น เราก็มองไม่เห็นได้ด้วยตาทำไมจึงมีมากมายหลายชนิด บางอย่างเบา บางอย่างหนัก บางอย่างทำให้ไฟดับ บางอย่างทำให้ไฟติด. อีกอย่างหนึ่ง บุคคลขว้างวัตถุด้วยกำลังแรง เมื่อวัตถุนั้นพ้นจากมือไปแล้ว ก็ปรากฏว่าไปด้วยกำลังแรงนั้น แต่ขณะวัตถุเคลื่อนไปเราก็ไม่เห็นกำลังแรงนั้นเลยว่า กำลังสิงอยู่ในวัตถุนั้นหรือห่อหุ้มพาไปได้

อย่างไร แรงถ่วงก็ดี แรงเคลื่อนที่ดังกล่าวในตัวอย่างหลังก็ดี ไม่มีรูปร่างหน้าตาตัวตน แต่ก็มีอยู่ และมีอำนาจรุนแรงทั้งในทางที่เป็นคุณและโทษแก่มนุษย์ ยิ่งในปัจจุบันนี้ เราอยู่ห่างไกลกันก็สามารถส่งคลื่นต่าง ๆ ให้ปรากฏเป็นเสียงบ้าง ปรากฏเป็นรูปบ้าง ณ เครื่องรับปลายทางได้ สิ่งที่เห็นไม่ได้ด้วยตาแต่ก็มีอยู่นี้ แม้ในฝ่ายโลก ๆ เรา ก็พอชี้ตัวอย่างได้ดังกล่าวมานี้.

เพราะฉะนั้น *ผู้ได้รับการศึกษา จึงไม่ด่วนปฏิเสธสิ่งที่ไม่เห็นด้วยตาโดยส่วนเดียว.*

ถ้าเกิด อะไรไปเกิด

ได้กล่าวแล้วว่า *หลักธรรมทางพระพุทธศาสนารับรองว่า "ตราบใดที่คนยังมีกิเลส หรือยังมีตัณหา ความทะยานอยากประจำจิตอยู่ ตราบนั้นจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก"* ปัญหา

ที่เกิดซ้อนขึ้นมาจึงมีว่า สมมติว่า ยอมรับว่าเกิด *อะไรเล่าเป็นตัวไปเกิดหรือมาเกิด?* ตอบว่าสิ่งหนึ่งที่คนเรียกว่าจิตบ้าง วิญญาณบ้าง. ก่อนพิจารณาปัญหานี้ ขอยกพระพุทธภาษิตในที่มาต่าง ๆ มาแสดงไว้ก่อน เพื่อจำกัดปัญหาให้แคบเข้า ในโคธิกสูตร (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑๕ หน้า ๑๗๘) และในวักกลิสูตร (สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค เล่ม ๑๗ หน้า ๑๕๑) พระผู้มีพระภาคตรัสถึงเรื่องพระโคธิกะและพระวักกลิ ผู้ถึงมรณภาพ (หรือผู้นิพพาน เพราะเป็นพระอรหันต์) ชี้ให้ภิกษุทั้งหลายดูหมอกควันอันวิ่งไปทางโน้นทางนี้ คือมารตามหาวิญญาณของพระ-โคธิกะ และ พระวักกลิว่า จะตั้งอยู่ที่ไหน แต่โคธิกะและวักกลิ นิพพานแล้ว ด้วยทั้งวิญญาณอันมิได้ตั้งอยู่แล้ว อันเป็นเครื่องชี้ว่าวิญญาณเป็นตัวไปเกิดมาเกิด มารจึงตามหาวิญญาณของท่านเหล่านั้น.

อีกแห่งหนึ่ง (ในติกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๐

หน้า ๒๘๗) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะพระอานนท์ว่า "อิติ โข อานนฺท กมฺมํ เขตฺตํ วิญฺญาณํ พีชํ ตณฺหา สิเนโห" "*ดูก่อนอานนท์ ด้วยประการฉะนี้แล กรรมเป็นเนื้อนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางเหนียว (ในพืช)*" นี้แสดงว่า วิญญาณเป็นตัวเกิดเหมือนพืช.

ข้อแย้งเรื่องวิญญาณเป็นตัวเกิด

อาจมีผู้กล่าวว่า ที่มาต่าง ๆ ข้างต้นนี้ แสดงว่าวิญญาณเป็นตัวเกิด แต่ในมหาตัณหาสังขยสูตร (มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เล่ม ๑๒ หน้า ๔๗๒) ภิกษุรูปหนึ่งชื่อสาติ เป็นบุตรของชาวประมง มีความเห็นว่า วิญญาณไปเกิด เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าเธอมีความเห็นผิด. ตอบว่าเพราะเธอเห็นไปตามแบบพราหมณ์ คือเห็นไปว่าวิญญาณดวงนั้นเท่านั้นไปเกิดไม่ใช่ดวงอื่น "ตเทว วิญฺญาณํ วิญญาณดวงนั้นเท่านั้น สนฺธาวติ สํสรติ *แล่นไป ท่องเที่ยวไป* อนญฺญํ

ไม่ใช่วิญญาณดวงอื่นหรือสิ่งอื่น" คือ *ทางพระพุทธ-ศาสนา แม้จะถือว่าวิญญาณเป็นตัวเกิด แต่ไม่ถือว่าวิญญาณดวงเดียวนั้นเป็นตัวเกิด แต่ถือว่าวิญญาณมีเกิดดับ มีสันตติคือความสืบต่อ ไม่ใช่คงทนแน่นอนเที่ยงอยู่อย่างเดียว* ส่วนศาสนาพราหมณ์ถือว่า วิญญาณไม่เปลี่ยนแปลงไม่ดับดวงไหนก็ดวงนั้น จึงตกไปข้างฝ่ายสัสสตวาทะ (คือความเห็นว่าเที่ยง) ส่วนลัทธิที่ถือแต่เพียงชาติเดียวตายแล้วไม่เกิดอีก ตกไปข้างฝ่าย อุจเฉทวาทะ (คือความเห็นว่าขาดสูญ) ปัญหาใหม่เกิดตามขึ้นมาทันทีว่า ถ้าวิญญาณเกิดดับ ๆ ไม่ใช่ดวงไหนก็ดวงนั้นแล้วน่าจะไม่มีความยุติธรรม หรือความสมเหตุสมผลเลย เพราะจะเป็นเหมือนนาย ก. ทำดี แต่นาย ข. ได้รับผล นาย ก. เป็นผู้ร้าย แต่นาย ข. ติดคุก ข้อแย้งนี้มีมาแล้วแม้ในครั้งพุทธกาล ผู้แย้งคือสัจจกนิครนถ์ เขาแย้งว่า ถ้าวิญญาณไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตนแล้ว อะไร

เล่าจะเสวยบุญเสวยบาป คือแย้งเข้าลักษณะที่ว่า ถ้าวิญญาณเกิดดับ ๆ เรื่อย ๆ วิญญาณดวงหนึ่งทำอะไรไว้ตัวเองก็ไม่ได้รับ แต่วิญญาณดวงอื่นรับแทน หรือเช่นพระพุทธเจ้าแต่ครั้งยงเป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีไว้หลายแสนชาติ ถ้าไม่ใช่วิญญาณดวงเดียวกันแล้ว เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงมารับผลของบารมีต่าง ๆ ที่บำเพ็ญไว้เดิมได้.

คำตอบ

คำตอบปัญหานี้มีอยู่ว่า แม้ทางพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธความเที่ยงแท้ของวิญญาณ แต่ก็รับรองสันตติ คือความสืบต่อแห่งวิญญาณนั้น เช่นเปลวไฟที่เทียน เราไม่อาจกล่าวได้ว่าเปลวไฟในขณะนี้ เป็นดวงเดียวกับเมื่อนาทีที่ล่วงมาแล้ว หรือดวงเดียวกับเปลวไฟอีก ๑ นาทีข้างหน้า. หรือกระแสไฟในหลอดไฟฟ้า มีความเกิดดับถี่จนเราเห็นเป็นอันเดียว

กัน หรือตัวอย่างอื่นอีก เช่นฟิล์มภาพยนต์ ที่เขาฉาย ความจริงแต่ละรูปนั้น มีท่าทางอาการอย่างหนึ่ง ๆ และแยกกันโดยเด็ดขาด แต่เมื่อฉายเข้า เราก็เห็นเป็นเคลื่อนไหว พูดได้ ยกมือได้ เพราะความสืบต่อกัน รูปตอนหนึ่งอาจกำลังเป็นผู้ร้าย อีกตอนหนึ่งกำลังถูกจับ เป็นคนละรูปแท้ ๆ รูปถูกจับไม่ใช่รูปกำลังขโมย จะไม่เป็นการไร้ความยุติธรรมหรือ. ในข้อแย้งที่ว่าถ้าวิญญาณไม่ใช่ดวงเดียวกัน นาย ก. ทำแต่นาย ข. ได้รับ จะยุติธรรมหรือ ตอบว่า *ถ้ารู้หลักเรื่องสันตติแล้ว จะไม่เห็นเป็นอยุติธรรมเลย เพราะมีความสืบต่อจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นคน ๆ เดียวกัน ความสืบต่อทางกายมีฉันใด ความสืบต่อทางจิตก็มีฉันนั้น* เหตุผลที่สนับสนุนเรื่องนี้อีกคือ เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ สาขาชีววิทยา คือวิชาสรีรวิทยา (Physiology) ในวิชานั้นแสดง

---

๑. ดูเรื่อง Physiology Simplified by Arther A. Swift.

ให้เห็นร่างกายของคนเรา ว่าประกอบด้วยเซลล์ชีวิตหลายโกฏิรวมตัวกันขึ้น เหมือนตึกประกอบขึ้นด้วยอิฐหรืออิฐประกอบขึ้นด้วยดินทรายก้อนเล็ก ๆ รวมตัวกันเข้าฉะนั้น. เซลล์ชีวิตนี้อยู่ภายในผนังหรือเยื่อหุ้มระหว่างผนังเซลล์มีช่องว่างเล็ก ๆ เต็มไปด้วยน้ำเหลือง (Lymph) เซลล์ต้องอาศัยอาหารหล่อเลี้ยง ผ่านทางน้ำเหลืองซึ่งเอิบอาบล้อมรอบอยู่. เซลล์ได้อาหารจากทางน้ำเหลือง แม้เวลาถ่ายของเสียออก ก็ถ่ายออกผ่านทางน้ำเหลืองเหมือนกัน เพราะฉะนั้นน้ำเหลืองจึงเป็นสื่อกลางสำหรับการติดต่อโดยตรงกับเซลล์ ซึ่งรวมกลุ่มกันเป็นร่างกาย. เซลล์มีหลายร้อยชนิด แต่ละชนิดก็มีหน้าที่เฉพาะเป็นอย่าง ๆ ไป มีการเกิดการเติบโต การตายไป การเกิดใหม่แทนของเก่าเหมือนกับคนในชาติประเทศหนึ่ง ๆ เหมือนกัน คนจำนวนล้าน ๆ ในชาติหรือประเทศหนึ่ง ๆ มีการเกิดตายสืบต่อกัน ประเทศและชาตินั้น จึงคงอยู่ได้เป็น

พัน ๆ ปี แต่ถ้าจะตัดตอนกล่าวกันจริง ๆ แล้ว คน
เมื่อ ๒๐๐ ปีล่วงมาแล้ว ไม่มีเหลืออยู่ในขณะนี้เลย
ต่างตายกันไปหมด มีอยู่แต่คนที่สืบเชื้อสายมา เซลล์
ในร่างกายมนุษย์ก็เหมือนกัน เท่าที่นักวิทยาศาสตร์
ได้ค้นคว้ากันแล้วเพียง ๗ ปี ก็เปลี่ยนหมดทุกส่วน
ทุกชิ้น แม้แต่เซลล์แห่งกระดูก ตกลงว่าเราเมื่อเป็น
เด็กแดง ๆ กับในปัจจุบันนี้ ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย
ของเก่าหมดไปนานแล้ว มีของใหม่เกิดสืบแทน แต่
ลักษณะสันตติ หรือการสืบต่อนี้ ค่อยเป็นค่อยไป เรา
จึงไม่รู้สึกตัว แม้เช่นนั้น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง
เก่าก็หมดไป มีของใหม่เกิดสืบต่อแทนที่อยู่เสมอ
เพราะเหตุมีสันตติคือการสืบต่อ จึงรักษาทรง เค้าหน้า
ท่าทางไว้เหมือนเป็นคน ๆ เดียวกัน กล่าวในระยะ
กระชั้นชิด ร่างกายของเราเปลี่ยนแปลงไปทุกวินาที
บางทีเรากล่าวว่าเราถูตัว แต่ธุลีที่ออกมานั้น ส่วนหนึ่ง
คือเซลล์ผิวหนังที่ตายไปและออกมานั่นเอง มีสุภาษิต

ของวงการวิทยาศาสตร์ที่สนับสนุนหลักพระพุทธศาสนา เรื่องความไม่เที่ยงอยู่ว่า " Nothing persists save change " *"ไม่มีอะไรคงอยู่ นอกจากความเปลี่ยนแปลง."* " Change is one thing that is permaneut " *" ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งเดียวที่ถาวร."*

คราวนี้ตอบปัญหาข้างต้นได้ชัดแล้ว อย่าว่าแต่วิญญาณเกิดดับเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะเลย แม้ร่างกายเรา ก็เกิดดับเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ ลองตั้งตัวอย่างขึ้น นาย ก. ไปปล้นฆ่าเขาตาย เมื่อ ๘ ปีมาแล้ว มาถูกจับในวันนี้. ในทางร่างกายของนาย ก. เมื่อ ๘ ปีมาแล้ว ไม่มีอะไรเลยที่คงเหลืออยู่จนบัดนี้ แม้จะเป็นเลือดเนื้อ หรือกระดูกสักชิ้นหนึ่ง มีแต่ของใหม่ซึ่งเกิดขึ้นแทนที่ ถ้าอย่างนั้นตำรวจไปจับนาย ก. วันนี้ ก็ไม่ยุติธรรมเหมือนกัน เพราะพิสูจน์ได้จริง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ว่า นาย ก. วันนี้ กับเมื่อ ๘ ปีก่อน

ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย, ทำไมเราจึงไม่ต้องแก้กฎหมาย ทำไมเราจึงยอมรับว่าเด็กคนนั้น คนนี้เป็นคนเดียวกับคนแก่ ผู้ครั้งหนึ่งเคยผ่านความเป็นเด็กคนนั้นมาแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะว่าเรายอมรับสันตติ คือความสืบต่อทางกายนั่นเอง *ก็เมื่อเรายอมรับสันตติ คือความสืบต่อทางกายแล้ว ไฉนเราจะปฏิเสธความสืบต่อทางวิญญาณ* และเกณฑ์ให้วิญญาณเท่านั้นเที่ยง. เพราะเหตุนี้แหละ เมื่อภิกษุสาติเห็นว่าวิญญาณดวงนั้นเองไม่ใช่ดวงอื่น เป็นตัวไปเกิดมาเกิด อันเป็นมติของศาสนาพราหมณ์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เธอเห็นผิด.

ความไม่เที่ยงของกายเห็นง่ายกว่า

มีพระพุทธภาษิตปรารภความที่คนชอบติดในเรื่องจิตหรือวิญญาณว่าเที่ยงไว้ใน สังยุตตนิกาย (นิทาน-วรรค เล่ม ๑๖ หน้า ๑๑๔) ว่า

" *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! ปุถุชนผู้มิได้สดับ ก็พึง*

เบื่อหน่ายได้บ้าง คลายกำหนัดได้บ้าง พ้นไปได้บ้าง ในกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ นี้. นั้นเพราะเหตุไร? เพราะความเจริญก็ดี ความเสื่อมก็ดี ความเกิดขึ้นก็ดี ความแตกดับไปก็ดี แห่งกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ นี้ ยังพอเห็นได้ ฉะนั้นปุถุชนผู้มิได้สดับจึงเบื่อหน่ายเป็นต้นได้บ้าง.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! แต่ว่าธรรมชาติที่เรียกว่าจิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น ปุถุชนผู้มิได้สดับไม่สามารถที่จะเบื่อหน่ายคลายกำหนัด และพ้นไปได้. นั้นเพราะเหตุไร ? เพราะธรรมชาตินั้นอันปุถุชนผู้มิได้สดับยึดถือคิดว่าเป็นของเรา และลูบคลำ (ด้วยความเห็น) มานานแล้วว่า นั่นเป็นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ปุถุชนผู้มิได้สดับ จึงไม่สามารถที่จะเบื่อหน่ายเป็นต้นได้.

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! การที่ปุถุชนผู้มิได้สดับถือว่ากายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้ง ๔ นี้ว่าเป็นตน ยัง

ดีกว่า ส่วนการถือว่าจิตเป็นตนไม่ดีเลย. นั้นเพราะเหตุไร? เพราะกายอันประกอบขึ้นด้วยธาตุทั้ง ๔ นี้ ที่ตั้งอยู่ปีหนึ่ง สองปี สามปี สี่ปี ห้าปี สิบปี ยี่สิบปี สามสิบปี สี่สิบปี ห้าสิบปี ร้อยปี หรือยิ่งกว่านั้น ยังพอเห็นได้ ส่วนธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้างนั้น เพียงคืนหนึ่งกับวันหนึ่ง ดวงหนึ่งเกิดขึ้นดวงหนึ่งก็ดับไป.

จากพระพุทธภาษิตนี้ ทำให้เราได้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒ ประการ คือ :-

๑. พระพุทธเจ้าไม่ทรงทะเลาะกับใคร เรื่องจิต มโน วิญญาณ ว่าเหมือนกันหรือต่างกัน จึงตรัสว่า ธรรมชาติชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง แม้บางครั้งจะทรงแสดงในที่อื่นถึงหน้าที่ของจิต ของมโน ของวิญญาณ เมื่อธรรมชาติชนิดนี้ ทำหน้าที่อย่างไร เรียกว่าจิต เรียกว่ามโน หรือเรียกว่าวิญญาณก็ตาม. ถ้าทรงเห็นความสำคัญ

ที่จะเถียงกันด้วยเรื่องชื่อแล้ว ก็คงจะไม่ตรัสว่าที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง เพราะฉะนั้น พระพุทธภาษิตนี้ จึงควรเป็นเครื่องสะกิดใจของผู้ชอบเถียงกันด้วยเรื่องสมมติโวหาร ว่าแม้พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงคัดค้าน กลับนำมาแสดงไว้รวมกันเช่นนี้ จะมาเถียงกันให้เปลืองเวลาทำไม.

๒. พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า คนทั่ว ๆ ไปพอจะเห็นความเจริญ ความเสื่อม ความเกิด ความแตกดับของกายได้ แต่ที่จะเห็นความเกิดดับของธรรมชาติที่เรียกว่าจิต หรือมโน หรือวิญญาณนั้น ยากเหลือเกิน เพราะยึดถือกันมานานแล้ว. ที่ว่ายึดถือกันมานานแล้วนี้ ก็ทำให้เห็นว่าศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาพื้นเมืองในครั้งนั้น หรือแต่เก่าก่อน ยึดถือกันมา ในเรื่องจิต หรือวิญญาณเที่ยงมานานแล้ว. พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแสดงตรงกันข้ามกับพราหมณ์ คือไม่ยอมเห็นแต่เพียงว่ากายอย่างเดียวไม่เที่ยง แม้

จิตก็เห็นว่าไม่เที่ยง เกิดดับเหมือนกัน ท่านจึงแสดงว่ากายไม่เที่ยงพอแลเห็น แต่จิตไม่เที่ยงยากที่จะเห็นได้ เพราะเขายึดถือกันมาเสียนานแล้ว การแสดงทั้งกายและจิตว่าไม่เที่ยงของพระพุทธศาสนานี้ กลับได้รับความสนับสนุนจากวิชาวิทยาศาสตร์อย่างเต็มที่ในปัจจุบัน. อันที่จริง ถ้าจะเถียงกันในเรื่องจิต หรือวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยงดังนี้แล้ว ฝ่ายศาสนาพราหมณ์ มีทางให้เหตุผลได้ไม่น้อยทีเดียว. ผู้เขียนเองได้เคยสนทนากับนักบวชในศาสนาพราหมณ์มาแล้ว ถ้ารวบรวมเวลา ที่เราหาเหตุผลสนทนากัน ในเรื่องนี้หลายครั้งหลายหน ก็ดูเหมือนจะไม่น้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง. ทางพราหมณ์เขาให้ข้อเปรียบเทียบไว้มาก เช่นเหมือนพวงลูกประคำ ลูกประคำแต่ละลูกเหมือนกายในชาติหนึ่ง ๆ สายร้อยอันเดียวนั้นเหมือนอาตมันหรือวิญญาณที่แน่นอน แม้ลูกประคำจะกี่ลูก แต่สายนั้นเป็นอันเดียว. ทางค้านของฝ่ายเรามีอยู่ว่า สายนั้น

มันลวงตาให้เห็นเป็นอันเดียว แต่แท้จริงมันติดต่อกันสนิธใกล้ชิดมาก ยิ่งกว่าลูกประคำ เราจึงนึกว่ามันเป็นอันเดียว แต่ความจริง มันก็เป็นเพียงสิ่งสั้น ๆ ที่ต่อกันสนิธจนกลายเป็นสิ่งยาวไปเท่านั้น แท้จริงก็เป็นเปลาะ ๆ เหมือนกับลูกประคำนั่นเอง. เขาเปรียบอีกว่า ร่างกายเหมือนเสื้อผ้า จิตใจเหมือนคนที่สวมเสื้อผ้า เมื่อเสื้อผ้าเก่า คนก็เปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ กายที่เปรียบด้วยเสื้อผ้าจึงไม่เที่ยง ส่วนอาตมันที่เปรียบด้วยคนที่สวมเสื้อผ้านั้นเที่ยง, ทางเราให้ข้อพิสูจน์ว่า คนที่สวมเสื้อผ้าอาจจะเห็นได้ว่าเที่ยง แต่ในตัวคนเองก็มีการถ่ายออก การซ่อมใหม่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนังเก่าหมดไป ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ใหม่เกิดขึ้นแทน จึงลวงตาเราให้เห็นเป็นเที่ยงไปพักหนึ่ง แต่ความจริงนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน เป็นอันรวมความสั้น ๆ ว่า *ศาสนาพุทธไม่ยอมยึดถือว่ากายหรือจิตเที่ยง แต่อธิบายย้ำมากในเรื่องให้รู้เท่าสันตติ คือ*

ความเกิดดับเกิดดับติดต่อกันจนลวงให้เห็นว่าเที่ยง ตัวอย่างอื่นอีก เขาอ้างว่าที่เราว่าพระอาทิตย์ขึ้น พระอาทิตย์ตกนั้น เปรียบด้วยเราเข้าใจว่าวิญญาณเกิดดับ แท้จริงโลกเราหมุนต่างหาก พระอาทิตย์ก็อยู่คงที่ เราจึงไปนึกว่าพระอาทิตย์ขึ้น หรือพระอาทิตย์ตก อาตมันหรือวิญญาณก็ฉันนั้น เป็นของคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง. ฝ่ายเราตอบว่า แม้พระอาทิตย์ที่เรานึกว่าเที่ยงนั้นเอง ก็มีเปลี่ยนแปลงอยู่ในตัวทุกขณะ บางทีก็มีจุดดับ อันเป็นแหล่งที่แก๊สหนีออกไปได้จากดวงอาทิตย์ จุดดับบางจุดใหญ่ขนาดที่จะนำโลกทั้งโลกใส่ลงไปในช่องว่างนั้นอย่างสบาย จุดดับที่พบเมื่อ ค. ศ. ๑๙๐๕ มีความกว้างใหญ่พอที่จะนำโลกเรา ๔๐ โลกเรียงกันใส่ลงไปได้ โดยไม่กระทบขอบริม (ดู Marvels and Mysteries of Science หน้า ๘-๙) และดวงอาทิตย์นี้ก็มีอายุเหมือนคน คือมีระยะเกิด แก่ และตายคือดับไป หมดความร้อน เป็น

แต่กินเวลาต่างกว่าชีวิตมนุษย์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่ควรติดในเรื่องความเที่ยงของมันหรือของสิ่งใด ๆ.

เมื่อกล่าวมาถึงเพียงนี้ ปัญหาที่ว่าถ้าจิตไม่เที่ยงเกิดดับได้ จิตหนึ่งทำกรรมไว้ จิตอื่นทำไมจึงมารับผลแทนนี้ จึงไม่มีข้อที่ยากแก่การตอบ เพราะเราก็เห็นกันแล้วว่า กายก็ยังเปลี่ยนแปลงทุกวินาที แต่เพราะเหตุที่สืบต่อกัน เราจึงยอมรับว่าเป็นคนเดียวกันฉันใด จิตซึ่งแม้จะเกิดดับนั้น เมื่อมีสันตติความสืบต่อคงลักษณะเดิมได้ เราจึงถือเสมือนหนึ่งเป็นจิตดวงเดียวกัน ไม่สับสนกับดวงอื่นฉะนั้น และสรูปความได้ว่า *วิญญาณหรือจิตเป็นตัวไปเกิด เป็นแต่มีความสืบต่อกัน ไม่ใช่ดวงเดียวคงที่เท่านั้น*

อนึ่ง มติที่ว่า กายไม่เที่ยง แต่จิตใจหรือวิญญาณเที่ยงยั่งยืนนั้น เป็นทิฏฐิข้อหนึ่งในทิฏฐิ ๖๒ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า เป็นทิฏฐินอกพระพุทธศาสนา คือ (พรหมชาลสูตร เล่ม ๙ หน้า ๒๘) :–

" *ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เป็นนักตริกนักพิจารณา สมณะหรือพราหมณ์นั้น ได้กล่าวปฏิภาณของตน ซึ่งตริกเห็นพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า "ธรรมชาติที่เรียกว่า ตา, หู, จมูก, ลิ้น, หรือกาย เป็นตัวตน ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงทน มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา แต่ธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง เป็นตัวตน เที่ยง ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรปรวนเป็นธรรมดา มีความยั่งยืนอยู่เสมอ จักตั้งอยู่อย่างไร ก็อย่างนั้นทีเดียว"*

นี่เป็นอันเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธมติจิตเที่ยง ยั่งยืน ถาวร.

ข้อแย้งของฝ่ายพราหมณ์

ยังมีประเด็นสำคัญอีกข้อหนึ่ง ซึ่งทางศาสนาพราหมณ์ถือว่าเป็น "ไม้ตาย" ของเขา ในการหักล้าง

คู่โต้ตอบ คือเขากล่าวว่าที่เรากล่าวว่าเกิดดับนั้น เพราะไม่รู้สภาพที่แท้จริง เช่นดินนำมาปั้นเป็นภาชนะอย่างนี้แล้ว ไม่ชอบใจยุบปั้นภาชนะอย่างอื่น ดินก็คงอันเดิม เปลี่ยนไปแต่รูปภายนอก เราจะคิดว่าดินเกิดดับได้หรือ นักบวชพราหมณ์สมัยใหม่อ้างวิทยาศาสตร์สำทับในข้อนี้ทีเดียวว่า สสารในโลกนี้เราไม่อาจทำให้เพิ่มมากขึ้นหรือลดน้อยลงได้ มีแต่เปลี่ยนรูปไปเท่านั้น. หรือถ้าจะเปรียบด้วยไฟที่ว่าไฟดับไฟติดนั้นหาใช่ตัวไฟไม่ เราเห็นแต่เปลวไฟ แสงไฟหรือสีของไฟเท่านั้น. มีเชื้อ ธาตุไฟก็ปรากฏ ไม่มีเชื้อ ธาตุไฟก็ไม่ปรากฏ แต่ก็มีอยู่. ด้วยเหตุนี้เขาจึงอ้างว่าที่เรากล่าวว่าไม่เที่ยง เกิดดับนั้น เรามองแต่เปลือกนอก แต่แก่นแท้นั้น เที่ยงไม่สูญหาไปไหน.

คำตอบ

อันนี้ ถ้าเราไม่สังเกตให้ดี จะไปตกหลุมทิฏฐิ ๒

อย่าง อย่างหนึ่ง *อตฺถิตา* หมายความว่า *ทุกสิ่งมีหมดแต่อาจแปรรูปได้* อย่างหนึ่ง *นตฺถิตา ทุกสิ่งไม่มีอะไรเลย ใจเราคิดขึ้นทั้งนั้น* เมื่อใจดับความคิดดับ สิ่งทั้งปวงก็เหลวเปล่าไม่มีอะไรเป็นจริงเป็นจัง. อีกอย่างหนึ่งฝ่าย "ไม่มี" อ้างการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ว่าเมื่อแยกถึงที่สุดแล้ว ก็ไม่มีอะไรนอกจากพลังงานไฟฟ้า. มติทั้ง ๒ ส่วนนี้ จัดเป็นฝ่ายสุดโต่ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายมีกับฝ่ายไม่มี พระพุทธเจ้าตรัสเตือนให้สำเหนียกไว้ (ในสังยุตตนิกาย นิทาน-วรรค เล่ม ๑๖ หน้า ๒๑ ว่า) "ดูก่อนกัจจานะ! โลกนี้อาศัยทิฏฐิทั้งสองเป็นส่วนมาก คือ อตฺถิตา ทิฏฐิว่ามี กับ นตฺถิตา ทิฏฐิว่าไม่มี ดูก่อนกัจจานะ! เมื่อมาเห็นความเกิดของโลก ตามเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบแล้ว ความเห็นที่ว่าไม่มีก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อมาเห็นความดับของโลกแล้ว ความเห็นที่ว่ามีก็จะไม่เกิดขึ้น - - - ดูก่อนกัจจานะ! มติที่

ว่าทุกสิ่งมีก็เป็นส่วนสุดข้างหนึ่ง มติที่ว่าทุกสิ่งไม่มีก็เป็นส่วนสุดอีกข้างหนึ่ง ตถาคตแสดงธรรมโดยสายกลาง ไม่อิงอาศัยส่วนสุดทั้งสองข้างนั้น (คือแสดงปฏิจจสมุปบาท ทั้งสายเกิดและสายดับ)."

ในประเด็นที่ว่าสสารไม่สูญไปจากโลก ธาตุไฟ ธาติดินมีอยู่ ไม่ได้สูญไปไหนนั้น ศาสนาพุทธไม่ได้เข้าไปค้านหรือสนับสนุนพัวพันกับเรื่องเหล่านี้ เราสอนในหลักใหญ่ที่ว่าทุกสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่เที่ยง ไม่คงทนถาวร และธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน *ประเด็นที่เราตั้งไว้สำหรับอธิบายให้เห็นว่า ไม่เที่ยงนั้นคือความเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่ความมีหรือความไม่มี* เมื่อเขาจะรั้งเราเข้าสู่ข้อโต้นอกประเด็น จึงควรชี้แจงให้ทราบไว้ ว่าเราชี้ให้เห็นความไม่เที่ยงเกิดดับเปลี่ยนแปลงไป เมื่อคนตาย ธาตุดินก็ไปสู่ธาตุดิน น้ำก็ไปสู่น้ำ เราไม่ได้ว่าดินสูญหรืออะไรสูญ เมื่อเป็น

เช่นนี้ แม้จะยกข้ออ้างในเรื่องไฟเกิดไฟดับมาหักล้างว่าธาตุไฟนั้นมีอยู่ ที่เทียบด้วยวิญญาณธาตุมีอยู่ เราก็ไม่ได้แย้งในข้อว่ามี (existence) หรือไม่มี (non existence) แต่เราสอนในข้อว่าไม่เที่ยงแปรปรวนไปต่างหาก. คงปล่อยให้พวกเห็นว่ามี และเห็นว่าไม่มีเถียงกันเองต่อไป.

จิตคือมันสมองแน่หรือ?
มันสมองจะไปเกิดได้อย่างไร ?

นักวิทยาศาสตร์บางท่าน ที่หนักในทางวัตถุ มีความเห็นว่า จิตหรือวิญญาณที่คนนึกว่าเป็นนามธรรมนั้น แท้จริงก็คือมันสมองพร้อมด้วยระบบประสาท (nervous system) เท่านั้นเอง. ความเคลื่อนไหวของร่างกายทุกส่วน ก็เป็นเพียงการสั่งงานของมันสมอง. ในการนี้มีข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์มากมาย. คือเขานำลิงเป็น ๆ มา เปิดกระโหลกส่วนสมองแล้วนำไฟฟ้า

มาทดลองจี้ดู เพื่อให้รู้ว่าสมองส่วนไหนคุมการเคลื่อนไหวของตา หู จมูก ลิ้น ทำให้นิ้วไหนกระดิก ทำให้ปากอ้า แล้วก็ผ่าสมองคนที่ตายแล้วตรวจเทียบเคียงทดลองให้ทราบว่า สมองส่วนไหนคุมร่างกายส่วนไหน ครั้นแล้วได้ทดลองให้ดูว่า ถ้าจิตใจเป็นนามธรรมที่มาสิ่งอยู่ในตัวคนจริง เวลาเราฉีดยาที่แขนให้ประสาทหมดความรู้สึก เหตุไฉนเราจึงไม่รู้สัมผัสที่มือ นี่ก็เห็นได้ชัด ๆ ว่า ถ้าไม่มีระบบประสาทอันมีสายโยงไปติดต่อกับสมองแล้ว เราจะไม่รู้สึกอะไรได้เลย เพราะฉะนั้นเขาจึงเห็นว่า เมื่อคนตายแล้ว ก็หมดเรื่องกัน อะไรจะไปเกิดได้อีก ระบบประสาทและสมองเน่าหมด จะมีอะไรไป. อีกอย่างหนึ่งเขาทดลองให้ดูต่อไปอีกว่า หนูตัวผู้หรือตัวเมียที่มีความรู้สึกแตกต่างกันตามเพศของตนนั้น ไม่ใช่เพราะจิตใจ แต่เป็นเพราะฮอร์โมน คือน้ำชนิดหนึ่งในต่อมของร่างกาย เขาจึงทดลองเอาลูกหนูแดง ๆ ใส่ลงไปในกรงที่ขังหนู

ตัวผู้ไว้ หนูตัวผู้จะเลี้ยงหนีไม่ได้ หรือบางทีจะตรงเข้ากัดและกินเสียเลย. แต่พอเอาฮอร์โมนของหนูตัวเมียฉีดเข้าไป หนูตัวผู้นั้นจะเปลี่ยนจิตใจทันที คือแทนที่จะกัดหรือกินลูกหนู แต่จะมีความรู้สึกในทางเป็นมารดา คือหาเศษผ้าหรือฟางมารองให้ลูกหนู เอาใจใส่ดูแลปกป้อง. เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้อสรุปก็ไปลงอีกว่า มีแต่กายหรือระบบประสาทเท่านั้นที่ทำหน้าที่รู้ ไม่มีจิตหรือวิญญาณเป็นพิเศษมาแต่ไหน ตายแล้วก็แล้วไป อะไรจะไปเกิดได้อีก.

คำตอบที่ว่าจิตไม่ใช่มันสมอง

พระพุทธเจ้าทรงให้คำจำกัดความเกี่ยวกับลักษณะของจิตว่า อสรีรํ ไม่มีร่างกาย คุหาสยํ มีคูหาหรือกายของคนเป็นที่อาศัย เป็นอันชี้ลงไปว่าร่างกายมีส่วนสัมพันธ์กับจิตอย่างใกล้ชิด แต่ไม่ใช่จิต. เหมือนแก้วใส่น้ำมีส่วนสัมพันธ์กับน้ำ แต่น้ำกับแก้วน้ำ

ไม่ใช่อันเดียวกัน หรือในตัวอย่างเทียบเคียงอื่นอีก ผู้ที่ถือว่าระบบประสาทหรือเส้นประสาทเป็นจิต ก็เท่ากับถือว่าสายไฟฟ้าเป็นตัวไฟฟ้า หรือถือว่ามันสมองเป็นจิต ก็เท่ากับถือเอาเครื่องกำเนิดไฟฟ้า (generator) เป็นตัวไฟฟ้า ซึ่งไม่มีทางจะเป็นไปได้เลย. เครื่องกำเนิดไฟฟ้าก็ตาม สายไฟฟ้าก็ตาม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับไฟฟ้า แต่หาใช่ไฟฟ้าไม่ แต่ไฟฟ้าก็ปรากฏขึ้นชัดเจนที่สิ่งเหล่านี้ เมื่อตัดสายไฟแค่ไหน ไฟฟ้าก็แล่นไปได้แค่นั้น เหมือนเมื่อฉีดยาหรือตัดเส้นประสาท ธาตุรู้ก็แล่นไปไม่ได้. ในตัวอย่างเรื่องนำฮอร์โมนมาฉีดให้หนูตัวผู้มีจิตใจเป็นหนูตัวเมียไปนั้นเล่า ก็เหมือนกับเราประดิษฐ์หลอดไฟฟ้าให้เป็นสีนวลบ้าง สีเขียวบ้าง แดงบ้าง ทำให้เป็นหลอดยาวหรือเป็นเหลี่ยมบ้าง ไฟฟ้าก็ชนิดเดียวกัน แต่เหตุแวดล้อมต่างกัน คือสีและลักษณะของหลอดต่างหากที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อดูข้างนอก จึงเห็นไฟฟ้าสีเขียว สีแดง หรือตัว

อย่างเรื่องแก้วน้ำกับน้ำ เราประดิษฐ์แก้วเป็นรูปปลา น้ำที่ใส่ลงไปก็เป็นปลา ประดิษฐ์เป็นรูปไก่ น้ำที่ใส่ลงไปก็เป็นรูปไก่. ผสมสีต่าง ๆ หรือหัวน้ำหอมลงไป น้ำก็มีสี มีกลิ่นไปตามส่วนที่ผสมนั้น แม้ผสมสิ่งที่มีกลิ่นเหม็นลงไป น้ำก็พลอยมีกลิ่นเหม็นไปด้วย. จิตหรือวิญญาณก็เช่นเดียวกัน ปรากฏในตัวสัตว์ ก็มีความรู้สึกแบบสัตว์ชนิดนั้น ๆ เช่น เป็นหนอน เป็นสุนัขเป็นแมว ปรากฏในร่างของมนุษย์ผู้หญิง ก็มีความรู้สึกแบบผู้หญิง ในร่างของมนุษย์ผู้ชายก็รู้สึกแบบมนุษย์ผู้ชาย ถ้าเอาฮอร์โมนฉีดเข้าไปทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายเปลี่ยนไป ความรู้สึกนึกคิดก็เปลี่ยนไปได้ตามสิ่งแวดล้อมนั้น เหมือนเราทำสายไฟฟ้าให้เล็กแทบมองไม่เห็นไฟฟ้าก็เดินอ่อนที่สุดจนเกือบไม่รู้สึกว่ามี ถ้าใช้สายไฟใหญ่ ไฟฟ้าก็เดินแรงหรือถ้าดัดแปลงให้เกิดกำลังงานได้ตามประสงค์ เราก็อาจทำให้ไฟฟ้าเป็นประโยชน์แก่เราได้ทุกอย่างที่เราค้นพบวิธี. การ

ฉีดฮอร์โมน จึงเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมให้ธาตุรู้เป็นไปตามที่บุคคลต้องการ อย่าว่าแต่จะเป็นนิสัยใจคอให้หันเหไปเลย แม้จะทำให้ธาตุรู้ผิดปรกติถึงขนาดเป็นบ้าก็ทำได้ เช่นฉีดพิษสุนัขบ้าเข้าไป หรือให้กินยาอาเตบรินมากเกินขนาด อันทำให้เกิดความผิดปรกติในมันสมองและระบบประสาท ธาตุรู้ซึ่งเนื่องด้วยกายก็จะพลอยผิดปรกติไปด้วย เหมือนเครื่องยนต์ไม่ดีไฟฟ้าก็เดินไม่สะดวกฉะนั้น.

ทางพระพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความที่จิตเกี่ยวเนื่องกับกาย เพราะฉะนั้นจึงสอนไม่ให้ทรมานกายให้ลำบาก เพราะเมื่อกายกระสับกระส่าย จิตก็จะกระสับ-กระส่ายด้วย ฝรั่งเคยทดลองให้คนกินอาหารอด ๆ อยาก ๆ คนที่เข้มแข็งล่ำสันแท้ ๆ ถูกทดลองนาน ๆ เข้าก็ถึงกับจะเป็นบ้า จิตใจกระสับกระส่าย พอผ่อนรับ-ประทานอาหารให้มากขึ้นกว่าขณะอด จึงค่อยเป็นปรกติตามเดิม ส่วนทางพระพุทธศาสนาแม้จะสอนไม่ให้

ทรมานกาย แต่ถ้าเป็นนักบวช ก็ไม่ให้บำรุงจนเกินไปนัก เพราะอาจเป็นทางให้กิเลสบางชนิดกำเริบ เพราะฉะนั้น การตัดอาหารมื้อเย็น จึงนับว่าเป็นทางสายกลางสำหรับนักบวช. พระพุทธเจ้าทรงทดลองมาแล้วในการทรมานพระกายก็ไม่ได้ตรัสรู้ หรืออยู่ในปราสาทราชวัง บำเรอด้วยกาม เต็มขนาด ก็ไม่ได้ตรัสรู้ จึงทรงสอนทางสายกลางไว้สำหรับนักบวช.

ขณะนี้ได้มีสำนักจิตวิทยาเกิดขึ้นใหม่อีก สำนักหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า กายกับจิตเกี่ยวเนื่องกัน ในการวิเคราะห์จิตจะต้องตรวจร่างกายประกอบด้วย หรือเมื่อเกิดโรคทางร่างกาย ที่หาสมุฏฐานทางกายไม่ได้ ก็จะต้องไต่สวนถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจิตใจด้วย นักจิตวิทยาสำนักนี้ ถ้าได้ศึกษาพระพุทธศาสนา คงพอใจมาก เพราะพระพุทธศาสนาสอนไว้อย่างรอบคอบในเรื่องนี้มาหลายพันปีแล้ว.

เหตุผลอันแสดงว่า จิตหรือวิญญาณไม่

ใช่กาย อีกอย่างหนึ่ง ก็คือ ขณะมีความเจ็บปวดทางกาย ผู้มีจิตอันได้อบรมแล้ว ย่อมอดทนได้ดีกว่าผู้ไม่เคยอบรมจิตเลย คนที่แม้โหดร้ายทารุณมาก่อน ไม่ต้องฉีดฮอร์โมนหรืออะไรเลย เพียงฟังเทศน์อ่านหนังสือธรรมะคิดหาเหตุผลสอนใจ ก็กลับตัวได้ ถ้าจิตหรือวิญญาณเป็นกาย ก็คงต้องแก้ด้วยวิธีฉีดยาหรือกินยากันเท่านั้น แต่นี่เพียงคิดหาเหตุผลสอนตนเอง ก็ยังกลับใจได้ และพระพุทธ-ศาสนาที่สอนหนักในทางอบรมจิตใจ ก็เพราะถ้าจิตใจได้รับการอบรมดีแล้ว ก็เป็นเหตุให้เกิดความสุขมาถึงทางกายด้วย.

เชื่อได้อย่างไรว่าตายแล้วเกิด

ปัญหาข้อต่อไปมีอยู่ว่า สมมติว่ายอมรับตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่าวิญญาณเป็นพืช ที่จะไปเกิดได้จริง

เหตุผลที่ว่า ตายแล้วเกิดก็ดูเหมือนยังลางเลือนเต็มที ที่จะให้เชื่อได้.

คำตอบเรื่องตายแล้วเกิด

ในการตอบปัญหานี้ ก็จะต้องย้อนถามดูบ้างว่า ฝ่ายที่ไม่เชื่อว่าตายแล้วเกิด มีเหตุผลอย่างไร โดยปรกติฝ่ายไม่เชื่อก็ตอบว่า เพราะไม่รู้ไม่เห็น พูดไปพูดมาก็ย้อนมาให้ฝ่ายที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดพิสูจน์ ตกลงว่าถ้าจะให้หาเหตุผลกัน ฝ่ายไม่เชื่อมักจะโยนมาให้อีกฝ่ายหนึ่งให้เหตุผลโดยมาก ในที่นี้จะพยายามหาเหตุผลให้ฟังทั้งฝ่ายไม่เชื่อและฝ่ายเชื่อ เพื่อช่วยให้ท่านผู้อ่านรู้สึกว่าได้ฟังทั้งสองฝ่ายอย่างเลือกตัดสินได้ด้วยตนเองจริง ๆ.

อนึ่ง ถ้าจะถือความไม่รู้ไม่เห็นแต่อย่างเดียวมาค้านก็เกือบจะไม่ใช่เหตุผล เพราะสิ่งที่เราไม่รู้ไม่เห็นมีอยู่ในโลกมากมาย เพียงแก้ว่าไม่รู้ไม่เห็นจะเป็นเหตุลบล้างความจริงหาได้ไม่ เช่นเราไม่รู้ว่าไฟเป็นของ

ร้อน จึงยื่นมือเข้าไปในไฟ ความไม่รู้นั้นก็หาช่วยให้เย็นสบายไม่ร้อนได้ไม่ เราไม่รู้ว่ามีหลุม เดินกลางคืนจึงตกลงไปในหลุม จะต่อว่าเอากับหลุมว่าฉันไม่รู้ไม่เห็น ทำไมฉันจึงต้องตกหลุมด้วย ดังนี้จะได้หรือ พระพุทธศาสนาสอนให้หาความรู้ไม่ใช่สอนบนมูลฐานแห่งความไม่รู้ เพราะฉะนั้นเราจึงควรพิจารณาเหตุผลข้ออื่นต่อไป.

ข้อแย้งทางชีววิทยาและธรณีวิทยา

เมื่อพิจารณาทางชีววิทยา (Biology) และธรณีวิทยา (Geology) แล้วจะเห็นได้ว่า ในชั้นเดิมทีเดียวโลกนี้มีสัตว์เซลล์เดียวก่อนแล้วจึงค่อย ๆ เจริญขึ้นเป็นสัตว์หลายเซลล์ เป็นสัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์บก. มนุษย์เป็นสัตว์ที่เจริญสูงสุดในหมู่สัตว์ทั้งหลาย เท่าที่วิทยาศาสตร์หาหลักฐานได้ มนุษย์เพิ่งมีขึ้นในโลก เมื่อไม่ถึงล้านปีมานี้เอง ทางธรณีวิทยาได้ช่วยสนับสนุนมติ์นี้ ด้วยหลักฐานเกี่ยวกับ

ทรากเหลือ (fossils) ต่าง ๆ ในหินละลายหรือในดิน เพราะฉะนั้น ข้อแย้งจึงมีว่า ถ้าคนเวียนว่ายตายเกิดจริง ก็เวียนกันไปมาภายในไม่กี่แสนปีนี้เอง แล้วก่อนหน้านั้นวิญญาณไปอยู่ที่ไหน หรือว่าวิญญาณก็วิวัฒน์ได้เหมือนกัน.

คำตอบ

ข้อแย้งทางชีววิทยาและธรณีวิทยานี้ ขอตอบด้วยเหตุผลทางดาราศาสตร์ (Astronomy) และเหตุผลทางพระพุทธศาสนา. และเมื่อตอบแล้วจะเห็นได้ว่าหลักฐานทางฝ่ายชีววิทยาและธรณีวิทยานั้นไม่ต้องปฏิเสธ แต่มีเหตุผลอื่นมาชี้ให้เห็นกลมกลืนกันได้และเป็นทางให้เราหัดมองกว้าง ๆ ไม่มองแต่แง่เดียว.

ผู้ศึกษาวิชาดาราศาสตร์ จะทราบว่าโลกอื่นจากโลกเรานี้มีอยู่อีกหลายล้านหลายโกฏิ หรือจะว่านับไม่ถ้วนก็ได้. ในเวหาอันเวิ้งว้างหาที่สุดมิได้นี้ ประกอบไปด้วยสุริยจักรวาลมากมาย สุริยจักรวาลหนึ่ง ๆ ก็มีดวงอาทิตย์ บริวารของดวงอาทิตย์ เช่นโลกเราและ

ดาวเคราะห์อื่น ๆ มีดาวอังคาร, พุธ, พฤหัส, ศุกร, เสาร์ เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์และดาวบริวารของดวงอาทิตย์ หรือที่เรียกว่า Planet นี้ บางดวงก็ยังมีดวงจันทร์เป็นบริวารเวียนรอบเหมือนดวงจันทร์เวียนรอบโลกเรานี้ต่าง ๆ กัน. ดาวพุธกับศุกร ไม่มีดวงจันทร์เป็นบริวารเลย โลกเราและดาวพระเกตุมีดวงจันทร์ ๑ ดวง ดาวอังคารกับมฤตยูมี ๔ ดวง ดาวพฤหัสมีไม่น้อยกว่า ๑๑ ดวง ดาวเสาร์มี ๙ ดวง ส่วนในสุริยจักรวาลอื่น ๆ ก็คงมีลักษณะพิเศษออกไปไม่สิ้นสุด ถ้าจะนับดาวเคราะห์ที่ต้องอาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ทั้งหลาย ก็นับไม่ถ้วน เท่าที่กะกันไว้ ดาวต่าง ๆ ที่จะถ่ายรูปดูได้จากกล้องดูดาวชนิดดีที่สุดในอนาคต จะมีถึงสามหมื่นล้านดวง ปัจจุบันถ่ายรูปได้ประมาณพันห้าร้อยล้านดวง แล้วที่เกินวิสัยของกล้องอีกเล่าจะมีสักเท่าไร เพราะฉะนั้นเราจึงไม่ควรจะมีใจแคบว่ามีคนอยู่เฉพาะโลกเรานี้เท่านั้น วิญญาณที่เวียนว่ายตายเกิดจะสับ

เปลี่ยนเวียนจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่นอย่างไรก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องมีอายุเพียงห้าแสนปี อย่างที่บางคนนึก. อานุภาพของจิตหรือวิญญาณนี้ ไม่ขึ้นอยู่แก่กาลและอวกาศ ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาเรื่องกินที่ เราอาจนึกไปถึงดวงอาทิตย์ในขณะเดียวกันเท่าที่นึกไปถึงสถานที่ที่อยู่ใกล้ที่สุด ไม่มีติดขัด จะนึกทะลุโลกไปหรือซอกเข้าไปในเขาในเหล็กก็นึกได้ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงใช้ศัพท์ว่า " ทูรงฺคมํ " ไปได้ไกล. ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า อนนฺตํ วิญฺญาณํ วิญญาณหาที่สุดมิได้ทั้งไม่กินที่และไม่ขึ้นอยู่แก่กาลเวลาด้วย ถ้าจะยอมรับว่าวิญญาณมนุษย์ในโลกนี้ เพิ่งมีโอกาสเข้าสิงร่างมนุษย์เมื่อห้าแสนปีนี้จริงก็ไม่ใช่ของแปลกปลาดอะไร เพราะเมื่อโลกนี้ยังไม่มีมนุษย์ มันก็ไปอาศัยร่างมนุษย์ในโลกอื่น หรือวิญญาณชั้นต่ำก็ไปสิงในร่างของสัตว์เซลล์เดียวหลายเซลล์ตามแต่จะเหมาะสม เมื่อกล่าวถึงหลักดาราศาสตร์ตอนนี้แล้ว ก็จะขอแทรกพระพุทธ-

ภาษิตที่สำแดงความรู้ในเรื่องดาราศาสตร์อย่างทันสมัยมาแล้วหลายพันปีสักเล็กน้อย การค้นพบของนักวิทยาศาสตร์สมัยหลังพุทธกาลตั้งพันปี หรือกว่านั้นว่ายังมีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์อื่น ๆ นอกไปจากสุริย-จักรวาลนี้ และถ้าแสดงความเห็นว่า โลกกลมหรือโคจรรอบดวงอาทิตย์ ก็พากันถูกทางการฝ่ายศาสนาคริสต์จับเผาทั้งเป็นไปมากหลายจนกระทั่งบัดนี้ศาสนานั้น ไม่กล้าจับนักวิทยาศาสตร์เผาไฟแล้วนั้น ถ้าเราได้ศึกษาข้อความในพระพุทธภาษิต (ติกนิบาต อัง-คุตตรนิกาย เล่ม ๒๐ หน้า ๒๙๒) แล้ว เราจะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ยังมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์อีกมากมาย ไม่ใช่แต่ที่เราเห็นเท่านั้น ทรงแสดงจูฬนิกาโลกธาตุ มัชฌิมิกาโลกธาตุ มหาสหัสสีโลกธาตุ หรือโลกที่รวมกันเป็นกลุ่มน้อย กลุ่มกลางกลุ่มใหญ่ มีพระจันทร์ พระอาทิตย์อีกนับไม่ถ้วนนั้นเอง เพราะฉะนั้นในเรื่องวิญญาณมนุษย์ในโลกนี้

ที่กล่าวว่าอายุราว ๕ แสนปีนั้น จึงไม่ใช่ปัญหาที่พึงสงสัย ส่วนปัญหาที่ว่า วิญญาณวิวัฒน์ได้หรือไม่นั้น ทางเรารับรองว่าวิวัฒน์ได้ คือดีขึ้นได้ หรือกลับต่ำลงไปอีกก็ได้ แล้วแต่ความอบรม หรือกรรมคือการกระทำของวิญญาณนั้น ๆ ในขณะที่อาศัยร่างกาย.

ข้อแย้งเรื่องเกิดไม่คงที่

ถ้าเกิดปัญหาขึ้นอีกว่า มะม่วงมีลูกก็เป็นมะม่วง ข้าวก็ออกรวงเป็นข้าว ไม่สับสนเป็นทุเรียนมังคุดหรือเงาะ นี่เห็นได้ชัด ๆ ว่า เกิดเป็นอะไรที่ควรเป็นอยู่อย่างนั้น ทำไมจึงกล่าวว่าคนอาจจะเกิดเป็นสัตว์ หรือสัตว์อาจจะเกิดเป็นคนได้ จะไม่แย้งกฎธรรมดาไปหรือ.

คำตอบ

ที่อ้างกฎธรรมดานั้นถูกแล้ว พระพุทธศาสนาไม่เคยสอนที่ไว้ไหนเลยว่า ข้าวออกรวงเป็นองุ่น หรือมะม่วงกลายเป็นมะซาง. สัตว์มีลูกเป็นสัตว์ คนมี

ลูกเป็นคน ถูกกฎธรรมดาแล้ว ไม่มีใครแย้งกฎข้อนี้ แต่นี่เป็นกฎทางกาย กายตายแล้วก็เน่าไป หรือในขณะยังไม่ตายจะสืบพันธุ์ได้ คนมีลูกเป็นคน ก็เป็นของธรรมดา แต่วิญญาณที่อาศัยร่างต่างหากที่อาจไปปรากฏในรูปกายของคนหรือสัตว์ก็ได้ ไปปรากฏในรูปกายคนที่มีความรู้สึกเป็นคน แต่บางทีอุปนิสัยป่าเถื่อนโหดร้าย ซึ่งติดมาแต่ชาติก่อนยังปรากฏแม้ในวิญญาณซึ่งอาศัยร่างของคนแล้วก็มี. ร่างกายที่สืบพืชพันธุ์ เหมือนแม่พิมพ์ของภาชนะต่าง ๆ เช่นกระถางใส่น้ำ หม้อข้าว แม่พิมพ์ชนิดไหนก็พิมพ์หรือผลิตได้แต่ชนิดนั้นไม่สับสน แม่พิมพ์ชามก็ผลิตชาม แม่พิมพ์กระถางก็ผลิตกระถาง แต่สมมติว่าชามหรือกระถางเป็นกายของคนและสัตว์ วิญญาณเปรียบเหมือนน้ำเราอาจใส่ขังอยู่ในภาชนะได้ทุกชนิด โดยไม่แย้งกับกฎว่า แม่พิมพ์ชามก็ผลิตชามออกมา หรือแม่พิมพ์หม้อข้าวก็ผลิตหม้อข้าวออกมานั้นเลย เพราะนั่นเป็น

เพียงเปลือกนอก ส่วนน้ำหรือธาตุรู้ไปขังอยู่ในอะไรก็มีลักษณะเป็นเหลี่ยม หรือกลม หรือยาว ตามรูปลักษณะของสิ่งนั้น คือธาตุรู้ไปสิงในร่างสัตว์ก็คิดแบบสัตว์ สิงในร่างกายคนก็คิดแบบคน เราอาจเอาน้ำใส่ในภาชนะทุกชนิด โดยไม่ขัดแย้งกฎธรรมดาข้อนี้ฉันใด กรรมคือการกระทำของคนก็จัดสรรวิญญาณให้ไปเข้าร่างคนหรือสัตว์ได้ฉันนั้น. ท่านผู้หนึ่งตอบปัญหาข้างบนนี้สั้น ๆ ว่า "*การเวียนว่ายตายเกิดนั้นไม่สับสน หรือผิดกฎธรรมชาติ ถ้าเกิดที่คนก็เป็นคน ถ้าเกิดที่สัตว์ก็เป็นสัตว์*" นึกเลยถึงว่า สิ่งที่ไปอาศัยร่างนั้นอาจจะไปอาศัยร่างคนหรือสัตว์ก็ได้.

ข้อแย้งเกี่ยวกับสถิติคนเกิด

มีปัญหาต่อไปว่าถ้าคนตายแล้วเกิด ทำไมจำนวนมนุษย์ไม่คงที่เล่า เห็นแต่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทุกประเทศในระยะ ๕๐ ปีนี้ บางประเทศมีพลเมืองเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวหรือกว่าเท่าตัว อันแสดงให้เห็นว่ามนุษย์เรา

เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าวิญญาณเวียนว่ายตายเกิดจริง เมื่อก่อนนี้วิญญาณไปไหนเสีย เพิ่งมาเพิ่มมากขึ้นในภายหลัง.

คำตอบ

ปัญหาเรื่องสถิติคำนวณนี้น่าพิจารณามาก ถ้าเรามองระยะใกล้เฉพาะหน้า เราก็เห็นอย่างนี้ แต่เราลองคำนวณกันดูเล่นบ้าง บางทีจะทำให้ได้ความคิดอะไรใหม่ ๆ ขึ้น ลองสมมติว่า คน ๒๐ คน ในปีหนึ่งคิดหักที่ตายที่เกิดหมดแล้ว มีคนเพิ่มขึ้น ๑ คน เป็น ๒๑ คน (เพิ่มปีละ ๕ เปอร์เซ็นต์) นี้คิดให้ประโยชน์แก่ฝ่ายที่อ้างสถิติเป็นพิเศษ. ในชั้นนี้บางทีผู้อ้างสถิติจะขอแย้งว่า ๒๐ คนเพิ่ม ๑ คนต่อปีนั้นน้อยนัก ขอเพิ่มสัก ๕ คนไม่ได้หรือ จะได้รวมทั้งมีอยู่เดิมด้วยเป็น ๒๕ คน (เพิ่มปีละ ๒๕ เปอร์เซ็นต์) ขอตอบว่าถ้าขอเพิ่ม ๕ คน เวลาคิดย้อนหลัง จะเสียเปรียบทางคำนวณมาก. คือเราคิดว่าจำนวนคนเพิ่ม ๑ คน

ต่อ ๒๐ คนทุกปี เวลาคิดย้อนหลัง ก็คิดไปถึงปีที่แล้ว ๆ มาว่าจำนวนคนลดลงทุกปี ที่คิดย้อนหลังนี้เพื่อจะไปดูว่าตั้งต้น ๑ เมื่อไร. พลเมืองไทยในปัจจุบันสมมติว่า ๑๖ ล้านคน ถ้าคำนวณย้อนหลังไปเมื่อ ๓๔๑ ปีล่วงมาแล้ว มีไม่ถึงคน นี่คิดเพียง ๒๐ คนเพิ่ม ๑ คนเท่านั้น ถ้าคิดว่าปีหนึ่งเพิ่มถึง ๕ คน พอคิดย้อนหลังไปไม่ถึง ๗๖ ปี คนไทยไม่มีเหลืออยู่ในโลกเสียแล้ว. ท่านเชื่อไหมว่า เมื่อ ๓๔๑ ปีมาแล้วมีคนไทยอยู่ในโลกไม่ถึง ๑ คน ทั้ง ๆ ที่เราก็ถือสถิติคนเกิดคนตายมาคำนวณกันอย่างละเอียด ?

ถึงแม้ว่าข้อคิดและการคำนวณย้อนหลังดูจำนวนเดิมแบบนี้จะทำให้ผู้ถือสถิติมาหักล้างอึดอัดอยู่บ้าง ทางฝ่ายตอบก็จะขอให้ประโยชน์แก่ฝ่ายแย้ง ทำเป็นไม่รู้เรื่องนี้เสีย จะหาเหตุผลอื่นมาแก้ใหม่ต่อไป.

ทางพระพุทธศาสนาถือว่า อนนฺตํ วิญฺญาณํ วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด โปรดระลึกไว้ให้ดี. วิญญาณ

สิ่งอยู่ในร่างคนเป็นจำนวนน้อย แต่สิ่งอยู่ในร่างสัตว์ เช่น มด ปลวก ปลา นก เนื้อ เป็นต้น มากกว่าคนหลายล้านเท่า แม้กระนั้น ร่างก็ยังไม่พอให้วิญญาณสิง ถ้าร่างกายเหมือนภาชนะน้ำ และวิญญาณเปรียบเหมือนน้ำ แม้ภาชนะจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สักเท่าไรก็มีน้ำจะบรรจุได้เสมอ น้ำเสียอีกยังมีการกินที่ และมีปริมาณจำกัด ส่วนวิญญาณนั้นมีปริมาณไม่จำกัด และไม่เปลืองที่ ทั้งไม่มีปัญหาเรื่องกาลเวลาช้าเร็ว จึงไม่ควรวิตกว่าวิญญาณเพิ่มจำนวนขึ้นได้อย่างไร และที่แล้วมา ถ้ามีจะไปรออยู่ที่ไหน ไฟก่อนที่เราจะจุดไม้ขีดไฟนั้นไปอยู่ที่ไหนเล่า ไม่รำคาญหรือ ? ไม่เมื่อยหรือ ? ปัญหาเรื่องเวลาและสถานที่ไม่มีสำหรับไฟฉันใด *วิญญาณก็เป็นธาตุรู้อย่างหนึ่ง เมื่อธาตุทางกายผสมถูกส่วน ก็ปรากฏได้ เหมือนเมื่อจุดไม้ขีดถูกส่วนไฟก็ปรากฏฉันนั้น.*

นอกจากนั้น เรายังควรระลึกถึงความเสื่อมความ

จริญของโลกดูบ้าง อย่าคิดแคบ ๆ เท่าที่เห็นเฉพาะหน้า ในยามเจริญมนุษย์จะมากสักเท่าไรก็ได้ เท่าที่จะมีที่อยู่ในโลกนี้ ในยามเสื่อมอาจจะตายกันหมดหรือเหลือเพียงเล็กน้อยก็ได้ เพราะเหตุคือดินฟ้าอากาศบ้าง โรคภัยไข้เจ็บบ้าง ประดิษฐ์อาวุธร้ายแรงขึ้นฆ่ากันเองบ้าง ยังมีเหตุสุดวิสัยอื่นอีก เช่นอาจมีดาวในจักรวาลอื่นผ่านมาในรัศมีที่ทำให้เกิดความผันผวนแก่ชีวิตมนุษย์และสัตว์ในโลกนี้ก็ได้ เพียงจุดดับในดวงอาทิตย์ซึ่งอยู่ไกลแสนไกล ยังมีอำนาจทำให้เกิดพายุแม่เหล็ก ทำให้การรับส่งวิทยุเสียผลไปก็มีบ่อย ๆ *ทุกสิ่งมีคราวเสื่อมคราวเจริญ* เราปลูกต้นไม้ใหญ่มาก ๆ ต้นหญ้าเล็ก ๆ ก็หายไปไม่เจริญงอกขึ้นในบริเวณนั้น ๆ พอตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ หมด ต้นหญ้าเล็ก ๆ ก็งอกขึ้นเต็มไปทั่ว ทั้งนี้เพราะมีพืชพร้อมอยู่แล้วที่จะงอก แต่เหตุแวดล้อมยังไม่อำนวยก็ยังไม่งอกขึ้นเท่านั้นเอง. ทั้งมีหลักการเวียนว่ายตายเกิด

ถ่ายเทชีวิตได้จากโลกหนึ่งไปสู่โลกอื่น ๆ *จึงไม่เป็นของแปลกอะไรที่วิญญาณจะมาสิงร่างมนุษย์ได้มากขึ้นหรือน้อยลง ตามเหตุแวดล้อมคือร่างกายของมนุษย์ที่มีมากหรือน้อยลงเท่านั้น.*

ปัญหาสอดในระหว่าง

น่าถามว่าสมมติฐานที่ตั้งขึ้นมานี้ ก็น่าฟังอยู่ แต่รู้ได้อย่างไรว่าวิญญาณมีมากไม่สิ้นสุด ถ้าไม่เชื่อว่าวิญญาณมีจริงเป็นเพียงกระบวนการของมันสมองเท่านั้นดังนี้ สมมติฐานนี้จะมิล้ม หาสาระไม่ได้หรือ ?

คำตอบ

วิญญาณไม่ใช่รูปร่างเราจะเห็นด้วยตาหรือสัมผัสไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องรู้ด้วยตาภายใน ดังที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกผู้มีญาณได้รู้เห็นมาแล้ว เพียงแต่เปลวไฟที่เราเห็นได้นี้แหละเมื่อไฟยังไม่ติด ถ้าใครพูดว่าไฟมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เราก็ยังพิสูจน์

ไม่ได้ด้วยตาเปล่า ต้องรอให้ไฟติดเสียก่อน *ข้อที่พระพุทธเจ้าหรือพระอริยบุคคลรู้ ก็ไม่ใช่ผูกขาดเพื่อให้เห็นว่าศักดิ์สิทธิ์อะไรเลย ท่านยังแสดงวิธีที่จะรู้ตามท่านไว้ด้วย ข้อปฏิบัติคือความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การกระทำอันชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจมั่นชอบ* ปัญหาไม่ใช่อยู่ที่ท่านเสียแล้ว มาอยู่ที่เราว่าอยากพิสูจน์หรือไม่ ? อยากพิสูจน์ก็เชิญปฏิบัติดู ถ้าปฏิบัติได้ครบบริบูรณ์แล้วยังไม่รู้ ไม่เห็นค่อยมาต่อว่า ถ้ายังไม่ปฏิบัติ เหมือนคนไม่เคยเรียนภาษาบาลีก็แปลภาษาบาลีไม่ออกจะไปโทษภาษาบาลีได้หรือ ? ความสุข ความทุกข์ ที่เกิดขึ้นในจิตใจของเรา เรารู้ว่ามีมากน้อยเท่าไร สมมติว่าคนหนึ่งมีทุกข์มาก กินไม่ลงนอนไม่หลับ เพื่อนถามว่าทุกข์มากเท่าไหน ทำมือให้ดูทีหรือ ถ้าทำขนาดให้ดูไม่ได้ ก็ไม่เชื่อดังนี้ จะชื่อว่าทุกข์นั้นไม่มีจริงได้หรือไม่ ?

อีกประการหนึ่ง ข้อที่กล่าวว่า ถ้าไม่เชื่อว่า

วิญญาณมีจริง สมมติฐานเรื่องวิญญาณจะมิล้มไปหรือนั้น เป็นปัญหาที่กระจ่าง ความเชื่อไม่ใช่เป็นเหตุให้ความจริงกลับกลายไป เปรียบเหมือนเราไม่เชื่อว่าตั๊กแตนบางชนิดมีหูอยู่ที่ขา บางชนิดมีหูที่สีข้าง เพราะเราเคยเห็นแต่หูคนและสัตว์ว่าอยู่ที่บริเวณศีรษะโดยมาก แต่ความไม่เชื่อนั้น ก็ไม่สามารถทำให้หูของตั๊กแตนเลื่อนไปอยู่ที่บริเวณศีรษะของมันได้ มันก็คงอยู่ที่ขา ที่สีข้างตามเดิมนั่นเอง *เมื่อความจริงขึ้นอยู่แก่ตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่แก่ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ ความรู้หรือความไม่รู้ของใครเช่นนี้ ความไม่เชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ จึงไม่ทำให้กระทบกระเทือนต่อความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเลย.*

ข้อแย้งเรื่องจำไม่ได้

มีทางแย้งต่อไปว่า ถ้าเราตายแล้วเกิด เหตุไฉนเราจึงระลึกถึงเหตุการณ์ในชาติก่อนไม่ได้.

คำตอบ

อย่าว่าแต่เหตุการณ์ในชาติก่อนเลย แม้ในขณะเราเป็นเด็กอายุ ๑ ขวบ ๒ ขวบ เราก็ระลึกไม่ได้ หรือใกล้เข้ามากว่านั้น เมื่ออายุ ๑๕ ปีที่แล้วมา เรารับประทานอาหารตลอดปีนั้น มีกับข้าวอะไรบ้าง เราระลึกได้หรือไม่ *การที่เราระลึกไม่ได้ ไม่ได้หมายความว่า เราไม่เคยเกิดในชาติก่อน ไม่เคยเป็นเด็ก ๆ ไม่เคยรับประทานอาหาร เพราะฉะนั้น การระลึกไม่ได้ จึงไม่ใช่เหตุผลเพียงพอในการปฏิเสธความเวียนว่ายตายเกิด.*

ตัวอย่างผู้ระลึกชาติได้

ปรากฏว่าผู้ที่ระลึกชาติได้ มีอยู่เป็นอันมาก ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เราเคยนึกกันว่า คงมีแต่ในเอเชียเท่านั้น ไม่มีในยุโรป เพราะพวกตะวันตกไม่มีใครเชื่อมากนักในเรื่องชาติหน้า ไปเชื่อว่าตาย

แล้ววิญญาณรออยู่ที่หลุมฝังศพจนกว่าจะถึงวันชำระ ตามมติของคริสตศาสนา โดยมาก แม้เช่นนั้นก็ยังมีเหตุการณ์เกี่ยวกับการระลึกชาติได้ทั้งในฮังการี ในออสเตรีย ส่วนในฝรั่งเศสกำลังรอเอกสารรายละเอียด ถ้าได้เรื่องอย่างไรคงจะได้เพิ่มเติมในคราวพิมพ์ต่อไป.

ในอินเดียมีข่าวผู้ระลึกชาตได้มากมาย ประมาณกลางปี ๒๔๙๒ นี้เอง วิทยุรอยเตอร์ ก็กระจายข่าวไปทั่วโลกถึงเรื่องผู้ระลึกชาติได้ ซึ่งได้มีการพิสูจน์ให้เดินทางไปบ้านเก่า ให้ชี้วัตถุ และบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกันมาแต่ชาติก่อน ก็ชี้ได้หมด เรื่องเช่นนี้ ไม่มีประโยชน์อะไร ที่วิทยุบริษัทนั้นจะกุขึ้นหลอกคนเล่น.

ในเมืองไทย เคยได้ฟังตัวอย่างมานับสิบ ๆ แต่จะขอนำมาเล่าในที่นี้เพียงเรื่องเดียว เพราะผู้ระลึกชาติได้เป็นพระและรู้จักกัน ผู้เขียนได้สอบสวนปากคำรายละเอียดจากท่านด้วยตนเอง แล้วบันทึกไว้ ไม่ใช่ชนิดฟังต่อ ๆ กันมาหลายทอด.

ท่านผู้นี้ คือท่านพระครูคุณสารสัมบัน หรือนัยหนึ่ง พระมหาโชติ เปรียญ ๕ ประโยค วัดบวรนิเวศวิหาร ปัจจุบันเป็นพระคณาธิการประจำองค์การศึกษาวัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์ อายุ ๔๒ ปี ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อชาติก่อน ท่านมีน้องหญิงอยู่คนหนึ่ง แม้จะแยกมีเรือนไปแล้ว ก็ไปมาติดต่อเยี่ยมเยียนกันเสมอ ตัวท่านเองมีภรรยาและมีลูกหลายคน ต่อมาเป็นไข้ตาย เมื่อตายไปแล้วใครมาเยี่ยมศพก็เห็นหมดเทียวทักคนโน้นคนนี้ก็ไม่มีใครพูดด้วย ครั้นแล้วก็เลือน ๆ ไป ฝ่ายน้องสาวก็คลอดบุตรในเวลาใกล้เคียงกับพี่ชายตาย แต่บ้านอยู่ห่างกัน เมื่อเด็กอายุประมาณ ๕ ขวบ มารดาพาไปทางบ้านของพี่ชาย เด็กนั้นระลึกชาติได้ และไม่ยอมเรียกมารดาว่าเป็นแม่ ถือตัวว่าเป็นพี่ และไม่ยอมเรียกลูกของตนในชาติก่อน ๆ ว่าเป็นพี่ เพราะถือว่าเป็นลูก ได้เล่าเรื่องต่าง ๆ ชี้แจงให้คนเหล่านั้นฟัง จนลูกในชาติก่อน ๆ รับนับถือว่าเป็นพ่อมาเกิด มารดาในชาตินี้

---

๑. ขณะพิมพ์ครั้งหลังนี้ เป็นพระราชวิสุทธาจารย์.

ก็เกรงใจว่าเป็นพี่ เพราะเล่าเหตุการณ์ทั้งปวงขณะที่เป็นพี่น้องกันได้อย่างถูกต้องหมด ปัจจุบันนี้ลูกในชาติก่อนก็ยังมีชีวิตอยู่ และมารดาในชาตินี้ ซึ่งเป็นน้องในชาติก่อน ก็ดูเหมือนยังมีชีวิตอยู่ พระภิกษุผู้ระลึกชาติได้รูปนี้ เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย มีอัธยาศัยนิ่มนวล และไม่ใคร่ประกาศเรื่องนี้เท่าไรนัก แม้อยู่ที่วัดบวรนิเวศมานาน สมเด็จพระสังฆราชก็ไม่ทรงทราบเรื่องนี้ มาทรงทราบเมื่อผู้เขียนไปสอบถามรายละเอียดเสร็จแล้ว จึงโปรดให้ท่านพระครูคุณสารสัมบัน ซึ่งขณะนี้อยู่จังหวัดสุรินทร์ รายงานเป็นลายลักษณ์อักษรถวาย.

บุคคลที่ระลึกชาติได้อื่น ๆ ยังมีอีก แต่ปรากฏว่าพอโตแล้วก็ลืมหมด ระลึกได้เมื่ออายุน้อย ๆ ต่างจากท่านพระครูคุณสารสัมบัน ซึ่งยังระลึกได้แม่นยำจนบัดนี้.

ตัวอย่างเหล่านี้ ยืนยันว่าผู้ระลึกชาติได้ยังมีอยู่.

ความสามารถพิเศษ

เรื่องความสามารถพิเศษมีทั้งในเอเซียและอเมริกา เช่นเด็กอายุ ๕ ขวบ ๘ ขวบ สามารถคิดเลขชั้นสูง ๆ ที่เราต้องใช้เวลาบวกลบคูณหารกันตั้งชั่วโมง ๆ ได้ประเดี๋ยวเดียว โดยไม่ต้องใช้กระดาษดินสอ ได้มีผู้ไปทดลอง ถามโจทย์เลขต่าง ๆ ก็ตอบได้คล่องแคล่ว บางคนอายุขนาดนั้น แต่สามารถเล่นปี่อาโนได้อย่างนักดนตรีผู้ชำนาญเยี่ยม ถึงกับนำไปแสดงในรัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา ทำความตื่นเต้นให้มาก ถ้าเด็กนั้นไม่เคยมีความรู้ชนิดนี้มาแต่ชาติก่อน ทำไมจึงสามารถเกินผู้ใหญ่ตั้งแต่อายุ ๕ ขวบ หรือ ๘ ขวบ ข้อที่ทางวิทยาศาสตร์หาทางออก คืออ้างว่าเป็น "พันธุกรรมสะสม" (Cumulative heredity) คือความสามารถนั้นสืบต่อซ่อนเร้นมาในบรรพบุรุษ มาปรากฏเจริญเต็มที่และสำแดงออกในเด็กคนนั้น. ข้อนี้ เมื่อนักสอบสวนทางประวัติสายโลหิตได้เข้าทำการสืบค้นแล้ว

ก็พบว่าบรรพบุรุษของเด็กนั้น ๆ ไม่เคยปรากฏเป็นผู้มีความชำนาญในทางดนตรี หรือคำนวณมาก่อนเลย เพราะฉะนั้น เหตุผลจึงมาสนับสนุนข้างฝ่ายที่ว่าตายแล้วเกิด.

คนเกิดมาไม่เหมือนกัน

อีกประการหนึ่ง การที่คนเกิดมาไม่เหมือนกัน เช่นบางคนฉลาด บางคนโง่ บางคนรูปร่างงาม บางคนตรงกันข้าม บางคนเกิดในตระกูลต่ำ บางคนเกิดในตระกูลสูง เมื่อถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ถ้าตอบแบบวิทยาศาสตร์ ก็ตอบว่า การที่ฉลาดหรือโง่ ร่างกายสมประกอบหรือไม่ จนหรือมั่งมี ก็เพราะไปเกิดในมารดาบิดาที่มีเหตุแวดล้อมดีเลวผิด ๆ กันความเป็นไปจึงผิดกัน เป็นอันว่าบิดามารดาถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ให้ด้วย เหตุแวดล้อมประกอบด้วยจึงเป็นเช่นนั้น จึงเป็นอันว่าตอบด้วยหลักพันธุกรรม (Heredity) และเหตุแวดล้อม (Environment) คราวนี้ถ้าถามต่อไปว่า

เหตุไฉนเล่าจึงไปเกิดเป็นลูกของคนมีบ้าง จนบ้าง มีส่วนประกอบทางกายและจิตใจสมบูรณ์บ้าง บกพร่องบ้าง ทำไมจึงต่าง ๆ กันไป ทำไมจึงไม่เกิดในที่ดีเหมือนกันหมด ในที่สุดก็จะต้องซัดให้ความบังเอิญ แต่ในปัจจุบัน เราเลิกทฤษฎีบังเอิญกันแล้ว ทุกสิ่งต้องมีเหตุผลไม่ใช่บังเอิญ บังเอิญเป็นคำที่เราใช้กันในเมื่อยังหาเหตุผลไม่ได้เท่านั้น.

ทางพระพุทธศาสนาสอนว่า กรรมคือการกระทำในชาติก่อน ได้จัดสรรเสร็จให้ไปเกิดในฐานะนั้น ๆ ได้รับการถ่ายทอดทางกายดีหรือเลว ได้ประสบสิ่งแวดล้อมดีหรือเลว แล้วแต่กรรมนำไป ไม่ใช่พระเจ้าสร้าง ทุกคนสร้างตัวเองด้วยการกระทำของตน ในกรณีเช่นนี้ เราจะไม่ไปโทษคนโน้นคนนี้ว่าสร้างเรามาไม่ดี แต่เราจะสร้างตัวเราใหม่ในชาตินี้ด้วยการทำดี อบรมให้เกิดอุปนิสัยใจคอที่ดีงาม

ได้ตามประสงค์ อาจมีผู้แย้งจะให้เห็นด้วยตาตามเคยว่า กรรมรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจัดสรรได้และติดตามคนได้ ข้อนี้เปรียบด้วยพลังงานซึ่งติดไปกับลูกศรเวลายิงไปในอากาศ ลูกศรแล่นไปเรื่อย ๆ นั้น เราเห็นพลังงานหรือเปล่า หรือผู้ที่ได้รับสถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์ ถ้าไม่แสดงพระองค์เสด็จปะปนไปในที่ต่าง ๆ และเราไม่รู้มาก่อน มีอะไรติดตามไปเป็นเครื่องแสดงให้เห็นบ้างว่าท่านผู้นี้เป็นพระราชา เพราะก็มีอวัยวะร่างกายเหมือนคนธรรมดาทุกอย่าง แต่ท่านก็คงเป็นพระราชาอยู่นั่นเอง. การที่กรรมติดตามคนนั้นท่านเปรียบเหมือนเงาของคนเราจะขู่หรือปลอบไม่ให้ติดตามก็ไม่ได้.

พระพุทธศาสนาเปรียบกรรมว่าเป็นเนื้อที่วิญญาณเป็นพืช แสดงว่ากรรมกับวิญญาณมีส่วนสัมพันธ์กัน เนื้อที่ดี พืชก็งอกงามดี *คนเราจะดีเลวเพราะการกระทำของตน เช่นนี้ จึงควรอย่างยิ่งที่จะเลือก*

ทำแต่กรรมดี ละเลิกความชั่วเสีย.

เมล็ดทุเรียนเก็บความสามารถในการเป็นต้นมีใบดอก และลูกทุเรียนไว้ได้ในตัวเอง เมื่อถึงคราวก็เจริญเติบโตเป็นต้นทุเรียนฉันใด *วิญญาณก็มีกรรมติดไปด้วยอย่างซ่อนเร้นไม่เห็นตัว แต่เมื่อปรากฏตัวออก ก็ปรากฏตามลักษณะที่กำหนดของกรรมนั้น ๆ.*

เรื่องวันเดือนปี

เรื่องวันเดือนปีของผู้ที่เกิดในชาติอื่นภพอื่นนี้ ขอเทียบให้เห็นง่าย ๆ เพียงในกลุ่มดาวเคราะห์ที่อยู่ในสุริยจักรวาลเดียวกับโลกเราว่า แตกต่างกันอย่างไร เราจะได้ไม่ฉงนมากนัก ดาวพระเคราะห์แต่ละดวงนั้นมีวันเดือน ปีไม่เหมือนกัน วันกำหนดด้วยหมุนรอบแกนตัวเอง ปีกำหนดด้วยโคจรรอบดวงอาทิตย์. ต่อไปนี้จะแสดงรายการว่าวันหนึ่ง หรือปีหนึ่ง ของดาวเคราะห์ต่าง ๆ จะเท่ากับกี่วันกี่ปีของโลกเรา เศษ

เล็กน้อยจะเพิ่มเป็นเต็ม หรือตัดออก.

ดาวพระพุธ วันกับปีเท่ากัน คือ ประมาณ ๘๘ วันของโลกเรา เพราะหมุนรอบตัวเองกับโคจรรอบดวงอาทิตย์ในเวลาใกล้เคียงกัน.

ดาวพระศุกร วันกับปีเท่ากัน คือ ประมาณ ๒๒๕ วันของโลกเรา.

ดาวอังคาร วัน ๑ ประมาณ ๒๕ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑ ปีกับ ๓๒๒ วันของโลกเรา.

ดาวพฤหัส วัน ๑ ประมาณ ๑๐ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑๑ ปีกับ ๓๑๕ วันของโลกเรา.

ดาวพระเสาร์ วัน ๑ ประมาณ ๑๑ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๒๙ ปีกับ ๑๖๗ วันของโลกเรา.

ดาวมฤตยู วันหนึ่งประมาณ ๑๑ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๘๔ ปีกับ ๗ วันของโลกเรา.

ดาวพระเกตุ วันหนึ่งประมาณ ๘ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๑๖๔ ปีกับ ๒๘๐ วันของโลกเรา.

ดาวพระยม วันยังไม่ทราบ ปี ๑ ประมาณ ๒๕๐ ปี ของโลกเรา.

โลกเรา วัน ๑ ประมาณ ๒๔ ชั่วโมง ปี ๑ ประมาณ ๓๖๕ วัน.

เมื่อเทียบดูเช่นนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าดาวพระยม (Pluto) มีปี ๑ นานเท่ากับ ๒๕๐ ปีของเรา ทั้งนี้ นักดาราศาสตร์ได้คำนวณไว้อย่างละเอียด จึงหวังว่า จะทำให้คนสมัยใหม่คลายความสงสัยเรื่องความแตก ต่างกันของวันเดือนปีในโลกต่าง ๆ ที่บางคราวทาง ศาสนาอาจกล่าวถึงไว้บ้าง แม้ในเรื่องร่างกายที่ใหญ่ โตหรือเล็กกว่ากันตั้งล้าน ๆ เท่า ก็ขอให้เราเทียบดู กายของมดกับช้างในโลกนี้ดูเถิด.

เรื่องตายแล้วไม่กลับมาบอก

ข้อที่คนตายแล้วทำไมไม่กลับมาบอกนั้น ถ้าถือว่า การที่บุตรภรรยาของบางท่าน ได้เห็นร่างของบิดา

หรือสามีผู้ตายไปแล้วมาเยี่ยมเยือน หรือมาเข้าคนสั่งเรื่องนั้นเรื่องนี้ ยังเป็นเรื่องเลื่อนลอยฟังไม่ขึ้น รายที่คนเกิดมาในชาตินี้แล้ว ระลึกชาติเก่าได้ จึงกลับไปบอกญาติพี่น้องที่บ้านเดิมของตน ชี้แจงถึงประวัติต่าง ๆ และของที่ซ่อนไว้ ก็เป็นตัวอย่างอันดีที่ว่าคนตายแล้วมาบอกได้.

สรูปความ

๑. *เป็นอันว่าทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ยังมีกิเลสอยู่ ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดจริง.*

๒. *วิญญาณหรือจิตไปเกิดมาเกิด ตามหลักที่ว่าวิญญาณเป็นพืช และวิญญาณหรือจิตนี้ มีความเกิดดับสืบต่อกัน ไม่ใช่คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง.*

๓. *ในหนังสือเรื่องนี้ผู้เขียนไม่เถียงกับใครเรื่องสมมติโวหารเกี่ยวกับวิญญาณ จิต มโน ต่างกันหรือเหมือนกัน คงเรียกหรือใช้ตามที่*

พระพุทธเจ้าทรงใช้ ที่ว่า ธรรมชาติที่เรียกว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง คือจะเรียก ว่าอะไร ก็ตามใจ แต่หมายถึงสิ่งหนึ่งที่เป็น ธาตุรู้ไปเกิด มาเกิดได้ ก็แล้วกัน.

๔. ได้ให้คำแย้งและคำตอบไว้เท่าที่นึกว่าจะไม่เป็นการพูดสนับสนุนฝ่ายตายเกิดข้างเดียว.

๕. เรื่องนี้เขียนขึ้นอย่างรีบด่วน จึงอาจมีรายละเอียดเพิ่มเติมในคราวพิมพ์ต่อไป.

ตายเกิด

เด็ก ๕ ขวบระลึกชาติได้

สุชีโว ภิกขุ

ถอดความจากภาษาอังกฤษซึ่งพิมพ์ในหนังสือ Bosat

วารสารทางพระพุทธศาสนา ประจำศก ๒๔๙๒

บันทึกของบิดาเด็ก

(เด็กคนนี้ชาติก่อนชื่อปรมานันท์)

(ชาตินี้ชื่อปราโมท)

นายบังกิ์ย์ ลัล ศรฺมะ เอม.เอ.ศาสตริ (Mr. Bankey Lal Srama, M. A Sastri) ศาสตราจารย์แห่งวิทยาลัยเตรียมอุดมศึกษาบิสเซาลิ เป็นบิดาของเด็กปรมานันท์ อายุ ๕ ขวบครึ่ง ผู้นับว่าเป็นเด็กแปลกซึ่งระลึกชาติที่แล้วมาได้, บันทึกไว้ดังนี้ :-

"ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องราวมากหลาย ที่กล่าวถึงการเกิดใหม่ของปรมานันท์แห่งโมราดาบัด (ผู้เป็นบุตรของข้าพเจ้า) เนื่องจากข้าพเจ้าได้เห็นสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดด้วยตาเอง ข้าพเจ้าจึงอาจยืนยันได้ว่าทุกสิ่งที่มีในรายงานข่าวนั้นมีความจริงอย่างละเอียดละออทุกประการ

นายปรมานันท์

ตายเมื่ออายุ ๓๙ ปี เมื่อ ๙พฤษภ์ ๒๔๘๖
ที่สหรันปุระ อินเดีย

"ปรมานันท์เป็นเด็กแปลกที่มีสติปัญญาเฉียบแหลมมาก เขาเริ่มกล่าวคำว่า "โมราดาบัด" และ "บริษัท

โมฮัน บรัทเดอรส์" แต่ลำพังคนเดียว เมื่อปีหนึ่งล่วงมาแล้ว ตั้งแต่เดือนธันวาคมที่แล้วมา เขาได้พูดถึงร้านขายของที่เขาเป็นเจ้าของเมื่อชาติก่อน รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ที่เขาจัดการภายในห้าง สองสามวันต่อมาเขาได้อ้างถึงร้านของเขาที่ซารัน-ปุระ. ขนมปังและชาเป็นสิ่งที่สนใจของเขามาก แม้จะไม่มีใครกล่าวถึงความสำคัญของขนมปังและชา ในครอบครัวของข้าพเจ้า เขาก็ชอบมันมาก เนื่องจากเคยเกี่ยวข้องกับ

มาเกิดใหม่เป็นเด็กปราโมท
เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๗
ที่บิสเซาลี อินเดีย

ขนมปัง เขาจึงพูดถึงร้านโซดาจืดและขนมปังในชาติก่อนของเขา.

"เมื่อได้ไปเยี่ยมโมราดาบัด เขาจำทุก ๆ คนได้เกือบหมด เว้นแต่คนเพียงไม่กี่คน โดยเฉพาะ (ที่จำไม่ได้) คือ ลูกชายคนโตของเขา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมากหลังจากเวลา ๕ ปีที่บิดา (คือตัวเขา) ตายไป. เขาจำลูกชายคนอื่น ๆ ลูกหญิงคนเดียว ภรรยา มารดาบิดา และคนอื่นหลายคน ซึ่งเขาเคยเกี่ยวข้องระหว่างชีวิตชาติก่อน."

"บางครั้งเด็กนั่งหลายชั่วโมง คิดเลขจำนวนใหญ่ ๆ เขาสร้างแบบร้านต่าง ๆ ในขณะที่เล่น และขึงเส้นด้ายทำเป็นติดสายไฟฟ้า, บางครั้งเขาก็พูดซ้ำ ๆ ถึงชื่อของดาลมัท, ตะละ, และบีร์ลา (ชื่อเมือง) ซึ่งแม้คนโต ๆ ที่นี่ก็ไม่รู้."

"เด็กนี้มีศีรษะใหญ่ยื่นไปข้างหลังผิดธรรมดา."

"ข้าพเจ้าเป็นคนชั้นกลาง แต่เด็กก็ไม่พอใจด้วย

ฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน. เขาชอบพูดย้ำถึงเรื่องการค้า การเปิดร้านใหญ่ ๆ ในบอมเบย์ (เมืองท่าสำคัญด้านตะวันตกของอินเดีย) และเดลี (เมืองหลวงปัจจุบันของอินเดีย.) ในกรุงเดลี เขากล่าวว่าเคยไปหลายครั้ง เกี่ยวกับกิจการค้า. เด็กต้องการเครื่องบินเรือเดินทะเล ห้องใหญ่ ๆ เครื่องรับวิทยุ และของทันสมัยต่าง ๆ."

"เขามีใจจดจ่อมากต่อญาติในชาติก่อนของเขาและไม่ปรารถนาที่จะอยู่กับข้าพเจ้า. เขาขอร้องให้ข้าพเจ้าซื้อและมีธนาคารของเราเอง ....."

บันทึกของพี่ชายในชาติก่อนของเด็ก

นาย เจ. ดี. เมหระ แห่งบริษัทโมฮัน บรัทเดอรส์ โมราดาบัด กล่าวว่า:–

"ปรมานันท์ น้องชายของข้าพเจ้าอายุ ๓๙ ปี ตาย

ด้วยโรคไส้ติ่งอับเสบในวันที่ ๙ พฤษภาคม พ. ศ. ๒๔๘๖ (ค. ศ. ๑๙๔๓) ที่สหรันปุระ ห่างจากโมราดาบัด ประมาณ ๑๐๐ ไมล์ ส่วนปราโมท เด็กชายที่กล่าวถึงนี้ เกิดวันที่ ๑๕ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๘๗ (ค. ศ. ๑๙๔๔) ที่ บิสเซาลี. เมื่อเด็กโตขึ้นก็เริ่มกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ในชาติที่แล้ว, เป็นต้นว่า เขาจะพูดกับบิดาของเขาเมื่อให้ขนมปังว่า ท่านบิดาควรจะมีขนมปังจากร้านของตัวเอง และพูดว่าตัวเขาเองมีร้านขนมปังขนาดใหญ่ที่โมราดาบัด, เขาเคยอ้างถึงบุตร ๔ คน ธิดาคนหนึ่ง และภรรยาของเขา. เมื่อมารดาของเขาเตรียมอาหารให้ เขาจะพูดว่า "ท่านจะจัดหาอาหารทำไม ? ฉันมีภรรยาคนก่อนอยู่ เรียกเธอมาทำซิ."

"เมื่อพวกเราขอร้อง จึงเป็นที่ตกลงกันว่า จะนำเด็กนี้ไปยังโมราดาบัดในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ. ศ. ๒๔๙๑ (ค. ศ. ๑๙๔๘) (วันอิสสรภาพของอินเดีย). ศรี การัมจันท์ พี่ชายคนใหญ่ของพวกเรา ได้เดินทางไปยัง

สถานีรถไฟเพื่อรับเด็กและบิดาของเด็ก. เมื่อนายบังกีย์ลัล ก้าวลงจากสถานีรถไฟพร้อมกับเด็กปราโมท เด็กก็ชี้ตัวศรี การัมจันท์ (พี่ชายใหญ่ในชาติก่อน) ได้ถูกทั้งที่เขาปะปนอยู่ในกลุ่มคน โผเข้ากอดเขาและไม่ยอมไปหาบิดาในชาติใหม่เมื่อมีผู้ถามว่า เขารู้จักคน ๆ นี้หรือ เขาตอบทันทีว่า "รู้ซิ เขาเป็นพี่ชายใหญ่ของฉัน"

"เมื่อผ่านบริเวณทาวน์ฮอลล์ เด็กได้กล่าวขึ้นว่า นี่คือทาวน์ฮอลล์ อันเป็นคำอังกฤษซึ่งเด็กไม่เคยรู้มาก่อนเลยในเมืองเล็ก ๆ ที่เขาเกิดใหม่นั้น. เมื่อพาเด็กไปยังร้าน โชมุข ฮาปุล เด็กก็จำตึกนั้นได้ทันที และกล่าวว่า เขาเคยได้อยู่ที่นั่น เมื่อเข้าไปในร้าน เขาได้ชี้ลูกสาวลูกชายและสมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ ได้ถูกต้อง เมื่อพาเด็กไปรอบ ๆ โรงงานทำขนมปัง เด็กก็ได้พูดคำว่า "เบเกอรี่" อันเป็นคำอังกฤษอีกคำหนึ่งซึ่งเขาไม่รู้จักมาก่อนเลยในที่ที่เขาเกิดใหม่. เมื่อเข้าไปในครัวเขาได้พูดว่า เขาเคยนั่งบนเตียงไม้และสวด

มนต์ที่นั่น ก่อนที่เขาจะเข้าไปในห้องนี้ เขาได้นมัสการสถานที่ที่เขาเคยนั่งทำสมาธิ.

"เมื่อเห็นภรรยาของเขา ไม่มีรอยชาดที่หน้าผาก เขาได้ถามหล่อนว่า พินทุ (จุดเครื่องหมาย) ที่หน้าผากของเธอไปไหนเสีย. นี้เป็นเรื่องราวที่สำคัญของเด็กผู้มีอายุขนาดนี้."

ข่าวเพิ่มเติม

เรื่องเด็กระลึกชาติได้

รายงานข่าวจากโมราดาบัด

(๒๔ สิงหาคม ๒๔๙๒)

การมาถึงโมราดาบัดของเด็กปราโมท ผู้เดินทางมาจากบิสเซาลีในจังหวัดบาดัน เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ได้ก่อให้เกิดความตื่นเต้นกันอย่างขนานใหญ่ เพราะเด็กเล่าเหตุการณ์หลายอย่างในชาติก่อนให้ฟังได้อย่างถูกต้อง แม้ในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ. คนนับจำนวนพัน ๆ รวมทั้งคนสำคัญมากหลายของนครโมราดาบัด ได้มาเยี่ยมเยียนเด็กตลอดเวลาสองวันที่เขามาพักอยู่ที่นี่.

เด็กนั้นอายุ ๕ ขวบครึ่ง กล่าวว่าเขาคือปรมานันท์น้องชายของบี. โมฮันรัน เจ้าของร้านขายเครื่องบริโภค

สำเร็จรูป บริษัทโมฮันบรัทเดอรส์ ซึ่งมีสาขาใน ศรันปุระ และโมราดาบัด และเขาได้ถึงแก่กรรมที่ศรันปุระ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๖ เนื่องจากโรคเรื้อรังในกระเพาะอาหาร (บันทึกของพี่ชายเด็กว่าโรคไส้ติ่งอักเสบ.)

เด็กนี้ไปเกิดใหม่ที่บิสเซาลี เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๘๗ ภายหลังการถึงแก่กรรมของปรมานันท์เพียง ๙ เดือน กับ ๖ วัน เป็นบุตรบาบู บังกีย์ ลัล ศรุมะ เอม. เอ. ศาสตรี ศาสตราจารย์วิทยาลัยเตรียมอุดมศึกษาที่บิสเซาลี. ในระยะเริ่มแรกที่พูดได้ เด็กได้กล่าวชื่อของโมฮัน โมราดาบัด และสหรันปุระ ซึ่งหมายถึงศรันปุระ และต่อมาก็ได้กล่าวคำว่าโมฮันบรัทเดอรส์ด้วย เมื่อเห็นญาติของเขาซื้อขนมปังและเนยเหลว เขาก็พูดว่าเขามีโรงงานทำขนมปังขนาดใหญ่ในโมราดาบัด เมื่อเขาเห็นร้านใหญ่ ๆ ในท้องตลาด เขาก็

๑. Sharanpur คำนี้บางทีต้นฉบับเป็นสหรันปุระ แต่มีน้อยแห่งกว่า คงหมายถึงเมืองเดียวกัน.

กล่าวว่า ร้านของเขาในโมราดาบัดใหญ่กว่าร้านอื่น ๆ เขามักจะรบเร้าอยู่เสมอให้พาเขาไปยังโมราดาบัด. ชื่อของเด็กตามที่ปรากฏในดวงชาตาโหราศาสตร์ (ชันมกุณฑลี) ซึ่งบัณฑิตตั้งให้ คือปรมานันท์ อันไปพ้องกับชื่อในชาติก่อนอย่างแปลกประหลาด. เนื่องจากพี่ชายของเขาคนหนึ่งชื่อเปรโมท เขาก็เลยพลอยถูกเรียกไปด้วยว่า ปราโมท แต่เด็กก็ยืนยันอยู่เสมอว่า เขาคือปรมานันท์ เขามีพี่น้อง ลูกชาย ลูกหญิงและภรรยาอยู่ที่โมราดาบัด.

เผอิญเมื่อต้นปี ๒๔๙๒ ลาลา ลฆุนันทัน ลัล ได้บอกแก่ญาติคนหนึ่งของเขาผู้อยู่ในโมราดาบัด ถึงเด็กคนนี้ และถ้อยคำของเด็กที่เกี่ยวกับบริษัทโมฮันบรัทเดอรส์ พวกญาติ ๆ ที่เกี่ยวข้องจึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้นายโมฮันลัล เจ้าของห้างฟัง. นายโมฮัน ลัล พร้อมด้วยญาติของเขาบางคน จึงได้เดินทางไปเยี่ยมที่บิสเซาลีเมื่อเดือนกรกฎาคมที่แล้ว และได้พบกับบิดาของ

เด็ก แต่เด็กไม่อยู่ไปยังตำบลอื่นที่อยู่ไกลกับญาติจึงไม่ได้พบ. นายโมฮัน ลัล จึงขอร้องศาสตราจารย์บังกีย์ลัลให้พาเด็กไปยังโมราดาบัด ซึ่งก็เป็นที่ตกลงกัน คือท่านศาสตราจารย์จะนำเด็กไปโมราดาบัด ระหว่างวันหยุดงาน เนื่องในวันประกาศอิสรภาพ ซึ่งจะมาถึง.

ครั้นในวันที่ ๑๕ สิงหาคม เมื่อลงจากรถไฟ เด็กก็จำพี่ชายของเขาได้ในทันที และตรงเข้ากอด ในการเดินทางจากสถานีรถไฟไปยังบ้านโมฮัน ลัล เด็กก็จำทาวน์ฮอลล์ได้ และบอกว่าร้านของเขาอยู่ใกล้ ๆ นี่เอง. เมื่อรถม้าผ่านไป (ไม่แวะ) ตามที่ได้สั่งกันไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทดลองเด็ก. เด็กก็ร้องให้รถม้าหยุดเบื้องหน้าร้านของบริษัทโมฮันบรัทเดอร์สทันที แล้วเด็กก็ก้าวขึ้นไปในบ้านซึ่งอยู่ด้านหน้าของห้าง และเข้าไปในห้องซึ่งปรมานันท์คนเก่า (ผู้ตายแล้ว) เคยใช้เป็นที่เก็บเครื่องบูชาและหีบใส่เงิน เมื่อเข้าไปในห้องเขาได้ก้มศีรษะแสดงความเคารพ.

เป็นภาพที่น่าเอ็นดูยิ่งนักเมื่อเขาจำภรรยาและญาติคนอื่น ๆ ของเขาได้ ทั้งระลึกถึงเหตุการณ์หลายอย่างในชาติก่อนที่เกี่ยวกับภรรยาและญาติเหล่านั้น ซึ่งต่างคนรับว่าเป็นจริง. เด็กจำลูกชายคนโตในชาติก่อนไม่ได้. ลูกชายคนนั้นบัดนี้อายุได้ ๑๗ ปี แต่เมื่อปรมานันท์ตาย เขามีอายุได้ ๑๓ ปีเท่านั้น. เมื่อเด็กเล่าได้ถูกต้องว่าพี่น้องทุกคนเคยนั่งรวมกันดื่มน้ำมะนาวเป็นต้น พี่น้องที่มาประชุมพร้อมกันและคนอื่น ๆ ก็เลยร้องไห้.

ครั้นแล้วเด็กได้แสดงความปรารถนาที่จะไปสู่ "แคดดี้" คือที่นั่งทำงานของเขา. และเมื่อเข้าไปในร้าน เขาก็ตรงไปที่เครื่องจักรสำหรับทำโซดา และอธิบายถึงวิธีทำน้ำอัดลมอันเป็นสิ่งซึ่งเขายังไม่เคยเห็นเลยในชีวิตชาตินี้ของเขา. เพื่อเครื่องจักรหยุดตามที่ได้ทำกันขึ้น เพื่อทดลองความจำของเขา เขาก็บอกได้ทันทีว่า น้ำที่จะใช้อัดลมถูกทำให้ชะงักไว้. แล้วเด็กได้แสดงความปรารถนาของเขาที่จะไปยังวิกตอรี่โฮเต็ล

ซึ่งนายการัมจันท์ ลูกผู้พี่ผู้น้องของปรมานันท์ (คือตัวเขาเองในชาติก่อน) เป็นเจ้าของ เขาได้นำทางไปยังตัวตึกและขึ้นไปยังชั้นบนทันที พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าห้างบางห้องที่สร้างขึ้นใหม่นั้น ในสมัยก่อน (ที่เขายังมีชีวิตอยู่) ยังไม่มี.

สาหุ นันท ลัล ศรัน ข้าหลวงประจำจังหวัดโมราดาบัดได้พาเด็กขึ้นรถยนต์ของเขาไปที่สวนสาธารณะชื่อเมสตัน และขอให้เด็กชี้สถานที่ซึ่งร้านค้าสาขาของเขาเคยตั้งอยู่ในสมัยหนึ่ง เด็กจึงได้นำคณะไปยังตึกคุชรติ ซึ่งสาหุ นันท ลัล ศรัน เป็นเจ้าของแล้วชี้ว่าห้างนั้นแหละ ครั้งหนึ่งสาขาของบริษัทโมฮันบ์รัทเดอรส์เคยตั้งอยู่. ในระหว่างทางที่จะไปยังสวนสาธารณะเมสตัน เด็กก็จำธนาคารอัลลาฮาบัด การประปา และเรือนจำประจำจังหวัดได้. เด็กยังจำสถานที่อื่น ๆ อีกมากหลาย รวมทั้งบุคคลผู้เคยไปเยี่ยมร้านของเขาในชาติที่แล้วด้วย.

ประชาชนกลุ่มใหญ่ได้ประชุมกันที่อารยสมาชเมื่อวัน ๑๖ สิงหาคม ศาสตราจารย์บังกีย์ ลัล บิดาในชาตินี้ของเด็กได้อธิบายถึงพัฒนาการแห่งความทรงจำตั้งแต่ยังเล็กของเด็กผู้นั้น.

ในการนำเด็กกลับไปจากโมราดาบัดนั้น ได้กระทำการได้อย่างยากยิ่ง เนื่องจากเขาไม่ปรารถนาที่จะไปจากญาติและร้านค้าเดิมของเขา. บิดาได้พาเด็กนั้นไปในเช้าตรู่วันที่ ๑๗ สิงหาคม ในขณะที่เขากำลังหลับอยู่ ทั้งตัวเด็กและบิดาของเด็กไม่เคยมาโมราดาบัดเลย แต่คำพูดท่าทางที่ไม่ขัดเขิน และการที่เด็กเล่ารายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องนั้น ได้ปรากฏเป็นเครื่องพิสูจน์อันสมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง ไม่มีสักครั้งเดียวที่เด็กทำท่าอึกอักลังเล.

โจทก์จำเลย

และ

ผู้พิพากษาในตัวเอง

อตฺตนา โจทยตฺตานํ จงโจทตนด้วยตนเอง

ปฏิมํเสตมตฺตนา จงพิจารณาหรือพิพากษาตนด้วยตน

โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ

ดูก่อนผู้เห็นภัย เธอมีสติคุ้มครองรักษาตนได้แล้ว ก็จะอยู่เป็นสุขดังนี้.

พระพุทธภาษิตนี้ถ้าเทียบ กับคดีโลกก็จะเห็นได้ว่า มีหลักธรรมอันหลักแหลมชวนให้เกิดความเลื่อมใสในสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นอันมาก คือในคดีโลกนั้น มีโจทก์หรืออัยการเป็นผู้ฟ้อง มีจำเลย เป็นผู้ถูกกล่าวหา และมีผู้พิพากษาซึ่งรับฟ้องและพิจารณาคดี

โจทก์หรืออัยการจะฟ้องตัวเองเป็นจำเลยไม่ได้ และถึงได้ก็ไม่มีใครฟ้อง แม้ผู้พิพากษาก็พิจารณาคดีที่ตนเองเป็นโจทก์หรือจำเลยไม่ได้ แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนการปฏิบัติธรรมเทียบเคียงกับเรื่องนั้น ให้ตัวเราเองเป็นโจทก์ฟ้องตัวเราเอง และตั้งตัวเองเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตัวเอง เมื่อมีสติคุ้มครองรักษาตัวเองได้แล้ว ก็จะอยู่เป็นสุข.

คนเราโดยมากชอบเพ่งเล็งแต่ความผิดของคนอื่น ส่วนความผิดของตนเองพยายามปกปิด หรือทำเรื่องใหญ่ให้กลายเป็นเล็ก ทางพระพุทธศาสนาต้องการอบรมคนให้ดีขึ้น จึงสอนให้หันมาเอาใจใส่ตรวจสอบดูความประพฤติของตน คอยโจทท้วงตนเองอยู่เสมอ เมื่อฟ้องตัวเองแล้วก็ตั้งให้ตัวเองนั้นแลเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตนว่ามีจริงตามนั้นหรือไม่ ถ้าเห็นว่ามีจริง จะได้ห้ามปรามสั่งสอนตัวเอง ให้ละเว้นความผิดนั้น ๆ เสีย. ผู้ที่มีปรกติมองข้ามตัวเองไป

มองเห็นแต่ความไม่ดีของคนอื่นนั้น มักจะมีความประพฤติบกพร่องไม่เรียบร้อย และถือใจตนเป็นใหญ่ ตนพอใจอย่างไร ก็ถือตามความพอใจนั้นเป็นประมาณ มิปรกติรำคาญ หรือเห็นคนอื่นขวางหูขวางตาไปหมด จะเปล่งวาจาใด ๆ ออกมา ก็ล้วนแต่เรื่องติคนโน้น นินทาคนนี้ คล้ายกับจะไม่เปิดโอกาสให้ใครดีขึ้นมาได้ หรือเป็นการแสดงในทางตรงกันข้ามว่า ตนดีคนเดียว คนเช่นนั้นมักไม่สนใจทำตนให้ดีขึ้นกว่าพื้นเพเดิม ไม่เห็นความผิดของตน เพราะเข้าข้างตนเกินไป พอใจแต่จะมองความผิดพลาดของคนอื่นอยู่เสมอ. เพื่อช่วยให้มนุษย์รู้จักทำตนให้ดีขึ้นด้วยตนเอง ไม่ต้องคอยให้ใครมานั่งบ่นว่าตักเตือน สมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงสั่งสอนให้เรามองดูตัวเอง ค้นหาความผิดของตัวเอง คอยโจทฟ้องตัวเองอยู่เสมอ แทนการคอยนั่งติเตียนคนอื่นและเมื่อตั้งตัวเองเป็นผู้พิพากษาพิจารณาความผิดของตนตามกฎหมาย กล่าวคือหลักศีลธรรม

ซึ่งตนอาจรู้สึกผิดชอบได้ด้วยตัวเองแล้ว มนุษย์ก็มีโอกาสปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นได้โดยลำดับ.

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้คนรู้จักพึ่งตนช่วยตน จึงสอนหนักไปในทางให้รับผิดชอบตัวเอง อย่าคอยมุ่งหวังแต่จะให้คนอื่นต้องคอยจูงคอยนำว่า นั่นผิดนี่ถูกอยู่เสมอ. คนบางคนไม่ว่าจะทำอะไรดูเหมือนต้องให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนซ้ำซาก แต่พระพุทธศาสนากลับสอนให้ว่ากล่าวตักเตือนตนเสียเอง ไม่ต้องรอให้คนอื่นติ ให้รู้จักควบคุมตนเองให้ดำเนินไปในทางที่ถูก เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนับว่ามีแนวทางที่จะให้เราเป็นทั้งโจทก์ จำเลย และผู้พิพากษาในตัวเราพร้อมสรรพ เราจะดีขึ้นโดยลำดับ ตามส่วนแห่งการสะสางพิจารณาตัวเองนั้น.

คราวนี้มีปัญหาว่า เราจะใช้หลักอะไรวางลงเป็นแนวกำหนดหมายว่านี่ผิดนี่ถูก เพราะการกระทำบางอย่างผู้ทำมีเจตนาดี แต่เป็นการกระทำที่ผิดก็มี เช่น

พ่อแม่รักและตามใจลูก ไม่ว่ากล่าวตักเตือน จะต้องการอะไรก็ขวนขวายหาให้ ในที่สุดลูกเลยกลายเป็นโจรไป หรือบางคนเจตนาดีต่อตนจะหาความสุขให้ตน แต่หาด้วยวิธีเบียดเบียนผู้อื่น เช่นลักขโมยฉ้อโกงดังนี้ จึงกลับนำผลร้ายมาสู่ตน เป็นเหตุให้ถูกจองจำทำโทษเป็นต้น เป็นไปในทำนองที่ว่าจะช่วยปลาให้มีความสุข จึงนำปลามาวางไว้บนค่าคบต้นไม้ ด้วยเกรงว่าปลาจะจมน้ำตาย ฉะนั้นเจตนาดีในที่นี้จึงต้องมีความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงหรือไม่โง่ เป็นมูลฐาน.

การสอนให้รักษาศีล ๕ นั้น ก็คือเพื่อให้ระงับการกระทำที่เป็นเครื่องแสดงออกแห่งความโลภ โกรธหลงอย่างหยาบ ถึงกับให้ทำลายชีวิตผู้อื่น ตลอดจนลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปด และเมามาย ส่วนโลภโกรธหลงอย่างกลางนั้น ท่านก็แบ่งเป็น ๕ อย่างเหมือนกัน ที่เรียกว่านิวรณ์ ๕ มีวิธีแก้ด้วย

บำเพ็ญสมาธิ คือทำใจให้ตั้งมั่นสงบระงับ ส่วนโลภ โกรธหลงอย่างละเอียด ท่านเรียกว่าอนุสัยคือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ในยามปรกติบางทีไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่ามี เพราะซ่อนเร้นอยู่อย่างละเอียด ฉะนั้นจึงต้องละด้วยปัญญา.

การตั้งตัวเป็นโจทก์ฟ้องตนเองก็ดี การตั้งตัวเป็นผู้พิพากษาพิจารณาตนเองก็ดี เป็นโอกาสดีที่จะต้องศึกษาให้รู้จักหน้าตาของโลภ โกรธ หลง อย่างหยาบอย่างกลาง และอย่างละเอียดว่าเป็นอย่างไร จะได้ฟ้องตนเอง และพิพากษาตนเองได้ถูกเรื่อง.

ถ้าเราหมั่นพิจารณา จนกระทั่งรู้จักหน้าตาโลภ โกรธ หลงได้ ความรู้เท่าทันนั้นเอง จะทำให้เราถอนตนขึ้นจากสิ่งที่เรารู้ว่าผิดนั้นทีละน้อย จนเป็นผู้บริสุทธิ์สะอาดอย่างสมบูรณ์ในที่สุด.

เมื่อกล่าวถึงคำว่าละโลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นที่รู้จัก และได้ยินได้ฟังกันจนชินนั้น ก็อาจจะทำให้เกิด

ความคิดเป็น ๒ ทาง คือทางหนึ่งเมื่อได้ยินได้ฟังคำเหล่านี้จนคุ้นหนักเข้า ก็เลยเห็นเป็นไม่มีความหมายอะไร เพราะใคร ๆ แม้แต่เด็กก็รู้และพูดได้ กับอีกทางหนึ่งทำให้คิดไปว่าการละโลภโกรธหลง เป็นเรื่องของบุคคลพิเศษไม่ใช่คนธรรมดาสามัญ เพราะฉะนั้นแม้พูดถึงก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ในทางแรกที่อาจจะเห็นไปว่า เป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็รู้และพูดได้นั้น เมื่อพิจารณาแล้วก็จะทำให้เกิดความเลื่อมใสในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งขึ้นว่า ทรงสอนเรื่องง่าย ๆ ที่คนทั่วไปรู้ ๆ กันอยู่นั่นเอง มิได้นำสิ่งที่สลับซับซ้อนที่ไหนมาสั่งสอน. เรื่องโลภ โกรธหลง ใคร ๆ ก็รู้ แต่ตกเป็นทาสให้โลภโกรธหลงบังคับบัญชาตามชอบใจทั้ง ๆ รู้อย่างนี้ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องแก้ เพราะเราถือกันว่ามนุษย์ คือผู้มีใจสูงพยายามหาความเป็นอิสระให้แก่ตนเสมอ ถ้ารู้ว่าเป็นทาสของสิ่งใดแล้ว ก็พยายามปลดเปลื้องตนจากความ

เป็นทาสของสิ่งนั้น เพราะเหตุนี้การกล่าวถึงเรื่องง่าย ๆ ที่ทุกคนรู้ แต่คนส่วนมากยังถูกผูกมัดอยู่ จึงไม่เป็นการไร้ความหมาย.

อีกประการหนึ่ง ถ้าคิดไปว่าการละโลภโกรธหลงไม่ใช่เรื่องของคนธรรมดาสามัญ แต่เป็นเรื่องของบุคคลพิเศษเพียงไม่กี่คน ก็ควรจะคิดว่า พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลายนั้น ก็เป็นบุคคลธรรมดาสามัญมาก่อน เมื่อละกิเลสได้แล้วก็กลายเป็นบุคคลพิเศษ บุคคลทุกคนในโลกนี้ ถ้าจะลองสอบสวนความรู้สึกดู ดูเหมือนจะมีจุดหมายปลายทางที่สูงกันแทบทั้งนั้น เช่นชาวนาก็อยากเป็นเศรษฐี ข้าราชการผู้น้อยก็อยากเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ คนมีความรู้น้อยก็อยากมีความรู้มาก คนมีความรู้มากอยู่แล้วก็ประสงค์จะค้นคว้าให้สูง ๆ ขึ้นไปอีก แต่ละคนก็พยายามจะเป็นคนพิเศษ เป็นคนเจริญกว่าพื้นเดิมอยู่เสมอเช่นนี้ การที่สอนให้ละโลภโกรธหลง ซึ่งถ้าจะถือว่าเป็นเรื่อง

ของบุคคลพิเศษจะพึงทำแล้ว ก็ไม่ใช่ของแปลกอะไร เพราะเป็นการสอนที่ถูกแก่สภาพจิตใจของมนุษย์อยู่แล้ว เนื่องจากมนุษย์ทุกคนก็พยายามจะส่งฐานะตัวเองให้พิเศษขึ้นอยู่เสมอ จะมีติดขัดอยู่บ้างก็ตรงที่อยากได้ผล แต่ไม่ทำเหตุเท่านั้น เช่นอยากเป็นเศรษฐี แต่เกียจคร้านและไม่รู้จักประหยัด อยากมีความรู้เป็นนักปราชญ์แต่ไม่ชอบเล่าเรียนศึกษา อยากหมดกิเลสมีความสุขแต่หวงกิเลสไว้ไม่ยอมละทิ้ง ขูดเกลา ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ตนเองเป็นอุปสรรคของตนเอง หาใช่ใครอื่นมาขัดขวางไม่.

ได้กล่าวมาแล้วว่า โลภ โกรธ หลงนี้ มีถึง ๓ ชั้น อย่างหยาบแสดงออกมาทางกายกับวาจา ในรูปแห่งการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดปดและเมามาย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระงับยับยั้งด้วยตั้งอยู่ในศีล ๕ ประการ อย่างกลางมากีดกันจิตมิให้บรรลุคุณความดี ที่เรียกว่านิวรณ์นั้น มีผลปรากฏ

ทำให้จิตใจหลงใหลใฝ่ฝัน หรือคิดพยาบาทปองร้ายบ้าง เคลิบเคลิ้มหดหู่บ้าง ฟุ้งซ่านรำคาญใจบ้าง ลังเลสงสัยบ้าง ไม่เป็นอันจะดำเนินไปในทางที่ถูกได้ ทำให้มีอาการคล้ายเป็นไข้ทางจิตใจอยู่เสมอ ถ้าไข้สูงก็กลายเป็นกิเลสหยาบ และแสดงออกมาทางกายกับวาจาต่อไปอีก ท่านจึงสอนให้หาวิธีทำจิตให้สงบระงับด้วยวิธีหาอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ที่ไม่มีโทษให้จิตคิดนึก แทนอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่านหดหู่อื่น ๆ วิธีนี้เรียกสมาธิ แปลว่าการทำจิตให้ตั้งมั่น จะได้ง่ายต่อการใช้ปัญญาพิจารณาให้ทราบสภาพธรรมตามเป็นจริงในลำดับต่อไป เปรียบเหมือนคนที่อยู่นิ่ง ย่อมมองสิ่งต่าง ๆ ได้เห็นถนัดกว่าคนที่กระโดดโลดเต้นฉะนั้น.

ส่วนโลภโกรธหลงอย่างละเอียด ซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่าอนุสัย คือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนั้นเป็นกิเลสประเภทละเอียดอ่อน ในบางขณะทำทีคล้าย

สงบนิ่ง แต่พอมีอะไรมากระทบก็เกิดขึ้นครอบงำจิต กิเลสประเภทนี้ท่านแจกพิสดารออกไปถึง ๗ อย่าง คือ ความติดในสิ่งที่น่าใคร่ชอบใจ[๑] ๑ ความขัดใจหรือหงุดหงิด[๒] ๑ ความเห็นผิด[๓] ๑ ความลังเล[๔] ๑ ความถือตัว[๕] ๑ ความติดในความเป็นนั่นเป็นนี่[๖] ๑ ความเขลาไม่รู้จริง[๗] ๑ เมื่อเกิดขึ้นแก่ใครแล้ว ผู้นั้นมักไม่รู้ตัว คือกิเลสอย่างหยาบมักให้อยากได้ให้ติดในของของคนอื่น ให้โกรธเคืองคนอื่น ให้หลงผิดในสิ่งภายนอก ส่วนกเลสอย่างละเอียดนั้น ให้ติดในของของตน เช่นทรัพย์สมบัติบุตรภรรยา. ความโกรธเคืองเล่า แม้จะหักห้ามไว้ได้บ้าง ก็มาเกิดในลักษณะหงุดหงิด กลุ้มอกกลุ้มใจ หรือความหลง บางทีเรื่องนอก ๆ บรรเทาลงได้บ้าง ก็มาหลงยึดตัวของตัวเอง คอยออกรับแสดงความเป็นเจ้าของตัวตนอย่างเต็มที่ ทั้ง ๆ ที่

---

๑. กามราคะ ๒. ปฏิฆะ ๓. ทิฏฐิ ๔. วิจิกิจฉา ๕. มานะ ๖. ภวราคะ ๗. อวิชชา.

สิ่งที่เราสมมติเรียกว่าตัวตนนั้น ก็เป็นเพียงวัตถุต่าง ๆ ที่เราหามาผสมขึ้นในภายหลัง ด้วยการกินอาหารต่างชนิดมีข้าว เนื้อสัตว์ และผักต่าง ๆ ซึ่งในที่สุด ก็ต้องทิ้งไว้ตามแผ่นดินตามเดิม การบรรเทากิเลสชนิดละเอียดเหล่านี้ ต้องใช้ปัญญาหยั่งให้รู้เหตุผลตามเป็นจริง หมู่มนุษย์ที่เดือดร้อนวุ่นวายก็เพราะมีความยึดถือในตัวตนมากเกินไป จึงเกิดปัญหาเรื่องเรา ๆ เขา ๆ ไม่สิ้นสุด. กิเลสบางชนิดขณะติดอกติดใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ ก็ทำให้เกิดความสุขได้ แต่พอของนั้นแตกหักวิบัติแปรผันไปก็ก่อความระทมตรมตรอม ถึงกับไม่เป็นอันกินอันนอนให้เกิดขึ้น. เพราะฉะนั้น การสำรวจตรวจสอบกิเลสชนิดละเอียด บางทีต้องดูที่ผลอันสำแดงปรากฏในจิตใจของเรา คือลองสอบสวนดูว่า ยังมีหงุดหงิดโกรธง่ายไหม ยังมีความกลุ้มความทุกข์ใจไหม ถ้าอาการอย่างนี้ยังมี ก็หมายความว่า ต้องมีกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นตัว

ก่อให้เกิดขึ้น ซึ่งจะต้องสาวหาต้นเหตุแล้วพยายามบรรเทาเสีย.

ท่านสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นสิ่งทั้งปวงรวมทั้งตัวเราด้วยว่า ตกอยู่ในคติธรรมดา ๓ อย่าง คือไม่เที่ยงแท้ถาวร คงอยู่ตลอดไปไม่ได้ และไม่ใช่ตัวตนจริงจังอะไร ถ้าหมั่นคิดเช่นนี้ได้ ความยุ่งยากทั้งหลายจะบรรเทาลงโดยลำดับ.

พระพุทธภาษิตตอนท้ายที่กล่าวว่า "ดูก่อนผู้เห็นภัย เธอมีสติคุ้มครองรักษาตนได้แล้วก็จะอยู่เป็นสุข" ดังนี้นั้น เป็นอันสรูปว่า ถ้าเราหมั่นตรวจตราหาความผิดของเราเอง ไม่เข้าข้างตน คอยฟ้องตนและพิพากษาตนอยู่เสมอ ก็จะชื่อว่ามีสติคุ้มครองรักษาตน อันเป็นเหตุให้อยู่เป็นสุข ความสุขนั้นใคร ๆ ก็ต้องการและแสวงหา ถ้าหาถูกทางแล้วก็จะพบได้โดยง่ายไม่ต้องลงทุนเป็นเงินเป็นทองเสียด้วยซ้ำ เพราะความสุขที่แท้จริงอยู่ที่สามารถลดความไข้ กล่าวคือ กิเลส ในทาง

จิตใจให้น้อยลงได้จนถึงหมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด ถ้ายังมีมากก็ต้องแก้อาการที่ร้าย ๆ ให้ตกก่อน. ถ้าทอดธุระ ก็จะต้องเผชิญความทุกข์ร้อนอยู่ร่ำไป สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงชี้ทางแห่งความสุข ด้วยสอนให้ทำตนเป็นทั้งโจทก์ จำเลย และผู้พิพากษา เพื่อจะได้ทำตนให้ดีขึ้นโดยลำดับ ตามแนวแห่งการละความโลภ ความโกรธ ความหลงทั้ง ๓ ชั้นดังกล่าวแล้ว.

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๕/๘/๒๕๐๗

ประชุมนิทานสุภาษิต

(รวมห้าเรื่อง)

สุชีโว ภิกขุ วัดกันมาตุยาราม เรียบเรียง

คำนำเมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๔

หนังสือนิทานสุภาษิตนี้ เคยพิมพ์แจกในงานศพมาแล้ว ๓ ครั้ง เดิมผู้แต่งได้เรียบเรียงลงเป็นตอน ๆ ในหนังสือธรรมจักษุ แต่ปรากฏว่ายังมีผู้ต้องการอีก ผู้แต่งจึงอนุญาตให้สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยจัดพิมพ์ ผลได้ทั้งปวงจากหนังสือนี้ใช้ไปในการกุศลบำรุงสถานศึกษาแห่งนี้.

การเล่านิทานสอนใจคนนั้น โบราณถือเป็นวิธีตักเตือนสั่งสอนที่สำคัญอย่างหนึ่ง แม้ในพระพุทธศาสนาก็มีชาดก คือเล่านิทานสอน นับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ในวิธีการ ๙ อย่าง หรือที่เรียกว่านวังคสัตถุศาสนา. หวังว่าท่านผู้อ่านซึ่งค้นหาคติธรรมจากเรื่องนั้น ๆ ไปในตัว จะได้รับประโยชน์ตามสมควร.

สภาการศึกษา
มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑ *มกราคม ๒๔๙๓*

นิทานสุภาษิต

เรื่องที่ ๑ "การสอนคน"

(จากเค้านิทานสํสกฤตเรื่อง ศต ปุรหาระ (โบข ๑๐๐)
ของ K. L. V. Sastri.)

การสั่งสอนคนนั้น บางทีเพียงใช้วาจาอย่างเดียว ยังไม่สำเร็จประโยชน์พอ เพราะไม่ซึมซาบเหมือนบทเรียนจริง ๆ แห่งชีวิตที่ได้ประสบมาเอง เห็นง่าย ๆ เช่นสอนเด็กว่าอย่าเอามือไปแหย่ไฟเล่น ไฟจะไหม้มือเอาแล้วจะรู้สึกปวดแสบปวดร้อน. ด้วยการชี้แจงเพียงเท่านี้ เด็กที่ยังไม่เคยรู้เรื่องของไฟมาก่อน ย่อมไม่ซึมซาบคำสอนนั้นพอ ต่อเมื่อถูกไฟไหม้มือ รู้สึกพิษของไฟด้วยตนเองแล้ว จึงจะเห็นจริงตามที่ผู้ใหญ่สอน การศึกษาทางโลกที่มีทดลองปฏิบัติด้วยของจริงเช่นการทดลองวิทยาศาสตร์ ก็เพื่อผลคือความเข้าใจ

แจ่มแจ้ง ดั่งกล่าวแล้ว.

ในทางพระพุทธศาสนาก็จะเห็นได้ถึงความตระหนักในเรื่องเช่นนี้เป็นอย่างดีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นนักสอนชั้นเยี่ยมของโลก. พระองค์ทรงสั่งสอนให้เหมาะแก่จริตและอัธยาศัยของผู้ฟัง ผู้ฟังเคยชินและเข้าใจเรื่องอะไรดีมาแล้ว ก็ยกเรื่องนั้นขึ้นเป็นตัวอย่างเทียบเคียง เช่นสอนผู้ที่เคยเป็นนักดีดพิณมาก่อน ถึงเรื่องปรารภความเพียรว่า ถ้าแรงกล้าเกินไปหรือย่อหย่อนเกินไป ก็เช่นเดียวกับสายพิณที่ขึงตึงเกินไปจะดีดขาด ขึงหย่อนเกินไปจะดีดไม่ดัง. การปรารภความเพียรก็จะต้องให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอไม่แรงกล้าจนถึงทำให้ร่างกายเดือดร้อน ไม่ย่อหย่อนจนกลายเป็นเกียจคร้าน เมื่อเป็นไปพอเหมาะพอควรแล้ว ก็จะเหมือนสายพิณที่ขึงแต่พอดี ไม่ตึงเกินไม่หย่อนเกินซึ่งดีดดังไพเราะ

ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง หลงใหลในรูปโฉมของนาง

สิริมาผู้งดงามจนไม่เป็นอันกินอันนอน เมื่อนางสิริมาตายลงด้วยโรคปัจจุบัน พระผู้มีพระภาคทรงขอร้องต่อพระเจ้าแผ่นดิน ให้ทิ้งศพไว้จนเน่าเฟอะอย่าเพิ่งเผา แล้วให้ตีฆ้องร้องป่าวว่า ใครจะต้องการนางสิริมาให้นำทรัพย์มาเท่านั้นเท่านี้ เริ่มต้นด้วยจำนวนสูงสุดลดราคาลงมาจนต่ำที่สุด ถึงกับใครจะต้องการก็ให้เปล่า ๆ โดยไม่คิดมูลค่า แม้เช่นนั้นก็ไม่มีผู้ปรารถนาซึ่งผิดกับเมื่อนางสิริมายังมีชีวิตอยู่ พระองค์พาภิกษุนั้นไปด้วย เพื่อดูศพนางสิริมาซึ่งกำลังเน่า มีหนอนไต่น้ำเหลืองไหล อันเป็นบทเรียนจริง ๆ ที่จะทำให้เธอเห็นความน่าเกลียด ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสิ่งที่ตนเคยนึกว่างดงามนั้น จนเป็นเหตุให้เธอได้สติไม่หลงใหลดังแต่ก่อน.

นิทานที่นำมาเล่าต่อไปนี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของการสอนด้วยบทเรียนจริง ๆ ดังกล่าวแล้ว คือ:–

นานมาแล้ว ปราชญ์ชาวเมืองคุรชรคนหนึ่ง เป็นผู้ชำนาญในทางกวี ทราบว่าพระเจ้ากาสีทรงโปรดกวี จึงเดินทางไปเมืองกาสีเพื่อเข้าเฝ้า ครั้นไปถึงแล้วจะเข้าประตูพระราชวัง คนรักษาประตูก็ห้ามไว้. เมื่อกวีผู้นั้นอ้อนวอนด้วยอาการอ่อนน้อม นายประตูจึงกล่าวว่า "ถ้าท่านจะเข้าไป ก็จงให้อะไรแก่ข้าพเจ้าเป็นค่าธรรมเนียมก่อน มิฉะนั้นก็เข้าไปไม่ได้."

กวีได้ฟังดังนั้นก็ตอบว่า "ในขณะนี้ แม้เบี้ยหอยสักอันหนึ่งข้าพเจ้าก็ไม่มี. แต่เอาเถิด ถ้าข้าพเจ้าได้รางวัลอะไรจากพระเจ้าแผ่นดินแล้ว จักแบ่งรางวัลนั้นให้ครึ่งหนึ่ง."

นายประตูได้ฟังก็ดีใจ จึงอนุญาตให้กวีผ่านเข้าไปได้ การกระทำเช่นนั้น แสดงให้เห็นความไม่ซื่อตรงต่อหน้าที่ของนายประตู.

เมื่อถึงประตูชั้นในอีกแห่งหนึ่ง นายประตูชั้นในก็ห้ามกวีนั้นไว้อีก. กวีต้องสัญญาว่า จะแบ่งสิ่งที่ได้จาก

พระเจ้าแผ่นดินให้กึ่งหนึ่ง จึงผ่านประตูชั้นนั้นเข้าไปถึงพระเจ้าแผ่นดินได้. ครั้นเข้าไปถึงถวายบังคมแล้ว ก็กล่าวโศลก (คำฉันท์) อันไพเราะจับใจทำพระราชาให้ชื่นบานเป็นอย่างยิ่ง.

พระราชาทรงเอิบอิ่มเพราะกวีผู้นั้น จึงทำความเคารพแล้วตรัสเรียกมนตรีมา เพื่อให้พระราชทานช้างเชือกหนึ่งแก่กวีผู้ฉลาด.

กวีได้ฟังจึงทูลว่า "พระเจ้าข้า ! ข้าพระพุทธเจ้าเคยได้ช้างมาแล้วหลายครั้ง ฉะนั้น วันนี้ช้างจึงไม่เป็นประโยชน์แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าจะทูลขอสิ่งอื่นจากช้างนั้น."

พระราชาตรัสตอบว่า "ท่านนักปราชญ์ ! ท่านต้องการอะไรก็จงว่ามาเถิด ถ้าอาจให้ได้ข้าพเจ้าก็จักให้."

กวีกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า ! ถ้าพระองค์จะโปรดพระราชทานรางวัลแล้ว ขอได้ทรงโปรดให้โบยข้าพระ-

พุทธเจ้าจนครบ ๑๐๐ เป็นรางวัลเถิด. ข้าพระพุทธเจ้าหาประสงค์สิ่งที่พระองค์ไม่อาจพระราชทานไม่."

พระราชาไม่ทรงทราบความมุ่งหมายของเขา ก็รู้สึกลำบากพระราชหฤทัยยิ่ง จึงตรัสว่า "ท่านมหากวิ! จงเลิกพูดเรื่องเฆี่ยนตีเสียเถิด. ต้องการแก้วแหวนหรือเงินทอง ก็จงขอมา ข้าพระเจ้าจักให้ทุกอย่าง."

กวิกราบทูลว่า "พระเจ้าข้า! ถ้าจะทรงโปรดยังความประสงค์ของกวิทั้งหลายให้เต็มบริบูรณ์แล้ว ก็ขอให้พระราชทานรางวัลข้าพระพุทธเจ้าด้วยการโบยจนครบ ๑๐๐ เถิด. มิเช่นนั้นข้าพระพุทธเจ้าจักถวายบังคมลา ขอความสวัสดิ์ จงมีแด่พระองค์."

เมื่อพระราชาไม่ทรงเห็นทางอื่นที่จะยังความปรารถนาของกวิให้เต็มได้ จึงตรัสสั่งให้ตำรวจหวายจัดการลงพระอาชญา.

เมื่อตำรวจหวายเตรียมจะลงมือโบย กวิผู้นั้นจึงกล่าวว่า "รอประเดี๋ยวเถิดท่าน! นายประตู ๒ คน

เป็นผู้มีส่วนได้รับรางวัลนี้. ข้าพเจ้าได้ปฏิญญาไว้ว่า รางวัลที่ได้จากพระราชานั้น ครึ่งหนึ่งจะให้แก่นายประตูคนแรก อีกครึ่งหนึ่งจะให้แก่นายประตูคนที่ ๒ มิเช่นนั้น ก็จะมิได้เข้าเฝ้า. เพราะฉะนั้น ขอได้โปรดแบ่งรางวัล คือการโบยที่หลังนี้ให้แก่นายประตูทั้ง ๒ นั้นคนละครึ่งเท่า ๆ กัน เพื่อมิให้ข้าพเจ้าผู้ทำปฏิญญาไว้ต้องเสียสัตย์."

ด้วยการขอร้องของกวีผู้นั้น นายประตูทั้ง ๒ ก็ถูกนำตัวมาในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระราชา แล้วถูกโบยหลังคนละ ๕๐ ทีอย่างหนัก.

เพราะความฉลาดของกวีผู้นั้น พระราชาและมนตรีทั้งหลายต่างรู้สึกอัศจรรย์ใจเป็นอันมาก เพิ่มความนับถือกวีผู้นั้นยิ่งขึ้น.

นี่คือ บทเรียนจริง ๆ ที่กวีผู้นั้นสอนคนโลภ แต่เมื่อเทียบกับการสั่งสอนด้วยวิธีเช่นเดียวกันของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าพระองค์ไม่ถึงกับวางบท

เรียนที่เป็นเหตุให้บุคคลต้องอาชญาอันรุนแรง. การทรมานให้คนเป็นคนดีของพระองค์นั้น ใช้วิธีไม่ให้บอบช้ำ ซึ่งเป็นที่สังเกตอย่างหนึ่งระหว่างการสอนของปุถุชนกับของพระอริยะ.

นิทานสุภาษิต

เรื่องที่ ๒ "เสียงสะท้อน"

(จากเค้านิทานสัสกฤตเรื่องปุรดิศพุท ของ A. V. Jakhi)

การแสดงกิริยากายวาจาต่อบุคคลอื่น ด้วยอาการใด ๆ ถ้าเป็นไปในทางร้าย ก็มักจะได้ร้ายตอบ และถ้าเป็นไปในทางดีก็มักจะได้ดีตอบเช่นเดียวกัน.

มีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า:—

ลภติ หนฺตา หนฺตารํ
เชตารํ ลภเต ชยํ
อกฺโกสโก จ อกฺโกสํ
โรเสตารญฺจ โรสโก.

แปลว่า "ผู้ฆ่าเขา ย่อมได้ผู้ฆ่าตอบ ผู้ชนะเขา ย่อมได้ผู้ชนะตอบ ผู้ด่าเขา ย่อมได้ผู้ด่าตอบ ผู้ประทุษร้ายเขา ย่อมได้ผู้ประทุษร้ายตอบ" พระพุทธภาษิตนี้

ย่อมเป็นเครื่องเตือนให้บุคคลใฝ่สงบ ไม่แสดงกิริยาทางกายวาจาเบียดเบียนผู้อื่น เพราะเมื่อต่างเบียดเบียนโต้ตอบกันอยู่ จักหาความผาสุกมิได้เลย ดังที่ตรัสไว้เป็นกลาง ๆ ว่า:-

ปเร จ น วิชานนฺติ
มยเมตฺถ ยมามเส
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ
ตโต สมฺมนฺติ เมธคา.

"ชนเหล่าอื่นไม่รู้หรอกว่า พวกเราย่อมพากันป่นปี้ย่อยยับในพวกเราที่ต่อสู้กันนี้เอง ในพวกที่ก่อเวรกันนั้น ชนพวกใดรู้สำนึกเช่นนี้ได้ แต่นั้น ความมุ่งร้ายหมายขวัญของชนพวกนั้น ย่อมระงับไป."

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างแห่งบุคคลผู้สุภาพอ่อนโยน และชักจูงให้ผู้อื่นมีความสุภาพด้วยอุบายคือ ศีล ได้แก่ให้มีกายวาจาสงบเสงี่ยม ไม่เบียดเบียดกันและกัน. ผู้ใดเข้าไปเฝ้า หรือต้องการ

ปราศรัย พระองค์ก็ทรงต้อนรับทำผู้นั้นให้ได้รับความเยือกเย็นและซาบซึ้งตรึงใจในพระอัธยาศัย.

มีเรื่องเล่าว่า พราหมณ์ผู้หนึ่งเคยเป็นเศรษฐีแต่ภายหลังบุตรผู้ได้รับทรัพย์สมบัติไปทั้งหมดเพิกเฉยไม่เลี้ยงดู ต้องกลายเป็นขอทาน เที่ยวระหกระเหินลำบากมาก พราหมณ์ได้ยินกิตติศัพท์ที่ว่าพระสมณ-โคดม เป็นผู้สุภาพอ่อนโยน มิใช่ผู้สยิ้วหน้า ฉลาดในการต้อนรับปราศรัย จึงได้เข้าไปเฝ้าและได้รับความชุ่มชื่นจากพระปฏิสันถารเป็นอย่างดี.

แท้จริงการแสดงความสุภาพอ่อนโยนนั้น ไม่เป็นสิ่งที่ยากเย็นอะไรเลย ผู้แสดงเองก็สบายใจ ผู้ได้รับกิริยาอาการเช่นนั้นก็พอใจ ทั้งไม่เป็นการฝืนปรกติของกายวาจาด้วย.

กายวาจาที่เป็นปรกติก็คือไม่เป็นไปในทางชั่วเหมือนเครื่องยนต์ที่นับว่าดีก็คือเครื่องเดินเรียบ ไม่ติดขัดหรือผิดจังหวะ กายวาจาก็เช่นเดียวกัน ถ้ามีอาการ

กิริยาเบียดเบียนผู้อื่นหรือเลวทราม ก็นับว่าผิดปรกติ จงนึกดูว่า การแสดงกิริยาหยาบคายต่อผู้อื่นนั้น หาหมายความว่าผู้อื่นจะได้รับเสมอไปไม่ ถ้าเขาไม่รับก็ตกอยู่ที่เราเอง ทั้งการแสดงไปนั้น ถ้าเป็นทางกายร่างกายของเราก็ผิดปรกติ หน้าตาบูดบึ้งก่อนผู้อื่น หรือทางวาจา ถ้าเป็นคำด่าคำเสียดสีก็เข้าหูเราก่อน เพราะหูเราใกล้ปากของเราเองยิ่งกว่าหูของคนอื่น ถ้าเขาไม่แสดงกิริยาหยาบคายตอบ เพราะเกรงจะเป็นผู้พลอยหยาบคายตามเราไปด้วย เหมือนเห็นคนเสียจริตทำอาการไม่ดี ก็ไม่แสดงอาการเช่นนั้นตามคนเสียจริตดังนี้ ผู้หยาบคายนั้น ก็จะชื่อว่าเป็นผู้แสดงคนเดียวตั้งแต่ต้นจนจบ และแสดงในทางที่ชั่วเสียด้วย. คราวนี้ ต่างว่าผู้ที่เราแสดงอาการกิริยาหยาบคาย มีความโกรธเคืองและแสดงกิริยาเช่นนั้นโต้ตอบบ้าง. เราก็จะถูกด่าถูกประทุษร้ายไม่มีประโยชน์ที่ไหนเลย.

ในทางตรงกันข้าม ถ้าแสดงแต่กิริยาที่สุภาพ

อ่อนโยน นอกจากความสุภาพจะปรากฏที่ตัวเราเอง ถ้อยคำไพเราะจะผ่านหูของเราเองก่อนแล้ว เรายังจะ ได้รับการแสดงความสุภาพ และถ้อยคำไพเราะ ตลอด จนเป็นที่รักของผู้อื่นอีกด้วย เหตุนี้ จึงควรมีความ สุภาพอ่อนโยนเป็นนิตย์.

เรื่องต่อไปนี้ แสดงถึงความฉลาดสอนบุตรให้ เป็นคนสุภาพของบิดาคนหนึ่ง.

นานมาแล้ว บุตรชายของบัณฑิตผู้หนึ่ง เดินไป เที่ยวในป่า ณ ที่นั้นเขาได้ร้องขึ้นดัง ๆ ว่า "อะไร" ขณะนั้นก็มีเสียงสะท้อนมาจากภูเขาว่า "อะไร" เช่น เดียวกัน. เขาคิดว่า คงมีเด็กเลวอยู่ที่ภูเขานั้น จึง ตวาดว่า "เจ้าเด็กเลว." ทันใดนั้น ก็มีเสียงสะท้อน มาจากภูเขาอีกว่า "เจ้าเด็กเลว" เด็กผู้นั้นมีความ โกรธ ก็ตะโกนด่าด้วยคำหยาบต่าง ๆ อย่างมากมาย เสียงด่าเหล่านั้นก็สะท้อนมาทั้งหมด.

เด็กนั้นกลับไปบ้านเล่าเนื้อความทั้งปวงให้บิดาฟัง.

บิดาจึงกล่าวว่า เจ้ากล่าวคำหยาบ เด็กนั้นจึงกล่าวคำหยาบตอบเจ้า คราวนี้เจ้าจงกล่าวแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน แม้เด็กนั้นก็จะกล่าวคำไพเราะอ่อนหวานตอบเจ้า.

ครั้งในวันอื่น เด็กนั้นไปสู่ที่นั้นอีก แล้วกล่าวว่า "ท่านเป็นคนดี" เสียงก็สะท้อนมาจากภูเขาว่า "ท่านเป็นคนดี." แม้จะกล่าวคำไพเราะอื่น ๆ คำไพเราะนั้นก็สะท้อนมาอีก. ตั้งแต่นั้นมาเขาก็พอใจกล่าววาจาอ่อนหวานต่อคนทั้งหลายและเป็นที่รักของคนหมู่มาก เพราะความสุภาพอ่อนโยนนั้น.

นิทานสุภาษิต

เรื่องที่ ๓ "หมุนไปตามลมปาก"

(เรียบเรียงจากบทกวีสํสกฤต ของ K. L. V. Sastri)

ทางพระพุทธศาสนา สอนเรื่องศรัทธาความเชื่อไว้ในที่ใดย่อมสอนให้มีปัญญากำกับไว้ในที่นั้นด้วย เพื่อป้องกันมิให้เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล. ผู้นับถือพระพุทธศาสนา จะไม่ถูกชักจูงหรือขู่บังคับให้เชื่อในสิ่งที่ไม่อาจตรองให้เห็นจริงได้ด้วยปัญญา ทุกคนมีสิทธิที่จะใช้ปัญญาของตนพิจารณาเสียก่อนว่า คำสั่งสอนข้อนี้มีเหตุผลอย่างไร เป็นผลดีอย่างไรแก่ผู้ปฏิบัติบ้าง ซึ่งเรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า ไตร่ตรองโดยแยบคาย เมื่อเห็นดีเห็นชอบด้วยปัญญาของตนฉะนี้แล้วจึงดำเนินไปถึงขั้นธัมมานุธัมมปฏิปัตติ คือประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว ความเชื่อที่

เป็นไปเช่นนี้ เป็นกำลังอันยิ่งใหญ่ เป็นเครื่องทำความกล้าหาญให้แก่ผู้เชื่อ เพราะเมื่อเชื่ออย่างมีเหตุผลแล้วก็ไม่ต้องกลัวใครทักท้วงหรือเกรงใครหาว่าเป็นคนงมงาย และไม่ต้องเปลี่ยนความเชื่อบ่อย ๆ ตามลมปากผู้อื่นอันจะพึงพัดมาทั้ง ๔ ทิศ.

ความเชื่อเป็นประหนึ่งหางเสือเรือ ถ้าตั้งผิดทิศหรือทำให้เรือบ่ายหน้าไปผิดแล้ว ยิ่งแล่นไปเพียงใดก็ผิดมากขึ้นเพียงนั้น ทุกคนปรารถนาความสุขนั้นจริงแล้ว แต่หนทางที่จะบรรลุความสุขนั้นต่างหากเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดคำสอนต่าง ๆ เป็นอันมาก. จุดประสงค์ก็คือทำอย่างไรจะได้รับความสุขเท่านั้น แต่มีผู้ชี้ทิศให้ไปสู่ความสุขอยู่ทุกทิศ เช่นบางศาสนาสอนให้ย่างตัวทรมานตัว บางศาสนาสอนให้อ้อนวอนเทวดา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาก็สอนด้วยว่า จะย่างตัวทำไม ย่างกิเลสไม่ดีกว่าหรือ ? จะอ้อนวอนเทวดาทำไม ตัวเราเองนั้นแหละจะช่วยตัวได้ดีกว่าเทวดา เพราะขณะ

ที่เราเสียเวลาไปอ้อนวอนให้ฝั่งแม่น้ำเข้ามาหาเราเอง นั้น อีกคนหนึ่งผู้อาศัยตนเองว่ายน้ำข้ามไป ได้ถึงฝั่งเสีย นานแล้ว. ทั้งขณะที่อ้อนวอนนั้น เทวดาจะหลับ หรือตื่น จะมีธุระอะไรที่สำคัญ ๆ บ้าง และข้อสำคัญคือ เทวดาที่เราอ้อนวอนนั้นจะมีจริงหรือไม่ ก็ทราบไม่ได้. เมื่อคำแนะนำซึ่งชี้ให้ไปสู่ความสุขมีต่าง ๆ กัน อย่างที่ เรียกว่าคนละทิศละทางเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่าความเชื่อ นั้นสำคัญเพียงไร เพราะถ้าเชื่อไปในทางที่ผิด ก็เท่า กับเดินทางหันหลังให้แก่จุดประสงค์บ้าง เลี่ยงไปทาง ขวาหรือทางซ้ายบ้าง ทำให้เสียเวลาและเหน็ดเหนื่อย เปล่า. ความเชื่อจึงชื่อว่าเป็นประดุจหางเสือเรือที่จะพา ไปได้ทั้งผิดและถูก เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรง สั่งสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา จนเห็นจริงเสียก่อนแล้ว จึงเชื่อ ไม่ใช่เชื่อโดยอ้างตำรา โดยนึกเดาหรือคาด คะเนเอาเป็นต้น.

นิทานต่อไปนี้ แสดงตัวอย่างแห่งบุคคลผู้หมุนไป

ตามลมปากเพราะขาดเหตุผลในการปลูกความเชื่อ.

นานมาแล้ว มีพราหมณ์คนหนึ่ง ปรารภจะบูชายัญ จึงไปซื้อแพะมาตัวหนึ่ง แบกขึ้นบ่า แล้วเดินกลับไปบ้าน.

หนทางตั้งแต่ตลาดไปจนถึง บ้านของพราหมณ์นั้นค่อนข้างไกล ทั้งเป็นทางเปลี่ยว คดเคี้ยว ต้องผ่านป่าไม้ย่อม ๆ หลายแห่ง.

ขณะที่พราหมณ์กำลังแบกแพะเดินไปนั้น นักเลง ๓ คนซึ่งยืนอยู่ที่ถนนแลเห็นเข้า นักเลงเหล่านั้นอดอยากซูบผอมมาหลายวัน จึงปรึกษากันว่า "แพะตัวนี้มีเนื้อมากทีเดียว ถ้าได้มาด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว พวกเราจะระงับความหิวได้โดยไม่ต้องสงสัย."

นักเลงเหล่านั้นมองเห็นอุบายอย่างหนึ่ง ก็กระซิบบอกกันและกัน แล้วแยกกันไปสู่ที่ต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามอุบายของตน,

พราหมณ์นั้นเดินไป ก็พบนักเลงคนหนึ่งสวนทางมาและกล่าวว่า "พราหมณ์ ! ทำอะไรอย่างนั้นเล่า ? ท่านแบกสุนัขสกปรกนั้นไปทำไม ?"

พราหมณ์หาได้ใส่ใจคำพูดของนักเลงคนนั้นไม่ คงเดินต่อไปข้างหน้าตามปกติ.

เมื่อพราหมณ์ไปได้สักหน่อย นักเลงคนที่ ๒ ก็เดินสวนทางมาและร้องขึ้นว่า "อัศจรรย์อะไรอย่างนี้พราหมณ์ ! สุนัขนี้มีประโยชน์อะไรสำหรับท่านหรือ ? ท่านทำการที่น่าติอย่างร้ายแรงนี้ได้อย่างไร ?"

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น รู้สึกสงสัยอยู่ครั้น ๆ แต่ก็ยังเดินต่อไปข้างหน้า และพบนักเลงคนที่ ๓ สวนทางมาอีกเหมือนคนก่อน ๆ พอแลเห็นพราหมณ์ นักเลงคนนั้นก็ร้องขึ้นว่า :–

"พราหมณ์ ! ท่านนำสายัญโญปวีต (ด้ายยัญที่คล้องบนบ่าซ้ายพาดลงมาใต้แขนขวา) และสุนัขไปอย่างไรกัน ? ท่านเป็นนายพรานมิใช่เป็นพราหมณ์

เสียแล้วหรือ จึงออกล่าเนื้อด้วยสุนัขนี้."

พราหมณ์ไม่รู้เท่า ก็แน่ใจว่า สัตว์นี้บูชายัญไม่ได้เสียแล้วคงเป็นสุนัขแน่ ๆ เพราะคนทั้งหมดจะเห็นผิดไปได้อย่างไร ? คิดแล้วก็ทิ้งแพะนั้นเสีย แล้วอาบน้ำกลับไปบ้าน. นักเลงเหล่านั้นก็นำแพะไปฆ่ากินกันอย่างร่าเริง.

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าผู้เชื่ออย่างงมงาย ไม่พิจารณเหตุผลด้วยปัญญาเสียก่อน ย่อมหมุนไปตามลมปากได้โดยง่าย.

นิทานสุภาษิต

เรื่องที่ ๔ "ผลของความชั่ว"

(เรียบเรียงจากเค้านิทานสํสกฤต ของ K. L. V. Sastri)

ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีชาย ๒ คน ชื่อสุนทะกับสุนทร. สุนทะเป็นคนละโมภจัดเท่ากับที่สุนทรเป็นคนตระหนี่ และไม่ชอบให้ใครได้ดี.

คราวหนึ่ง ทั้ง ๒ คนนั้น ทำพิธีบำเพ็ญตบะที่เทวสถาน เพื่ออ้อนวอนเทวดาให้ประทานพร ซึ่งเป็นความเชื่อถือของคนในสมัยนั้น.

อำนาจแห่งตบะของคนทั้ง ๒ ร้อนไปถึงเทวดา. ในทันใดนั้นเทวดาก็มาปรากฏร่างให้เห็นแล้วกล่าวว่า :–

"เจ้าทั้ง ๒ ผู้มีกำลังอุตสาหะ ! เราชื่นชมด้วยความภักดี อันไม่ทั่วไปแก่เทพอื่น ๆ ของเจ้า. พอแล้วด้วยตบะอันใหญ่ยิ่ง เจ้าจงขอพรเถิด เจ้าขอสิ่งใด

เราจะให้สิ่งนั้น. แต่ว่าใครขอก่อนเท่าไร ก็จะได้เท่านั้น. ส่วนคนขอทีหลังก็จะได้สิ่งนั้นเหมือนกันแต่ได้ ๒ เท่า."

ครั้นสดับคำของมหาเทพเช่นนั้นแล้ว สุนทะผู้เป็นคนโลภจึงคิดในใจว่า "เราไม่ปรารถนาพรในคราวแรก. เพื่อนเราคนนี้คงจะขอสมบัติมาก แล้วเราจักได้สมบัตินั้นแหละถึง ๒ เท่า" คิดดังนั้นแล้วก็นิ่งอยู่.

ฝ่ายสุนทรซึ่งเป็นคนตระหนี่ และทนเห็นความเจริญของคนอื่นไม่ได้ ใคร่จะลวงสุนทรผู้ละโมภ จึงก้มกราบเทวดาองค์ ๘[๑] แล้วกล่าวขอขึ้นว่า:-

"ข้าแต่เทพผู้มีศิริ ผู้เมตตาต่อผู้ภักดี! หากพระองค์พอใจในข้าพเจ้า และปรารถนาอนุเคราะห์ข้าพเจ้าแล้ว ขอจงให้ตาของข้าพเจ้าบอดไปข้าง ๑."

เมื่อเทวดากล่าวว่า "จงเป็นอย่างนั้น" สุนทรผู้ตระหนี่ก็เป็นคนมีตาข้างเดียวไปทันทีส่วนสุนทะผู้ละโมภ

---

๑. กราบด้วยองค์ ๘ คือ:- เข่าทั้ง ๒, เท้าทั้ง ๒, ศีรษะ, วาจา, ใจ, อก

เพื่อจะได้สิ่งที่สุนทรได้ถึง ๒ เท่าในภายหลัง ก็เลยเสียตาทั้ง ๒ ข้างในขณะนั้น.

นิทานเรื่องนี้ไม่ได้สอนเรื่องเทวดา แต่สอนให้รู้ว่า มีความชั่วอยู่ในที่ใด ก็มีความพินาศอยู่ในที่นั้นด้วย.

นิทานสุภาษิต

เรื่องที่ ๕ "สอนคนอยาก"

(จากเค้าความในอรรถกถากามชาตก ทวาทสนิบาต)

แต่ปางหลังยังมีบุรีราช
งามสะอาดชื่อว่าพาราณสี
องค์บรม "พรหมทัตต์" กษัตรีย์
ครองบุรีสืบมาก็ช้านาน
มีโอรสยศยงดำรงศักดิ์
เป็นที่รักสองราล้วนกล้าหาญ
พระพี่ใหญ่ได้ยศโปรดประทาน
อัครฐาน "วังหน้า[๑]" สถาพร
ส่วนพระน้องรองมาได้ว่าที่
เป็นเสนาบดีชาญสมร
สงบสุขทุกหน้าประชากร

---

๑. อุปราช.

ไม่เดือดร้อนเย็นชื่นรื่นฤดี
ครั้งสมัยพระองค์ทิวงคต
ราษฎร์กำสรดถึงองค์พระทรงศรี
จึงบรรดาข้าเฝ้าเหล่ามนตรี
เชิญพระพี่ "วังหน้า" มิช้าพลัน
ขึ้นสืบสันตติวงศ์ดำรงราชย์
แทนพระบาทบิดาผู้อาสัญ
แต่พระองค์ทรงหน่ายในราชันย์
จึงเบี่ยงผันให้น้องขึ้นครองแทน
สละหมดยศศักดิ์รักสันโดษ
ด้วยเห็นโทษที่ต้องห่วงและหวงแหน
ออกเดินเดียวเปลี่ยวกายไปชายแดน
เหมือนแร้นแค้นจรจัดพลัดบุรี
ไปประจำทำงานการรับจ้าง
มีถากถางทำไร่ให้เศรษฐี
ครั้นนานเข้าเขารู้ว่าภูมี

เป็นพระพี่จอมกษัตริย์ก็จัดแดง
ให้เลิกจากทำงานการทั้งผอง
ซ้ำรับรองเลี้ยงดูอยู่ขันแข็ง
เคยเหนื่อยอ่อนร้อนเผาก็เบาแรง
ลำบากแปลงเปลี่ยนหายได้สำราญ
สมัยหนึ่งจึงราชอำมาตย์
เที่ยวประกาศกะเขตทุกเทศฐาน
เก็บส่วยเข้าคลังหลวงกระทรวงการ
ลุแดนบ้านเศรษฐีวัดที่นา
ท่านเศรษฐีมีใจเสียดายทรัพย์
จึงบอกกับพระกุมารท่านเจ้าขา
จงช่วยขอต่อพระอนุชา
ให้เว้นค่าส่วยซึ่งจะพึงมี
พระกุมารรับคำจึงทำสาส์น
ถึงภูบาลน้องรักร่วมศักดิ์ศรี
จงงดเก็บส่วยนาบรรดามี

ให้เศรษฐีชื่อนั้นนิรันดร์ไป
กรุงกษัตริย์ทราบสาส์นประทานงด
ก็ปรากฏลือลั่นสนั่นไหว
ว่ากุมารหากขอข้อใด ๆ
ย่อมจักได้งดจริงทุกสิ่งอัน
ต่างก็กลุ้มรุมมาหาให้ช่วย
จงโปรดด้วยเจ้าข้าเมตตาฉัน
บ้างของดส่วยนาสารพัน
ต่าง ๆ กันตามเรื่องให้เปลื้องลง
มีบรรณาการมาสักการะ
ด้วยหวังจะให้ขอข้อประสงค์
พระกุมารก็ขอต่อพระองค์
กษัตริย์ทรงโปรดให้ทุกรายมา
อันบรรดาแม่น้ำในต่ำใต้
แม่น้ำใดจักมหันต์เท่าตัณหา
นี่ก็ด้วยแม่น้ำธรรมดา

มีเวลาเต็มฝั่งบ้างบางกาล
ส่วนแม่น้ำตัณหาอันพาอยาก
แม้ได้มากโอฬาร์มหาศาล
ก็ไม่เต็มไม่พอก่อทะยาน
ยั่วให้ร่านร้อนจิตเป็นนิตย์ไป
พระกุมารอันลาภกำซาบจิต
ไม่เคยติดในทรัพย์กลับหลงใหล
เมื่อรวยลาภลาภนั้นก็ปั่นใจ
ให้อยากได้อยากมีทวีคูณ
อยากเป็นข้าราชการพระผ่านเกล้า ฯ
ได้หมอบเฝ้าทรงชัยเจ้าไอศูรย์
อยากเป็นเสนาบดีมีตระกูล
เมื่อกราบทูลขอไปก็ได้เป็น
แล้วก็อยากให้ตั้งเป็นวังหน้า
พระน้องยาตั้งให้ไม่ขัดเขี่ญ
พอมีพวกมายมากก็อยากเป็น

กษัตริย์เช่นองค์พระอนุชา
จึงรวมพลร่นล้อมป้อมประชิด
ส่งลิขิตข้อความถามปัญหา
จะให้เราเข้าป้องครองพาลา
หรือจะรบ ? ตอบมาอย่านอนใจ
ฝ่ายพระน้องตรองความไปตามเหตุ
อนาถ ! เชษฐานี้ไฉน
เดิมได้ครองธานีสิหนีไป
แม้ใคร ๆ วอนขอก็ไม่ปอง
มาบัดนี้มีจิตคิดมิชอบ
ได้หนึ่งกอบไม่พอจะขอสอง
ครั้นได้กอบขอกำทำคะนอง
เราเป็นน้องข่มเหงมิเกรงเลย
ถ้าแม้เรารบราฆ่าเสียได้
ก็ที่ไหนคนรู้จะอยู่เฉย
คงติฉินนินทาว่าเปรียบเปรย

ทั้งเยาะเย้ยไยไพไม่เข้าการ
เป็นพี่น้องร่วมครรภ์จะฟันฆ่า
เพราะช่วงชิงพาราមหาสถาน
มิควรที่เรานี้จะรอนราญ
จึงตอบสาส์นยอมมอบให้ครอบครอง
พระพี่ชายได้เมืองเรืองสวัสดิ์
ยังโลภจัดในดินถิ่นทั้งผอง
ให้เวลาล่วงไปด้วยไตร่ตรอง
แต่เชิงช่องแผ่ราชอาชญา
อยากจะครองสองสามสี่ประเทศ
คงวิเศษสูงศักดิ์เป็นหนักหนา
กล่าวถึงท้าวโกสีย์มีเดชา
ได้ทราบว่าทรงชัยใฝ่ทะยาน
เพราะพัวพันตัณหาพาให้ผิด
ลำพองคิดโลภหลงในสงสาร
จำจะไปลวงล่อทรมาน

ให้หายพาลรู้สึกสำนึกตน
จึงจำแลงกายาเป็นมาณพ
เข้าไปพบกรุงกษัตริย์ตรัสนุสนธิ์
ว่าได้พบธานีมีผู้คน
ออกหลามล้นรุ่งเรืองดังเมืองแมน
ถึงสามแห่งแหล่งล้วนชวนให้ชื่น
ไม่มีใครไหนอื่นสักหมื่นแสน
จะควรครองเมืองงามทั้งสามแดน
เสมือนแม้นพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์
จงรีบเตรียมทัพขันธ์อย่าทันช้า
เพราะตัวข้าน้อยนี้ก็มีกิจ
กษัตริย์ฟังหวังได้ไม่ทันคิด
มิถงมนามถามทิศที่จะไป
สั่งมาณพว่าพ่อจงรอหน่อย
ชั่วประเดี๋ยวเถิดคอยอย่าไปไหน
รีบไปสั่งจัดทัพด้วยฉับไว

เสนาในเร่งกันให้ทันการ
ฝ่ายท่านท้าวโกสีย์ก็ลีลาศ
กลับมหาปราสาทสรวงสถาน
จอมกษัตริย์กลับไปไม่พบพาน
จึงลนลานสั่งคนให้ค้นดู
มาณพหนึ่งชื่อไรไม่ทันทราบ
มาก้มกราบกล่าวทักเมื่อสักครู่
จะนำเราไปตีบุรีตรู
ให้คอยอยู่เห็นช้าคงคลาไคล
เหล่าอำมาตย์ค้นหาจ้าละหวั่น
ทั่วเขตขัณฑ์ไม่รู้ว่าอยู่ไหน
จึงกลับมาทูลองค์พระทรงชัย
พวกข้าได้หาจบไม่พบพาน
ภูบดีมีใจอาลัยล้น
สั่งให้ค้นอีกทั่วทุกสถาน
ครั้นไม่พบปิ่มว่าชีวาลาญ

ถอนสะท้านถึงเมืองอันเรืองงาม
เพราะเราช้ามาณพจึงหลบลี้
เลยมิได้ธานีงามทั้งสาม
จะกรีธาทัพใหญ่ออกไปตาม
ก็ลืมถามทิศทางห่างเพียงไร
ลงบันทมตรมตรอมจนผอมซูบ
สรีรรูปโรยหมองไม่ผ่องใส
เลยประชวรป่วนโรคด้วยโศกใจ
แพทย์น้อยใหญ่เยียวยามิคลาคืน
มีแต่จะทรุดลงกับคงที่
หมอแม้ดีเท่าดีก็สุดฝืน
ข่าวยิ่งลือระเบ็งอยู่เครงครืน
ต่างก็ตื่นไต่ถามเนื้อความกัน
สมัยนั้นพระโพธิสัตว์เจ้า
ได้เรียนเล่าเชี่ยวชินในศิลป์สรรพ
กลับจากตักกสิลาผ่าอรัญ

ลุเมืองนั้นยินข่าวเจ้าบุรี
ประชวรไปใคร่จักรับรักษา
จึงบ่ายหน้าสู่ราชปราสาทศรี
ให้อำมาตย์กราบทูลมูลคดี
พระภูมีตรัสถามเนื้อความมา
หมอซึ่งจะเยียวยารักษาไข้
หนุ่มหรือแก่แค่ไหนอย่างไรหนา
ทราบว่าหนุ่มกลุ้มกลัดขัดอุรา
ดำรัสว่าหมอหนุ่มเรากลุ้มใจ
หมอผู้เฒ่าถมไปยังไม่อาจ
จะรักษาอาพาธของเราได้
จงมอบสะเบียงบอกให้ออกไป
อำมาตย์ได้ฟังตรัสก็จัดการ
มาณพน้อยค่อยว่าอย่าวิตก
ฉันไม่งกที่จะรับทรัพยสาร
แม้นไม่หายไม่รับพระราชทาน

อำมาตย์คลานเข้าเฝ้าเล่าคดี
ก็ประทานการรักษาแก่มาณพ
หมอก้มเกล้าเคารพบทศรี
ถามสมุฏฐานไข้ไปทันที
พระภูมีเอื้อนอิดคิดละอาย
ครั้นถูกอ้อนวอนถามก็จำเล่า
นี่แหละเจ้ายากนักที่จักหาย
เพราะมีความตรอมตรมผสมท้าย
เราไม่วายนึกเรื่องสามเมืองเลย
มาณพก้มกราบถามใจความว่า
ขอได้โปรดเมตตาตรัสเฉลย
ที่ก่นเศร้าโศกไปไม่สะเบย
จนโรคเลยบีฑาให้อาดูร
แล้วพระองค์ทรงได้นครนั้น
ดังใฝ่ฝันโศกเศร้าหรือเปล่าสูญ ?
ตรัสตอบว่าแม้โศกวิโยคพูน

ก็คงสูญเปล่าดายมิได้มา
จึงทูลชี้ให้เห็นถ้าเช่นนั้น
จะโศกศัลย์ไปใยให้หนักหนา
เพียงองค์เดียวจะมีสี่พารา
แท้ก็หาทุกข์ใหญ่ใส่พระองค์
ถาดอาหารนั้นมีอยู่สี่ถาด
จะสามารถเปิบให้ไม่เหลือหลง
เปิบทีเดียวสี่ได้ดังใจจง
หรือว่าคงเต็มที่ทีละคำ
ที่นอนหากมากมีถึงสี่แห่ง
จะไม่แบ่งนอนไซร้หวังให้หนำ
นอนทีเดียวสี่ที่นี่จะทำ
ได้หรือไม่ ? น่านำมานึกตรอง
หรือผ้านุ่งห่มมีสี่ชุดนั้น
จะนุ่งห่มครบครันสิ้นทั้งผอง
นุ่งก็สี่ห่มก็สี่มีทำนอง

หรือว่าต้องนุ่งห่มพอสมควร
เมื่ออยากได้สิ่งใดหากได้สม
ก็เอิบอิ่มอารมณ์ระเริงสรวล
ผิมิได้สิ่งนั้นย่อมรัญจวน
คะนึงครวญโศกเศร้าร้าวหัวใจ
แม้อยากใดได้สมอารมณ์แล้ว
ผิคลาดแคล้วแปรผันก็หวั่นไหว
นอนระทมตรมหาด้วยอาลัย
ถึงจะเศร้าเท่าไรไม่คืนมา
มนุษย์สัตว์ทั้งหลายต้องตายสิ้น
ไม่เลือกถิ่นเลือกศาสน์ชาติภาษา
เมื่อเกิดแล้วแน่วต่อมรณา
ธรรมดามีอยู่แต่บูราณ
ถึงโลภรักบั่กใจในสมบัติ
สารพัดแดนดินถิ่นสถาน
ทั้งลูกเมียบ่าวไพร่เมื่อวายปราณ

จะคิดอ่านเอาไปมิได้เลย
แม้ร่างกายของเราที่เฝ้าหลง
นั้นก็คงเหมือนขอนเพราะนอนเฉย
ซ้ำน่าเหม็นแรงกล้าไม่น่าเชย
ตามไปได้ไม่เลยป่าช้าไป
กายของเราเอาไปได้เพียงว่า
แค่ป่าช้าแล้วนิ่งไม่ติงไหว
เราจึงจำทอดทิ้งทุกสิ่งไป
จะหลงใหลนั้นเห็นไม่เป็นการ
โลภเท่าไรใช่ว่าจะสามารถ
กินหมดได้หลายถาดแห่งอาหาร
ท้องของคนเรานี้มีประมาณ
ถ้ากินนักจักพาลมรณา
เหมือนขันน้ำนำไปตักในบ่อ
ด้วยไม่พอตักใจในเคหา
ตุ่มในเรือนเล็กไปจึงไคลคลา

สู่บ่อน้ำตักมาเทียบเคียงกัน
ตักในตุ่มในบ่อก็ขันนี้
จะเพิ่มพูนวารีได้กี่ขัน
ไม่เลือกตุ่มเลือกบ่อข้อสำคัญ
ย่อมตักได้ทีละขันทั้งนั้นไป
พระทรงฟังวาจามาณพน้อย
ก็ชื่นฉ่ำน้ำถ้อยที่ปราศรัย
โศกสลดแห้งผากจากหทัย
กลับนิสสัยสันโดษดังเดิมมา.

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๔/๕/๒๕๐๙

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 23111
นายพินิจ อุ่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๐๘